

ИСТОРИЈСКИ АРХИВ
ПОЖАРЕВАЦ

Издавач	ИСТОРИЈСКИ АРХИВ ПОЖАРЕВАЦ www.arhivpozarevac.org.yu e-mail: kontakt@arhivpozarevac.org.yu
За издавача	Јасмина Николић
Главни и одговорни уредник	Јасмина Николић
Изложбена поставка	Историјски архив Пожаревац
Аутор каталога и приређивач изложбе	Слободанка Цветковић
Рецензенти	др Арсен Ђуровић др Зоран Т. Јовановић
Коректура и лектура	мр Милорад Симић
Превод на енглески	Бранко Петровић
Технички уредници	Драгана Милорадовић Александар Арсић
Штампа	Kompromis-design Пожаревац ISBN 978-86-84969-19-6
Тираж	500

2007.

© Историјски архив Пожаревац

Реализацију каталога омогућили
Општина Пожаревац и Организациони одбор
XII Глумачких свечаности „Миливоје Живановић”

ИСТОРИЈСКИ АРХИВ
ПОЖАРЕВАЦ

**ПОЖАРЕВАЧКО ПОЗОРИШТЕ
ИЗМЕЂУ ДВА СВЕТСКА РАТА**

ПРОЈЕКАТ ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА ПОЖАРЕВАЦ

ДРУГО ИЗДАЊЕ

2007.

РЕЧ УНАПРЕД

Архив је место идентитета, а идентитет је слика и инспирација деловања одређене заједнице у простору и времену. Одатле је делатни Архив покретач, инспиратор и учесник развоја. Он помаже разумевању себе, што је предуслов здравог развоја. Много је начина, а своде се на научну озбиљност и довитљивост да искуство прошлости омогући квалитетан развој данас и у будућности.

Архив је одређен комуникацијом и као такав подразумева научну озбиљност, морално одређење деловања и креативност, без чега успешна комуникација није могућа. Архив је, дакле, ту због идентитета – да га оснажи и учини присутним и делотворним.

У оквиру пројекта Историјског архива Пожаревац „Пожаревачко позориште између два светска рата”, организатор и аутор научној и културној јавности скрећу пажњу не само на то да је „позориште производ једног времена и друштва, пресек одређене друштвене стварности, својеврстан детектор стања друштва”, већ и на постојање вишеслојне структуре друштвеног живота Пожареваца у времену знатно дужем од задате теме (од средине 19 века до почетка Другог светског рата), на владајуће економске и друштвене прилике које су допринеле настанку и развоју позоришне уметности у Пожаревцу, на стално наглашавану наклоност његових становника према позоришту, на упорност да се има своје позориште, да се очува у тешким временима ради неговања духовности, на паралелно егзистирање традиционалног и модерног начина размишљања, као и на чињеницу да све то доводи до уздизања овог града у односу на остале средине у међуратној Србији.

Дакле, међуратни период представља кулминацију привредног, друштвеног и културног развоја града и као такав треба да буде угледни пример коме би требало тежити у сопственом свеукупном развоју.

Историја позоришта је, у тексту који је пред нама, сагледана на основу критичке анализе необјављене архивске грађе – савремена и историјска искуства се преплићу, изједначују и огледају у систему који је послужио као моћна визуелна и ментална провокација која се управо у оквирима занимљиве теме нашао пред Пожаревљанима.

Ако књига који се налази пред читаоцима, осим што представља допринос упознавању пожаревачког краја и његове прошлости, буде и подстицај промене свести Пожаревљана о себи као и повећаног интересовања за проучавање његове историје, сматраћемо да је књига испунила своју племениту мисију.

За успешно извршење наше намере и плодотворну сарадњу захваљујемо Архиву Србије, Архиву Војводине и Музеју позоришне уметности Србије.

За научну утемељеност захваљујемо доц. др Арсену Ђуровићу са Филозофског факултета у Београду и др Зорану Т. Јовановићу, театрологу из Београда.

Посебну захвалност дугујемо Општини Пожаревац и Организационом одбору XII Глумачких свечаности „Миливоје Живановић” без чије материјалне потпоре не би било реализовано друго издање овог каталога.

У Пожаревцу,
Март 2007. године

Главни и одговорни уредник
Јасмина Николић

**ПОЗОРИШНИ ЖИВОТ
ПОЖАРЕВЦА
ИЗМЕЂУ ДВА СВЕТСКА РАТА**

НАПОМЕНА ЧИТАОЦИМА

Бављење историјом подсећа на склапање мозаика. Сваки од разнобојних каменчића леп је за себе и има своју вредност. Без једног од њих мозаик не може бити готов, слика не може бити јасна. У историји једног друштва или једног времена ти разнобојни каменчићи су неки појединачни проблеми или питања, наизглед безначајни и непривлачни, али који отварају читав један нови свет сазнања, једну нову димензију времена, људи и догађаја. Кад се говори о изучавању или писању историје, увек се мисли на велике теме и временске периоде, крупне историјске догађаје који су променили свет. Међутим, да ли је само то историја!? Шта је са оним микрокосмосом који почиње од једног човека, породице, села, града и даље ширећи се долази до оних крупних оквира које многи сматрају правом историјом. Проучавањем тог микрокосмоса и долазећи у контакт са стварним људима и догађајима „видите историју“, „оживљава“ оно што је давно постало прошлост.

Овим радом и овом темом покушали смо да оживимо један сегмент из прошлости града Пожаревца, односно да осветлимо и испитамо његов позоришни живот у периоду између два светска рата. Бавећи се овом темом није нам био само циљ да покажемо и докажемо да ли је тог живота било, да ли је био квалитетан, колики су његови уметнички дometи, већ и да одговоримо на једно много важније питање: како живи просечни становник једног провинцијског града, ко је он, како задовољава своје културне потребе, шта су му критеријуми вредновања уметничког, шта су му интересовања, шта је за њега уметност, да ли има времена за себе, тј. за позориште или не, ко одлази на позоришне представе, ко седи у првим редовима, а ко на галерији, када се иде у позориште, а када ради, шта се гледа, које представе више, да ли се радије иде у биоскоп или у позориште, када и колико, шта траже у позоришту, а шта налазе....

Сва ова питања морамо посматрати кроз јасно омеђене хронолошке границе – два светска рата. Да ли ће се показати разлика између оних који одлазе у позориште у првом периоду овог међуратног доба, негде до 1934, носећи на ногама снег са албанских планина, и оних који у позориште одлазе после, сазрели тек после страха првог рата, а припремајући се за други.

Зашто баш позориште да буде основа на којој ће се показати социјална „шара“ међуратног друштва? Одговор је у самом карактеру ове врсте уметности. Позориште је грана уметности која је захвална за по-

менути тип проучавања. Оно окупља око себе људе – публику. У свакој другој врсти уметности (сликарству, књижевности и др.) имамо уметника који пише или ствара дела, за која може или не мора сазнати публика у датом тренутку, док позориште може да постоји и делује само кад публика у њему учествује. Она је саставни елеменат позоришта као врсте уметности, она га усмерава, али и бива усмеравана од њега. Ни у једној другој врсти уметности нема те повезаности са публиком, тог стваралачког међуодноса и међусобне зависности. Позориште је производ једног времена и друштва, пресек одређене друштвене стварности, свих њених успона и падова. Оно се развија у складу са развојем заједнице. Оно је својеврстан детектор стања једног друштва, говори о његовој свести, усмерењу, достигнућима, зависи од његове психологије, његовог богатства, нивоа просвећености, може се рећи и његовог менталног здравља.

У питањима културе држава има важну улогу, јер усмерава и финансира. Однос политике према култури је културна политика. Још у антици, тачније у петом веку пре нове ере, имамо пример вођења културне политике. Наиме, Перикле је за време своје владавине у Атини увео тзв. *теорикон*, који је био намењен за куповину места у позоришту за сиромашне.¹ Краљевина СХС од самог почетка свог постојања није имала јасно утврђену културну политику.² Шта би једна „мултикултурална“ средина са културом? Како да је прекраја и како да гради нову кад је сваки народ који је ушао у Краљевину понео са собом своју културу, али и некултуру? Министри просвете Краљевине СХС, а потом Краљевине Југославије принуђени да се баве овим питањима, немајући времена да се озбиљно упознају са проблемом, јер су брже напуштали министарску фотељу него што би у њу сели, дизали су руке од тог посла и препуштали културу да се развија сама без неког одређеног плана.³ Повремено би држава удризгала у буџет министарства просвете понеку финансијску инјекцију како би се привремено „покрпиле рупе“ на култури и просвети. Правих и озбиљних улагања изгледа да није било, јер се није ни знало у шта и колико треба улагати, нити шта су приоритети. Ишло се дотле да се постављало питање треба ли уопште улагати у културу, између осталог и у позоришну уметност, кад је велики део становништва те државе гладан.⁴ Држава је уопште у међуратном периоду имала нестабилне финансије (само 7 редовних буџета у првих 10 година), а штедња је била главни основ просветне и културне политике.⁵ Део који се издвајао из државних буџета за просвету и културу износио је свега неколико

¹ Б. Прњат, *Културна историја*, Београд 1979, 9.

² З. Мићић, *Наша културна историја*, I–III, Београд 1939, I/18.

³ *Исто*, I/18.

⁴ Љ. Димић, *Културна историја Краљевине Југославије 1918–1941*, I–III, Београд 1996, I/143.

⁵ *Исто*, I/83.

процената, да би 1927. достигао максимум од 7,47%, а потом је уследило поновно опадање.⁶ Завођењем шестојануарске диктатуре променио се и однос државе према просвети и култури. Оне постају инструмент у спровођењу нове државне идеологије интегралног југословенства. Култура и просвета се виде сада као средство за ублажавање националних размирица и потискивање сепаратних националних осећања народа Краљевине Југославије. Држава почиње систематски да ради на њиховој националној унификацији. Циљ је стварање Југословена, који ће ту нову државу да осећају као своју, а народ у њој као сопствени. Међутим, и тада су средства која се дају просветним и културним институцијама веома мала и зависе од тога где је одређена област имала срећу или несрећу да припадне у поделу државне територије на бановине. Када се помислило да је држава након завођења шестојануарске диктатуре коначно одлучила да приступи решавању проблема просвете и културе, наступила је почетком тридесетих година привредна и економска криза, па су средства поново била ограничена.⁷ Од 1934. године са оживљавањем политичког и привредног живота Краљевине мислило се да ће просвета и култура добити место (тј. финансије) које заслужује. Међутим, кратковека влада Богољуба Јевтића, а затим и влада Милана Стојадиновића, по угледу на своје велике суседе (Немачку и Италију), подстичу пре свега вежбу тела, а не духа.⁸ У таквим околностима постаје јасно зашто су субвенције позоришним установама све више смањиване. Њихов највећи део ишао је за народна позоришта у Београду, Загребу и Љубљани, док су бановинска добијала 10% укупних издвајања за позориште, а градска и путујућа свега 0,4–0,5%.⁹ Проблем „расипања“ новца за позоришта покушао се решити стварањем репрезентативних бановинских позоришта, која ће имати задатак да „сеју“ културу по бановинама. Међутим, таква концепција позоришне политике није могла да задовољи потребе публике.¹⁰ То ће се врло очигледно показати на примеру позоришне публике у Пожаревцу.

Приближавање новог ратног вихора примораће људе да се од културе и позоришта окрену оном праисконском – преживљавању. Изгледа да та категорија „преживљавања“ разликује културно друштво од оног без културе. Краљевина СХС, а потом и Краљевина Југославија, муче се да „преживе“ и у таквим условима врло мало интереса показују за „споредне ствари“ какве су култура и просвета. И управо у тим годинама рађала се код житеља Пожаревца својеврсна позоришна култура, о ко-

⁶ Исто, I/84. Свакако да би наши закључци имали веће утемељење уколико би се направио компаративни приказ улагања осталих балканских и европских земаља у исту област, али овом приликом до тих података нисмо могли доћи.

⁷ Љ. Димић, *Културна историја Краљевине Југославије...*, I/132–135.

⁸ Б. Петрановић, *Историја Југославије 1918–1988*, I–III, Београд 1988, I/255–310.

⁹ Љ. Димић, *н. дело*, I/134–135.

¹⁰ П. Волк, *Позоришни животи у Србији 1835–1944*, Београд 1992, 228.

joj ћемо говорити у нашем истраживању.

О позоришном животу Србије или Југославије има веома мало историографских дела. Својом обимношћу, мноштвом података и чињеница за сва позоришта у Србији, од дилетантских преко градских, од путујућих до бановинских, незаобилазна је свакако књига Боривоја С. Стојковића *Историја српског позоришта од средњега века до модерног доба* (Београд 1979). Међутим, баш због ширине теме, мноштва појединачних питања која обрађује, она истраживачу даје само основу за даља истраживања. Његови коментари и прикази изузетно су значајни, јер је и сам био на челу Народног позоришта у Нишу у периоду 1934–1936. и 1939–1941. За ову тему од посебног значаја било је и прво дело истог аутора издато у Нишу 1936. под називом *Историја српског позоришта*, јер је аутор живео у времену о којем пише, пратио већ тада позоришни живот Србије, па самим тим и догађања у позоришном животу Пожаревца. Занимљиве податке о репертоару пожаревачког позоришта и о поређењу рада пожаревачког позоришта са позориштима у Србији дао је П. Волк у својој студији *Позоришни живот у Србији 1835–1944*. (Београд 1992). Волк је познат широј јавности као позоришни и филмски критичар, али се доказао и као историчар позоришне и филмске уметности. У овој књизи аутор се потрудио да темељно прикаже репертоарску политику позоришта у Србији у назначеном периоду. За обрађивање ове теме осим поменутих аутора од огромне помоћи биле су нам монографије, расправе и чланци који се баве локалном историјом Пожаревца, као и радови из историје и социологије културе. У склапању овог мозаика, који ће нам бар донекле приближити друштвене и културне снаге овог града у међуратном периоду, много драгоцених података пружила је студија професора др Љубодрага Димића, *Културна историја Краљевине Југославије 1918–1941. I–III* (Београд 1996). Она је послужила као добар основ за разумевање појединих момената из живота позоришта у Пожаревцу, помогла у продубљивању теме и сагледавању општег културног стања Краљевине у периоду између два светска рата. Поред ових наслова који се детаљније или уопштеније баве питањем културе, односно позоришта, покушали смо да користећи доступну литературу дамо и један пресек привредног успона града и његових становника од Другог српског устанка па до почетка Другог светског рата како бисмо на што бољи начин приказали владајуће економске и друштвене прилике које су допринеле настанку и развоју позоришне уметности у овом граду.

Морамо одмах рећи да извори који би истраживачу дали довољно сигурности у тумачењу догађаја нису преобилати. Највише информација, али оних којима историчар мора прићи са резервом, потиче из локалне штампе, тј. из листа *Грађанин*, који је у приличној мери сачуван. Највећи део сачуваних годишта и бројева чува се у Историјском архиву у Пожаревцу. Недостатак неких бројева допунили смо коришћењем бројева

Грађанина у Народној библиотеци у Пожаревцу. Последњи сачуван и вероватно последњи који је изашао јесте бр. 14, који је објављен 6. априла 1941. Овај лист је покренут 12. септембра 1887. Најстарији сачуван број је из 1889. М. Пурковић¹¹ каже да је овај лист према причању Драгише Лапчевића добио име по сећању на француску револуцију. Основан је као *независни орјан*, али је био под утицајем Народне радикалне странке. Иако свестан чињенице да је у питању штампа, истраживач не може да се не сложи са констатацијом изнетом у истом листу 13. 10. 1940. у чланку писаном поводом смрти Ђорђа Наумовића, у чијој је штампарији *Грађанин* и излазио, а која каже: *Историјачар љада Пожареваца мораће се увек обраћати на „Грађанин“ јер уистину „Грађанин“ је једина сигурна чиианка здивања и живљења и љроживљавања не само Пожареваца неіо и окуриа Пожаревачкоі. Лист је излазио скоро 54 године. У периоду којим смо се бавили лист је писао у духу државне идеологије, и то му умањује вредност као објективном извору, али и поред тога он представља својеврстан извор за однос државе према штампи и обрнуто. Оно што га чини посебно значајним јесте богатство вести о Пожаревцу, околини и о држави као широј заједници.*

Нажалост, период постојања и рада пожаревачког позоришта покривен је изворима само за две године. Документи о раду пожаревачког позоришта чувају се у Историјском архиву у Пожаревцу и чине посебан фонд *Позоришће – Пожаревац 1929–1930*. У њему се налазе две фасцикле: Обласно народно позориште и Народно позориште Дунавске бановине. Оне садрже документа попут молби глумаца за ангажман, дописе упућене Просветном одељењу Дунавске бановине, финансијске извештаје, уговоре са глумцима, допис Удружења глумаца Краљевине СХС, решења и одлуке Управног одбора Народног позоришта Дунавске бановине... За 1929. годину, када је основано Обласно народно позориште у Пожаревцу, нема много докумената који би нам нешто више рекли о организацији и начину функционисања позоришта. Са преласком Обласног народног позоришта на буџет Дунавске бановине 1930. број извора на основу којих се може створити слика о организацији ове установе је много већи и у фонду Историјског архива Пожаревац и у Фонду *Краљевска банска ујрава, Просветно одељење* Архива Војводине. Да би се пронашли неки подаци који би нам указали на начин финансирања позоришта у обе његове фазе, прегледани су и фондови *Ойшћина љожаревачка 1922–1935.* и *Градско љоілаварсћиво 1932–1944*, подручје култура, али о раду позоришта није ништа сачувано. Коришћен је поред ових фонд *Удружење љожаревачких занайлија и радника “Слоіа”* и фонд *Пожаревачка Трјовачка омладина*. Коришћена су и документа из збирке *Varia* Историјског архива Пожаревац. О животу једног позоришта и о његовом раду најбоље ипак говоре позоришни плакати. На-

¹¹ М. Пурковић, *Пожаревац*, Пожаревац 1934, стр. 73–74.

жалост, пожаревачки Архив нема сачуване плакате који би говорили о позоришном животу између два светска рата, али смо тај недостатак делимично надоместили коришћењем Збирке плаката из Музеја позоришне уметности Србије и Архива Војводине. Њиховом љубазношћу доступне су нам биле и фотографије глумаца који су прошли кроз пожаревачко позориште у периоду његовог трајања. Нешто података добијено је и из листа *Пожаревачки грађанин* који је излазио у Београду од децембра 1931. Према М. Пурковићу¹² овај лист се бавио проблемима Пожаревца, а од 1933. постаје лист радикално социјалистичке омладине и престаје да пише о овом граду.

Велики проблем у истраживању представљао је недостатак извора за период 1932–1941, тако да немамо поузданих вести о последњим позоришним сезонама пожаревачког позоришта и његовом гашењу. Због поменутог проблема за тај период истраживач је био принуђен да се ослони на податке из *Грађанина*, литературе и радова локалних историчара. Нажалост, неки од тих историчара врло мало или никако не говоре о изворима које су користили у својим радовима, па се ове чињенице морају узети са резервом и додатно преиспитати.

Рад је подељен на пет поглавља, а подела је направљена према хронолошком принципу. Први део рада бави се самом прошлошћу Пожаревца и укратко говори о његовом развоју. Ту је обрађено, колико су извори дозвољавали, рађање позоришне културе у овом граду од 19. века до 1929. године. Друга целина обрађује период од оснивања Обласног народног позоришта 1929. до његовог преименовања у бановинску установу јуна 1930. У недостатку поузданијих извора, за тај одељак *Грађанин* је поново био примарни извор, а чврстину неким закључцима давали су и малобројни документи из већ наведеног фонда Историјског архива у Пожаревцу. Ту је објашњено како је настало Обласно позориште, шта су мотиви његовог оснивања, његов рад, организација, финансирање, репертоар, глумачки ансамбл, гостовања итд. Трећи део говори о Народном позоришту Дунавске бановине од 1930. до 1934. Поново је пажња посвећена углавном истим питањима као за Обласно позориште. Овде је изворна грађа дозвољавала већу слободу у тумачењу и закључивању, јер постоји далеко више извора на које се истраживач може ослонити. Четврти одељак разматра узроке гашења Народног позоришта Дунавске бановине и мотиве таквог потеза бановинских власти. Овде истраживач није могао бити потпуно сигуран у извођењу закључака из разлога што је овај период сиромашан изворима. У истом одељку обрађен је и позоришни живот Пожаревца после гашења професионалног позоришта. Указано је на нови покушај оснивања градског позоришта и његов рад. Пети део замишљен је као анализа друштва које у економски и политички тешком времену ради на сопственом културном узди-

¹² М. Пурковић, *н. дело*, 73–74.

зању. Анализиран је и рад самог позоришта кроз постојеће позоришне рецензије у локалном листу. Ту је учињен и покушај да објаснимо спрегу позоришта и друштва које га ствара и због кога постоји. На крају рада дати су прилози, списак извора и коришћене литературе, као и регистар личних имена.

Основу овог издања представља дипломски рад одбрањен на Филозофском факултету у Београду на Катедри за историју Југославије 2003. године. Сугестије и предлоге које су нам упутили пре свих ментор професор др Љубодраг Димић и члан комисије доцент др Мира Радојевић прихватили смо са захвалношћу и покушали смо да их уградимо у ову верзију рада. Рад је проширен новим истраживањима обављеним у Музеју позоришне уметности Србије, Архиву Војводине, али и поновним прегледањем фондова Историјског архива Пожаревац. Такође смо своја знања настојали да проширимо ишчитавањем нове литературе, посебно оне која се тиче историје и социологије културе, како бисмо дали извесну дубину нашим закључцима. Делови овог рада објављени су у мало другачијем виду у часописима *Браничевски љасник* (бр. 2, Пожаревац 2004) и *Мајдан - Часопис за књижевност, културу и науку* (бр. 1–2, Костолац 2004). Пред читаоцем је сада рад који и даље није коначан, али смо се трудили да у њега уградимо све оне чињенице и податке до којих смо до сада могли доћи. Уложен је труд да излагање буде концизно, без сувишних података који би читаоцу били оптерећење. Рад је написан из позиције историчара који посматра један феномен у датом тренутку и покушава да га тумачи у складу са приликама. Нисмо имали храбрости да се упуштамо дубље у вредновање позоришних комада и њихових приказа на сцени, јер за тако нешто не поседујемо одговарајућу стручност. Циљ нам је да читаоца подстакнемо на размишљања о прошлим временима и сопственом идентитету. На читаоцима је да процене да ли смо у томе успели. У сваком случају, ово је почетак писања културне историје Пожареваца, којој се до сада од стране историчара из непознатих разлога није поклањала већа пажња.

Аутор

ПОЧЕЦИ ПОЗОРИШНОГ ЖИВОТА У ПОЖАРЕВЦУ

Код Срба су владари имали важну улогу током читаве историје, па је самим тим било важно и где владар борави. Та су се места увек развијала држе од осталих и била центар целокупног живота друштва и државе. Пожаревац је имао срећу да је кнез Милош Обреновић у овом граду подигао један од својих дворова – конака за себе, кнегињу и синове.¹³ Из тог разлога углед Пожаревца порастао је међу градовима Кнежевине Србије, а и сам кнез се интересовао за његов развој и напредак.

Први помен Пожаревца датира изгледа и раније од године коју наводи Б. Перуничих, 1476.¹⁴ Ема Миљковић-Бојанић наводи податак да се Пожаревац помиње 1467. у Браничевском тефтеру као село са 42, а 1476. са 53 куће.¹⁵ У дефтеру Смедеревског санџака 1525. помиње се у оквиру мулка санџакбега Бали-бега Јахјапашића, и набраја се као једно од три села у оквиру мулка. Средином 16. века Пожаревац је убележен са Милошевцем као највеће сеоско насеље у нахији Тополовник Смедеревског санџака са 100 хришћана и 56 муслиманских домаћинстава.¹⁶

Његова етничка структура била је шаролика и мењала се током векова. За времена турске владавине кроз Пожаревац пролазе, али у њему и остају многи Срби, Грци, Власи, Цинцари, Турци, Мађари, Немци, Бугари и Цигани, али је увек преовладавао српски православни живаљ.¹⁷ Током Првог и Другог српског устанка његово становништво се повећавало и смањивало и мењао се његов састав. М. Миладиновић, истраживач Пожаревца и околине са почетка 20. века, у свом раду објављеном 1928. износи запажање да су само *земљорадници по малама љрави Пожаревљани, јер су само они рођени у Пожаревцу, док већина Пожаревљана са варошким занимањима (џировци, занатлије, чиновници) није рођена у Пожаревцу*. Стога, каже он, може се рећи да у вароши Пожаревцу већина Пожаревљана нису Пожаревљани.¹⁸ По његовим речима у Пожаревцу је почетком 20. века било само 2% староседелца,

¹³ А. Веселиновић, Р. Љушић, *Српске династије*, Нови Сад 2001, 148.

¹⁴ Б. Перуничих, *Град Пожаревац и његово љравно љдручје*, Београд 1977, 72; М. Ј. Миладиновић, *Пожаревачка Морава*, Пожаревац 1928, 144, наводи да је први помен Пожаревца из 1480, везујући га за анегдоту о Змај Огњеном Вуку.

¹⁵ Е. Миљковић-Бојанић, *Смедеревски санџак 1476–1560. Земља–насеља–сџановнишћиво*, Београд 2004, 219.

¹⁶ *Исћо*, 75, 170.

¹⁷ Б. Перуничих, *н. дело*, 88.

¹⁸ М. Ј. Миладиновић, *Пожаревачка Морава*, Пожаревац 1928, 190.

док је остало становништво припадало различитим етничким струјама, од тога тимочко-драничевској (254 рода), Циганима (54 рода), шопској или торлачкој струји (63 рода), инверској миграционој струји (77 родова), моравско-вардарској (74 рода), косовско-метохијској (26 родова) и динарској (55 родова).¹⁹ Такав шаролик етнички састав давао је Пожаревцу један особит изглед и ментални склоп. Посебно значајни за живот овог града били су Грци, чије је постојање у Пожаревцу забележено још 1836, али је вероватно да их је било још и раније.²⁰ Они су у животу целе Србије, па и Пожаревца, одиграли значајну улогу, јер су давећи се углавном трговачким и занатлијским пословима често путовали и у Србију доносили нови дах колико-толико европске културе. Та култура се изражавала у спољашњим манифестацијама, у начину живљења, грађењу и опремању кућа, начину одевања, понашања...²¹ Од грчких фамилија у Пожаревцу познате су Лазаридес, Јовановић, Харизановић, Костић, Димитријевић, Стојановић, Николић, Економидес, Мантић, Дарда, Бенцо, Колоњас и др.²² Већина је променила своја презимена, посрбила се како би се лакше уклопили у нову средину. Поред грчких бележи се мали број досељеника чешког, немачког, па чак и једна фамилија италијанског порекла.²³ Многи су долазили пословно, одлазили, али су многи и остајали.

По Милошевем наређењу у Пожаревац се досељавају трговци и занатлије из околних села, а многи су видевши перспективу за своје послове долазили и сами из разних крајева.²⁴ У периоду од 1836–1863. у Пожаревцу број трговаца расте са 89 на 187, што је значајно, с обзиром да је на нивоу целе Србије број трговачких домаћинстава био свега 5–15%.²⁵ О напредној трговини у Пожаревцу сведочи и податак да је 1862. од 12 домаћина из Пожаревца који су били у 7. пореској класи било 6 трговаца са вредношћу имања преко 2000 дуката, док Ваљево на пример није имало ниједног.²⁶ Оно што их је привлачило јесте посебно развијена извозна трговина. Тргује се углавном пољопривредним производима: свиње, живина, јаја, говеда, коњи, жита, кукуруз, итд.²⁷ Та трговина се развијала кроз читав 19. век преко Дунава, из пристаништа у селу Ду-

¹⁹ М. Пурковић, *н. дело*, 41. (Пурковић податке преузима од М. Миладиновића, *наведено дело*).

²⁰ Б. Перуничкић, *н. дело*, 815–817. (Попис меаницја у којем се помиње Димитрије Грк).

²¹ М. Манојловић, *Срби и Грци са посебним освртјом на Грке у Пожаревцу*, Зборник радова Народног музеја у Пожаревцу, бр. 10, Пожаревац 1996, 173.

²² М. Пурковић, *н. дело*, 37–38.

²³ М. Миладиновић, *н. дело*, 185–187.

²⁴ Б. Перуничкић, *н. дело*, 54.

²⁵ Бојана Миљковић-Костић, *Структура градског становништва Србије средином 19. века*, Београд 2002, 91.

²⁶ *Истио*, 93–94.

²⁷ Г. Д. Вуловић, *Пушвођа (агресар) кроз Пожаревац и срез*, Пожаревац 1939, 4.

бравица. Присуство великог броја богатих трговаца и оних у успону доводило је у Пожаревац и велики број занатлија. Тако је већ 1832. у граду било преко 200 различитих дућана.²⁸ Њихов број наставља да се повећава и касније током друге половине 19. века у Србији (кнеза и краља) Милана Обреновића. Становништво града се повећавало током 19. века. Тако је 1834. године Пожаревац имао 439 кућа, са 2303 становника, а 1839. 495 кућа, са 2596 становника, што га је стављало у ред већих вароши.²⁹ Град је 1873. бројао 6909 становника, имао је 1200 приватних домова, 310 дућана, 29 механа, 6 мушких основних школа са 6 учитеља и 266 ученика, 3 женске основне школе са 3 учитељице и 132 ученице, нижу гимназију и земљодељско-шумарску школу.³⁰ Двадесет три године касније (1896) Феликс Каниц³¹ бележи да Пожаревац има 2100 кућа и 11500 душа, катастарски план, регулисане, широке, осветљене и калдрмисане улице са уздигнутим тротоарима... са лепо украшеним кућама. Таква социјална структура дала је свој допринос развоју културних институција. Од 1874. у граду постоји читаоница.³² Законом о местима којим су систематизована насеља у Србији од 1866. Пожаревац је поред Београда као окружно место добио статус вароши, што га ставља у ред градских насеља.³³ Као седиште читавог округа привлачи велики број чиновника. Прихватајући европске навике, породице чиновника и трговаца вукле су своју средину напред. Они у Србији чине мање од 10% укупног становништва, али је њихов друштвени значај и утицај далеко већи.³⁴

Пред Први светски рат град је бројао приближно 10.000 становника,³⁵ а у његовом саставу преовлађавало је варошко становништво. Тако је према 630 домова земљорадника било 634 дома занатлија, 251 трговачка кућа, 85 кафецијских, 252 чиновничке, 28 адвокатских и 264 дома надничара.³⁶ У току Првог светског рата Пожаревац је био разрушен и под бугарском окупацијом од 2. јануара 1916. до децембра 1918. Бугаризација је и овде доследно спровођена у корист нових власти.³⁷ Крај рата становништво је дочекало са великим људским и материјалним губицима, као и читава Србија. Становништво је тек 1921. успело да се обнови и достигне број од 10.578.³⁸ У послератном периоду град је доживео напредак и ус-

²⁸ Б. Перуничкић, *н. дело*, 98–99.

²⁹ Р. Љушић, *Кнежевина Србија 1830–1839*, Београд 2004, 207.

³⁰ Б. Перуничкић, *н. дело*, 158.

³¹ Феликс Каниц, *Србија, земља и становништво од римској годо до краја 19. века*, I, Београд 1986.

³² М. Пурковић, *н. дело*, 75.

³³ Б. Миљковић-Костић, *н. дело*, 20.

³⁴ Александар Вулетић, *Породица у Србији средином 19. века*, Београд 2002, 133.

³⁵ Г. Д. Вуловић, *н. дело*, 2.

³⁶ М. Ј. Миладиновић, *н. дело*, 187.

³⁷ М. Пурковић, *н. дело*, 29–30.

³⁸ Г. Д. Вуловић, *н. дело*, 2.

пон за „50% процената од предратног, добивши калдрму, зграду, електрично осветљење, паркове, скверове, разне културно-просветне и националне институције, школе, хигијенске установе, железничку мрежу, итд.“³⁹ Миран живот, вредно и марљиво становништво допринели су да у међуратном периоду Пожаревац оствари напредак у сваком погледу. До пред почетак Другог светског рата број становника се увећао на 16.000. Становништво је и даље оријентисано на трговину, занатство и непроизводне делатности (учитељи, лекари, официри, адвокати...). Има и првих корака у индустрији. Постоје 2 парна млина, електрична централа, 5 циглана и црепана. Број заната и занатлија је велики, преко 200 различитих радњи, од тога 14 абаџија, 24 дерберо-фризера, 12 бравара, 4 електроинсталатера, 18 мушких и 15 женских кројача, 11 ковача, 18 обућара, 13 опанчара, 27 столара, 7 фотографа, 33 хлебарске радње, 2 водоинсталатера, 12 бравара итд. Занимања као што су модисткиња, електроинсталатери и водоинсталатери говоре о прилично високом ступњу живота пожаревачког друштва. Године 1939. Пожаревац има 72 телефонска претплатника, 6 зграда основних школа, 4 трговачке и занатлијске школе, гимназију и трговачку академију, 2 цркве, јеврејску синагогу. Град је имао 31 учитеља и учитељицу, 23 лекара, од тога 9 са рендген апаратима⁴⁰, 3 зубара, 6 бабица, 2 јавна купатила, 2 штампарије, 3 хотела, 83 кафане, крчме и угоститељске радње, итд.⁴¹ Овакво становништво није своје дане проводило бавећи се само својим основним пословима од којих је живело, већ је показивало иницијативу у развоју културних и просветних организација у своме граду. Тих година је Пожаревац имао 21 хумано, културно, витешко и просветно друштво, 7 гимназијских и 4 спортска друштва.⁴² Своје слободно време грађани су проводили у кафанама, биоскопима (којих је било два, у хотелу *Српска круна* и хотелу *Гранд*), на селима и маскенбалима, које су редовно приређивала разна просветна и културна удружења. Забаве су приређиване и у пожаревачком парку тзв. *кермеси* сваке недеље, уз музику војног оркестра.⁴³ Ипак, највише и најбољег друштва виђало се на позоришним представама. Пожареваљани су тражили забаву која ће им скренути мисли са свакодневних послова и брига, али у исто време, у складу са схватањима ове патријархалне средине, утицати поучно, посебно на омладину. Све то су пронашли у позоришту, па се код становника овог града развија посебна љубав према овој врсти уметничког изражавања.

Та љубав почиње изгледа још из времена кад је Јоаким Вујић стварао темеље српској позоришној култури. Можда је и Пожаревац, као често место боравка кнеза Милоша, имао прилике да види прве позоришне пре-

³⁹ *Исио*, 4.

⁴⁰ Б. Петрановић, *н. дело*, I/328. (Почетком 20. века долазио је 1 лекар на 10.000 становника. У Пожаревцу 1939. један лекар долази на 695 ст.)

⁴¹ Г. Д. Вуловић, *н. дело*, 5, 10–16, 19, 22, 25–26.

⁴² Г. Д. Вуловић, *н. дело*, 34–36.

⁴³ Историјски архив Пожаревац (даље ИАП) *Грађанин*, 1926–1932.

ставе тридесетих година 19. века,⁴⁴ мада поузданих података о томе нема. Мита Петровић⁴⁵ тврди да представа није било кад Милош није био у Крагујевцу, а да их није било ни у јануару 1835. када је кнез боравио у Пожаревцу. После Јоакима Вујића на обнови позоришне културе у Србији радили су Атанасије Николић и Ј. Стерија Поповић. Захваљујући њима бележи се извесна позоришна активност у Шапцу 1840. и 1847, у Смедереву 1842, Крагујевцу 1850. и 1860. и у Пожаревцу 1841. Тада је Мојсило Живоиновић,⁴⁶ учитељ старије класе пожаревачке школе, приређивао током јануара 1842. године позоришне представе са својим ученицима, о чему су писале и *Новине србске*.⁴⁷ Тада су изгледа ученици са својим учитељима приређивали прве позоришне представе.⁴⁸ И писац велике историје Србије Б. С. Стојковић пише да је у Пожаревцу првих дилетантских представа било још од средине 19. века.⁴⁹ Можда је на тај начин Пожаревац као незванична престоница желео да личи на Крагујевац, кнежеву званичну престоницу.

У првим деценијама 20. века настајале су нове дилетантске и радничке позоришне групе као што су *Васа Пелайић* почетком 1920. године, на иницијативу Трише Кацлеровића, социјалистичког посланика од 1912. Од 1924. постоји Радничко културно-уметничко друштво *Абрашевић*. У јулу 1927. основано је Културно-уметничко друштво *Свесит*⁵⁰ са драмском и тамбурашком секцијом. У јануару 1929. радници су формирали друштво под именом *Чича Илија* (по Илији Станојевићу Чичи, познатом комичару београдског Народног позоришта), које је било најактивније баш у времену кад је постојало професионално позориште у Пожаревцу и после његовог укидања. Под овим именом деловали су до 1934, када мењају име у КУД *Абрашевић*, под којим су радили до почетка 1941. године.⁵¹

⁴⁴ М. Пурковић, *н. дело*, 75.

⁴⁵ Мита Петровић, *Финансије и услове обновљене Србије*, I, Београд 1901, 868.

⁴⁶ Мојсило Живоиновић рођен је 1811. године у Панчеву. Завршио је српску и четири разреда немачке школе. Завршио је богословију у Вршци и Пешти. У Србији је од 1838, када је тражио службу и постављен у октобру за учитеља у Пожаревцу. Због тешких материјалних прилика више пута је тражио службу у управним органима. Постављен је за писара Среза хомољског у Пожаревачком округу 1844, био писар среза Пожаревачког, а од 1853. писар у Окружном начелству у Пожаревцу. Изгубио је службу наредне године. Умро је маја 1856. Написао је неколико драма; С. Војиновић, *О Мојсеју. Живојини њији и стваралаштво Мојсила Живоиновића*, Браничево, бр. 5, Пожаревац 1983; М. Владимировић, *Пожаревачко позориште*, Браничево, бр. 6, 1982, 443.

⁴⁷ Архив Србије (даље АС) МУД – ПО VII 1841, Рапорт Начелства Округа пожаревачког од 15. 2. 1841, лист 12. Приказано је укупно 8 представа, и то комади: *Тврдица*, који је имао и репризу, *Жртва Аврамова*, *Сифрид и Геновева*, *Зла жена*, такође репризирана, *Ромео и Јулија*, *Милош Обилић или Бој на Косову*...

⁴⁸ П. Волк, *Позоришни живои у Србији 1835–1944*, Београд 1992, 24.

⁴⁹ Б. С. Стојковић, *Историја српског позоришта од средњега века до модерног доба (драма и опере)*, Београд 1977–1979, 917.

⁵⁰ ИАП *Грађанин*, бр. 4 за 1928, стр. 3.

⁵¹ М. Владимировић, *Пожаревачко позориште*, Браничево, бр. 6, Пожаревац 1982, 452–454; *Пожаревачки алманах*, Пожаревац 1957, 125–126; *Грађанин*, бр. 97 за 1928, стр. 3.

Поред представа локалних дилетантских група у Пожаревац су свраћала разна путујућа позоришта крајем 19. и почетком 20. века. Неких сигурнијих података о позоришном животу у периоду до 1926. нема због недостатка изворне грађе, али на основу расположивих података може се увидети да су у Пожаревац свраћале разне позоришне трупе. То су путујуће трупе Душана Животића, Љубомира Рајичића Чврге, чијој је трупи приступила Жанка Стокић као праља,⁵² Милутина Спаића,⁵³ Љубе Вукумановића, у чијој је позоришној трупи започео своју глумачку каријеру Миливоје Живановић.⁵⁴ Пожаревац су поред путујућих посећивала и градска повлашћена позоришта, и то пре свих Српско народно позориште из Новог Сада, Подрињско повлашћено, Битољско градско позориште, о чијим су нам посетама остале забелешке у локалним новинама. Тако је 1889. у *Грађанину* бр. 4. од 14. маја најављен долазак Српског народног позоришта из Новог Сада. Управа овог позоришта је желела да у Пожаревцу проведе свој летњи одмор од 15. јуна до 1. августа и да приреди *радним данима дванајесет њредстава у њрејџлајџи, сваке недеље и њразника њредстава ван њрејџлајџи само кад би били сиџурни да би јој свака њредстава у њрејџлајџи моџла донети 200 динара*. Писац чланка обећава ако не више, бар наведену суму. Радмила Миловић⁵⁵ наводи податак да је 1921. у Пожаревцу гостовало Шабачко повлашћено позориште Јована Туцаковића. Подрињско повлашћено позориште је гостовало 1925. око Ускрса, али у штампи нису забележене повољне критике.⁵⁶ Вести из 1926. говоре о гостовању истог позоришта и по њима би се рекло да су представе биле врло посећене, јер је за њих карте било потребно узети одмах.⁵⁷ Исте године у новембру месецу бележи се давање представа *Два цванџика, Пуковник Валдемар, Војвода Брана, у Позоришџу код Злајџној Плуџа*, али нема података о ком се гостујућем позоришту ради.⁵⁸ Током 1927. године Пожаревац ће обогатити свој културни живот гостовањима трупе Михаила Спаића у фебруару и Подрињског повлашћеног позоришта Душана Животића од 24. априла до 2. јуна. У току свог боравка приказано је у сали хотела *Злајџни џлуџ* преко 16 представа, а у њима су Пожареваљани као

⁵² Б. С. Стојковић, *н. дело*, 917; М. Владимировић, *н. дело*, 452.

⁵³ ИАП *Грађанин*, бр. 14 за 1927, стр. 3.

⁵⁴ М. Владимировић, *н. дело*, 452.

⁵⁵ Р. Миловић, *Пожаревац у џрохуџалим џозоришним сезонама*, Браничево, бр. 6, Пожаревац 1982, 456–458.

⁵⁶ ИАП *Грађанин*, 1925, бр 32, 34 и 36. Том приликом, између осталих, игране су представе *Избор народној џосланика, Суђаје, Зона Замфирова, Зулејка, Лукреџија Борџија, Змија девојка*.

⁵⁷ *Истио*, бр. 36 за 1926, стр. 3. Тада је гостовао Михаило Ковачевић, члан београдског Народног позоришта, који је по речима писца чланка био најбољи у интерпретирању Шекспирових и Ибзенoвих јунака. Између осталих представа приказан је и *Млејачки џрџовац*.

⁵⁸ *Истио*, бр. 90–92 за 1926.

глумце–госте могли да виде Жанку Стокић, Добрицу Милутиновића, Душана Раденковића, прваке београдског Народног позоришта. Посебно су се обрадовали Жанки, коју писац чланка назива *сунце Београда ... слава Србије...*⁵⁹ Чест гост пожаревачке публике било је Српско народно позориште из Новог Сада. Они су уживали симпатије публике, тако да је за њихове представе било више посетилаца него што је било места, па писац чланка у локалном листу бележи да се публика гушила.⁶⁰ О томе говори и чињеница да је Српско народно позориште у Пожаревцу боравило од 28. марта до 1. маја 1928. и за тих 33 дана дало је преко 30 представа са *ојромним успехом*.⁶¹ До оснивања Обласног народног позоришта у Пожаревцу публику овог града забављало је и Битољско градско повлашћено позориште, које је гостовало од 7. марта до 24. априла 1929.⁶²

Економски и културно сазрела, посећујући масовно представе, што дилетантске, што професионалних гостујућих позоришта, пожаревачка публика је изградила однос према институцији позоришта, тако да је могла да приступи озбиљном послу стварања сопствене позоришне куће. Тај посао на изградњи сопствене културе и уздизању сопствене уметничке свести на један виши ниво уследиће у наредним годинама.

ОСНИВАЊЕ ОБЛАСНОГ НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА У ПОЖАРЕВЦУ

Према Закону о изменама и допунама Позоришног закона из 1911. од 1922. на нивоу државе постојале су три категорије позоришта, и то: велика државна позоришта у Београду, Загребу, Лубљани, покрајинска позоришта у Новом Саду, Осијеку, Скопљу, Сарајеву, Марибору и Сплиту, и повлашћена градска позоришта у Вараждину, Цељу, Нишу, Вршцу и у Судотици, које је у том тренутку било у стварању. Државна и покрајинска позоришта добијала су државну субвенцију, а градска су издржавана од сопствене публике и места у којима су деловала. Нека повлашћена путујућа позоришта попут Подринског, Битољског и Тимочког путујућег позоришта уживала су такође потпору државе.⁶³ Таква позоришна структура очито да није могла да задовољи потребе публике на територији читаве државе. Можда су се житељи Пожаревца осетили довољно економски способни и заинтересовани да могу сопственим

⁵⁹ ИАП *Грађанин*, бр. 31–43 за 1927.

⁶⁰ *Истио*, бр. 28 за 1928, стр. 2.

⁶¹ *Истио*, бр. 35 за 1928, стр. 3.

⁶² *Истио*, бр. 19–24 за 1929.

⁶³ З. Т. Јовановић, *Народно позориште Дунавске бановине (1936–1941)*, Београд – Нови Сад 1996, 18.

снагама да издржавају позориште које би подмиривало њихове културне потребе. Зато се кренуло са остварењем те идеје у првим месецима 1929. године.

Први наговештај оснивања градског позоришта изнет је у локалном пожаревачком листу *Грађанин* у децембру 1928. Писац чланка верује да ће ускоро и *наша варош добити градско дилетантско позориште*.⁶⁴ Она је почела да се спроводи у дело током првих месеци 1929, да би на конференцији одржаној у хотелу *Српска круна* 4. априла била донета одлука о образовању градског дилетантског позоришта *иницијативом* *Љ. Андрића, професора и још неколико интелектуалаца*.⁶⁵ Мотиви за образовање позоришта виде се делимично из говора г. Илића, адвоката, једног од оснивача. Он је *нарочито напоменуо да сви имамо деце и многа решимо што шаљемо децу у београд јер тамо виде многе скандализме и боље је да их упућујемо у позориште где ће добити више моралне и васпитне пошторе*.⁶⁶ На још неколико састанака створено је Друштво за Пожаревачко народно позориште. На тим заседањима узели су учешћа припадници различитих друштвених кругова, а позив за учешће упућен је и чиновницима, грађанима јавних професија, трговцима, занатлијама и *свим осталим грађанима и грађанкама љубитељима позоришне уметности*.⁶⁷ Тиме се изгледа хтела створити једна шира друштвена основа за ову установу како би она могла да живи, али и да просвећује један већи део заједнице. Коначно 24. априла 1929. позориште је основано и добило управу. Њу су чинили др Вукота Божовић, као председник, Миша Обрадовић, трговац, као потпредседник, Рада Марковић, адвокат, као секретар, Жарко Милосављевић, чиновник Трговачке банке, као благајник. За чланове управе изабрани су др Соја Љешевић,⁶⁸ Михаило Крстић, председник општинског суда, и Ђорђе Наумовић, штампар. За председника Надзорног одбора изабран је извесни Драг. Јанковић, лекар. Формиран је и Уметнички одбор, а чинили су га г. Миловановић, судија, Милорад Радовић Раул, уредник *Грађанина*, и Тодор Илић, адвокат. Технички одбор чинили су Михаило Стојановић, судија, Воја Живковић, порезник, и Миодраг Рашић, трговац.⁶⁹ Очигледно је на основу звања и титула да је у Оснивачки одбор и Управни одбор ушао крем пожаревачког друштва. У тај посао ушли су веома промишљено јер су, као што се види из реченог, обратили па-

⁶⁴ ИАП *Грађанин*, бр. 105 за 1928, стр. 3.

⁶⁵ *Исто*, бр. 27–28 за 1929, стр. 3.

⁶⁶ *Исто*, бр. 28 за 1929, стр. 1.

⁶⁷ ИАП *Грађанин*, бр. 30 за 1928, стр. 2.

⁶⁸ Др Соја Љешевић је студирала у Петрограду 1902 и 1903. као државни питомац. Према В. Гавриловић, *Жене лекари у рајновима 1876–1945. на путу Југославије* (Београд 1976, 20, 49), завршила је медицину у Паризу, а радила је у Пожаревцу. Љ. Трговчевић, *Планирана елија. О студентима из Србије на европским универзитетима у 19. веку*, Београд 2003, 290–292.

⁶⁹ ИАП *Грађанин*, бр. 33 за 1928, стр. 3

жњу на сва важна питања у животу једног позоришта, финансијска, техничка и уметничка. Међутим, и поред све жеље за оснивањем градског позоришта, постојали су бројни проблеми, што се види из честе смене управника. Док је постојало као Обласно народно позориште, на челу управе били су: Петар Матић, глумац (од 1. 5. до 6. 7. 1929), Душан Кујунџић, глумац (од 6. 7. до 1. 10. 1929), М. Радовић Раул (од 1. 10. до 1. 11. 1929), Михаило Лазић, глумац (од 1. 11. до 8. 11. 1929), Александар Рашковић (од 1. 12. 1929. до 1. 1. 1930), и поново Душан Кујунџић (од 3. 1. до 20. 7. 1930).⁷⁰

Проблеми новооснованог позоришта били су везани пре свега за ограничене финансије. Када је позориште основано, изражена је нада да ће помоћ пружити Обласни одбор и Општински суд *да устџанова може да живи*.⁷¹ Не зна се како и колико су ове две установе припомагале, али је чињеница да то није било довољно и да се позоришна управа стално довијала како да позориште опстане. Чести су апели на позоришну публику⁷² и чланове Друштва за Обласно народно позориште да уплате месечну претплату која је била 10 динара месечно и доносила је повластицу претплатнику од 20% попушта при куповини улазнице (са 15 на 10 динара).⁷³ Позориште су у првим његовим данима помагали и заљубљеници у позоришну уметност, тако што су давали новац или изводили бесплатне радове на сцени, или давали материјал за декор.⁷⁴ Скромне суме добијале су се и од реклама које су истицане на позоришне завесе.⁷⁵ Било је и новчаних прилога оних који су схватили значај ове установе. Тако је Коста Костић, шеф железничке ложионице у пензији, позоришту приложио 1000 динара. Исту суму позоришту су приложили и Драган С. Стевановић, рентијер из Београда, Стева Стојановић, председник општине у Пожаревцу, Војислав Маринковић, министар иностраних дела...⁷⁶ Током друге половине 1929. године чланови Позоришног одбора, са представницима општинске власти, у три маха су одлазили у Нови Сад код бана Дунавске бановине, не би ли добили неку помоћ.⁷⁷ Помоћ је обећавана и изражавана је радост због постојања такве установе, наглашаван је њен васпитни и национални значај у остварењу идеологије интегралног југословенства, али конкретних резултата тих обећања није било док пожаревачко позориште коначно ни-

⁷⁰ Б. С. Стојковић, *Историја српског позоришта*, Ниш 1936, 219–221.

⁷¹ ИАП *Грађанин*, бр. 28 за 1929, стр. 3.

⁷² *Истџо*, бр. 24 за 1930, стр. 3.

⁷³ *Истџо*, бр. 11 за 1930; бр. 32 за 1930; бр. 45 за 1930.

⁷⁴ *Истџо*, бр. 76 за 1929, стр. 2.

⁷⁵ *Истџо*, бр. 53 за 1929, стр. 3.

⁷⁶ ИАП *Грађанин*, бр. 67 за 1929; 73 за 1929; 56 за 1929.

⁷⁷ *Истџо*, бр. 100 за 1929; бр. 44 за 1930. Посете су учињене 15. 12. 1929. у Пожаревцу приликом посете бана Пожаревцу; следећа је била 11. 3. 1930, а последња којом је позориште *ишло на Бановину* 1. 6. 1930.

је постало бановинска установа. Наиме, видљиво је из расположивих извора да је Обласно *народно* позориште у сезони 1929/1930. егзистирало искључиво захваљујући позоришној публици и њеним посетама. Ипак та публика није могла да у потпуности обезбеђује опстанак овој захтевној врсти уметности, па је позоришна управа своје позориште водила у друге градове не би ли тако обезбедила потребна средства.

Свој рад позориште је започело у Пожаревцу на Ускрс 5. маја 1929. са представом *Београдски Дон Жуан*⁷⁸ Николе Јовановића, у режији Петра Матића. Дело је представљало комичну причу о књиговођи Таси Тасићу, *шейрџи са шајним, иривајним живојом*.⁷⁹ У току свог постојања као Обласно народно позориште дало је преко 100 представа у Пожаревцу, не рачунајући оне на гостовањима. Представе су се врло често давале дан за даном, некада и по две дневно, а посебно празницима и недељом.

На репертоару су били страни и домаћи позоришни комади. Њихов садржај није се разликовао од репертоара београдских и других градских позоришта. Међутим, изостајала су дела високе уметничке вредности, али је и то био манир времена које је тражило лаке и забавне комаде, *право њозоришће*.⁸⁰ Предност је пре свега давана националном репертоару, што је било у складу са новом државном идеологијом која је пропагирала национално заједништво. Углавном се играју комади из народног живота. Нушићеве комедије су омиљене. Публику су нарочито привлачили: *Сумњиво лице*, *Народни њосланик*, *Проекција*, *Пућ око светиа*, *Гђа Министарка* од Нушића, *Зулумћар* од Ђоровића, *Хасанаџиница* Огривовића, *Женидба и угадба* од Ј. С. Поповића, *Зулужка* Михаила Димића, *Живој за динар*, *Шокица*, *Два цванцика*, *Подвала* од Глишића, *Ђуго*, *Хајдук Сџанко* од Веселиновића. Од страних аутора играју се: *Чикина кућа* од Мјасницког, *Тајфун* од Ленђела, *Сеоска лола* од Тота, *Кафаница* од Бернара, *У новој кожи* Реја, *Нејошћењаџи* од Ровете, *Рођака из Варшаве* од Вернеја, *Скамјоло* Никодемџа, *Осма жена* Савоара, *Бој освете* Ш. Аша...

Као редитељи потписивали су се Петар Матић, Душан Кујунџић, а један комад је режирао и млади глумац Павле Богатинчевић.⁸¹ Режијери нису увек успевали да испуне свој основни задатак: да представа на сцени буде добро постављена и одиграна. Зато су често прозивани од позоришних критичара у локалним новинама. Критике су падале због лоше поделе улога, због недовољног броја проба, лоше научених улога.⁸² М. Радовић Раул, један од најчешћих писаца чланака о позоришту, уредник

⁷⁸ *Истио*, бр. 35 за 1929, стр. 3.

⁷⁹ Рајко Стојадиновић, *Народно њозоришће Дунавске бановине у Пожаревцу (1929–1934 г.)*, Браничево, бр. 3–4, 1975, стр. 248.

⁸⁰ Б. С. Стојковић, *Историја српског њозоришћа од средњега века до модерног доба...* 1984.

⁸¹ ИАП *Грађанин*, бр. 91 за 1929, стр. 2.

⁸² *Истио*, бр. 70 за 1929, стр. 2.

локалног листа *Грађанин*, тражи да се на позоришној листи стави име режисера, како би га подвргли оправданој и строгој критици. Због лоше управе и неутврђене позоришне политике ишло се на давање што већег броја представа, често лошег уметничког квалитета.⁸³

Глумачки ансамбл чинили су људи према писању локалне штампе *изврсне вредности и изврсне воље*,⁸⁴ Али то није био предуслов и за добре представе. Често баш ти глумци излазе на сцену са недовољно наученим улогама, или их изговарају *пайаџајском декламацијом*.⁸⁵ Било је и тренутака када су у *Грађанину* могле да се нађу и похвалне речи: *Труд и одушевљење глумаца с којим су играли ову одличну Стеријину комедију заслужује свако поштовање и дивљење. Осећа се да имамо пред собом уметнике, који владају сценом и својим улогама*.⁸⁶ Позоришну трупу су чинили: Катица М. Лазић, Хијацинта Харитонових, Јелена Кујунџић, Каћа Стојадиновић, Драга Милојевић, Нада Петровић-Бандић, Зора Црногорчевић, Лепосава Коларевић, Лепосава Ђорђевић, Олга Стојадиновић, Дана Петровић, Михаило Лазић, Душан Кујунџић, Александар Рашковић, Милан Бандић, Милан Ајваз, Петар Матић, Миодраг Аврамовић, Милан Живковић, Милорад Величковић,⁸⁷ Павле Богатинчевић и Јован Харитонових. Трупу су чинили и дилетанти, од којих се помињу извесни Настић, В. Живковић, Поповић, Лазаревић, Мирослав Мијатовић, извесни Бркић и Воја Живковић, који су са великим ентузијазмом доприносили раду позоришта.⁸⁸ Од дилетаната посебно је цењен Мирослав Мијатовић, који је изгледа уз позориште био од оснивања и поседовао природни таленат за глуму.⁸⁹ Већина глумаца била је без неког правог глумачког образовања. Нема података да ли је неко од њих завршио икакву уметничку или глумачку школу. Њихова главна школа била је сцена. Тек са доласком нове генерације, коју је представљао Павле Богатинчевић, позориште добија образованог глумца.⁹⁰ Богатинчевић је, наиме, свршио Глумачко-балетску школу, која је од 1921. радила у Београду и озбиљно образовала ново глумачко покољење.⁹¹ На пожаревачкој сцени посебно је често хваљена Зора Црногорчевић, П. Богатинчевић, Милан Ајваз, Дана Петровић, Петар Матић, Лепосава Коларевић...

Поседна радост за пожаревачку публику била су гостовања глумаца из престонице. Пожаревљани су тако имали част да гледају Жанку

⁸³ ИАП *Грађанин*, бр. 94 за 1929, стр. 5.

⁸⁴ *Истио*, бр. 42 за 1929, стр. 3.

⁸⁵ *Истио*, бр. 70 за 1929, стр. 2.

⁸⁶ *Истио*, бр. 19 за 1930, стр. 3.

⁸⁷ *Истио*, бр. 69 за 1929, стр. 2. Опроштајна представа за М. Величковића у августу те године.

⁸⁸ Б. С. Стојковић, *Историја српског позоришта од средњега века...*, стр. 917–918.

⁸⁹ ИАП *Грађанин*, бр. 28 за 1930, стр. 2.

⁹⁰ ИАП Позориште – Пожаревац 1929–1934, (у даљем тексту: НПДδ-По): Фасцикла Обласно народно позориште, Молба Павла Богатинчевића од 15. 6. 1929.

⁹¹ Б. С. Стојковић, *Историја српског позоришта од средњега века...*, 777.

Стокић у *Госпођи Министарки*,⁹² Миливоја Живановића у *Боју Освете* Шаломе Аша,⁹³ Добрицу Милутиновића, Витомира Богића,⁹⁴ Сојку Новаковић...⁹⁵

Глумци су уживали заштиту Удружења глумаца Краљевине СХС из Београда. Ово удружење је убрзо након оснивања пожаревачког позоришта у Пожаревцу основало своје представништво, на чијем је челу био Душан Кујунџић. То такође говори о озбиљности рада ове установе и да су је таквом сматрали и у глумачкој централи, тј. у Београду. Душан Кујунџић као повереник Удружења глумаца обавестио је 29. 9. 1929. управу позоришта да све одлуке Управног одбора које се тичу чланова позоришта упућују искључиво преко Повереништва, а и обрнуто, сваки акт упућен од стране чланова позоришта управи треба да буде послат преко овог органа.⁹⁶ Ово удружење је пружало извесну заштиту глумцима, па су у својим молбама за ангажман обавезно наводили да су чланови Удружења.⁹⁷

Представе су се играле у салама пожаревачких хотела и кафана у време док град није имао своју позоришну зграду, али и после, када је обезбеђена зграда за ту намену. Током позоришне сезоне 1929/30. представе су игране у хотелима *Српска круна* и *Злајни њлуј*. Постојала је и летња сцена у дворишту тадашњег Дечијег забавишта, некадашњој приватној кући Крсте Николајевића,⁹⁸ где је данас смештен Народни музеј у Пожаревцу. Најпогодније место за приређивање позоришних догађаја била је изгледа кафана-хотел *Српска круна*, јер су ту најчешће и најдуже игране представе. Ту је и оформљено Обласно народно позориште, ту је радио биоскоп у коме је први пут у Пожаревцу приказан тон-филм,⁹⁹ па се може без устезања закључити да је ова кафана била средиште културног живота овог града. Хотел је држао Риста Х. Колоњас, који се у Србију доселио око 1850. из Грчке. Хотел је реновирао 1926, и то веома темељно, јер се могао похвалити да располаже са 35 првокласно намештених соба, салом за биоскопске и позоришне представе, првокласном трпезаријом, гаражом, купатилима и свим осталим потребама хотела.¹⁰⁰ Позориште је имало несрећу да тако *модерно и солидно изграђена бина са свим декорима* у хотелу *Српска круна* нестане у пожару који је захватио хотел 24. 12. 1929. Тада је уништено много од

⁹² ИАП *Грађанин*, бр. 78 за 1929, стр. 2.

⁹³ *Исто*, бр. 63 за 1929, стр. 2.

⁹⁴ *Исто*, бр. 102 за 1929, стр. 2.

⁹⁵ *Исто*, бр. 52 за 1929, стр. 3.

⁹⁶ ИАП, НПДБ-По, Обласно народно позориште, бр. 4 од 29. 9. 1929.

⁹⁷ Исто, Фасцикла Народна позориште Дунавске бановине, Молба Николе Банковића од 20. 7. 1929.

⁹⁸ ИАП *Грађанин*, бр. 47 за 1929, стр. 3.

⁹⁹ М. Манојловић, *Срби и Грци...*, стр. 201.

¹⁰⁰ ИАП *Грађанин*, бр. 86 за 1926, стр. 2; бр. 53 за 1930, стр. 4.

позоришног инвентара и гардеробе, па је морало бити пресељено. Отишло је привремено у Смедерево, где је давало позоришне представе ондашњој публици.¹⁰¹

Сцена у хотелу *Српска круна* у почетку је била сиромашна и осим добре бине није располагала ничим што би задовољило потребе сценског приказа. Постепено је прилагођавана потребама позоришта. Придавало се платно, даске, летве, доје.¹⁰² Велики део инвентара добијен је добровољним прилозима и позајмицама.¹⁰³ Управа, глумци и редитељи трудили су се да оставе добар сценски утисак, али је често било и омашки које су оштро критиковане у локалним новинама.¹⁰⁴ Слично као са позорницом било је и са гардеробом. *Управа је уложила сав њируд да прикаже овај комад и. Публици у шио бољој ојреми...*¹⁰⁵ изјављују локалне новине, али све није било увек на нивоу захтева пожаревачке публице.

Позоришна трупа се после гостовања у Смедереву, где је наишла на велико интересовање публике, вратила у Пожаревац крајем фебруара 1929. Тек 1. марта дало је прву представу, и то у хотелу *Злајини њлуј*, јер нису успели да се договоре са Ристом Колоњасом око коришћења позорнице у *Српској круни*.¹⁰⁶ Хотел *Злајини њлуј* је такође примао путујућа и градска позоришта. Оно по чему је био јединствен јесте слика *Орач*, великог формата, која је стајала на улазу у кафану уместо назива фирме. Сliku је насликао Ђура Јакшић.¹⁰⁷ Обласно народно позориште даваће у овом хотелу представе од Ускрса 1930.¹⁰⁸ до јуна исте године, када је поново боравило у *њредњој сали хојшела Српска круна*.¹⁰⁹ Изгледа да је управа Позоришта постигла договор са хотелијером. Вероватно је умешни Грк увидео добит од позоришне публице која је долазила на представе и стварала код себе навику да долази у његову кафану. Између Колоњаса и позоришта остало је и неких нерашчишћених рачуна јер је Колоњас 30. новембра 1934. тражио од бана Дунавске бановине наплату трошкова за кирију коју наводно није платило позориште у износу од 29.000.¹¹⁰ Зато је тражен и извештај некадашњег управника позоришта Бранка Ђорђевића, који је одбацио сваку оптужбу Колоњаса, тврдећи да је док је био управник одвајао по 10% од прихода за амортизацију старих дугова бившег приватног позоришта и да је за скоро четири године отплатио ранија дуговања у суми од 46.000 динара.

¹⁰¹ *Исио*, бр. 103 за 1929, стр. 2.

¹⁰² *Исио*, бр. 42 за 1929, стр. 2.

¹⁰³ *Исио*, бр. 76–77 за 1929.

¹⁰⁴ *Исио*, бр. 70 за 1929, стр. 2.

¹⁰⁵ *Исио*, бр. 96 за 1929, стр. 2.

¹⁰⁶ ИАП *Грађанин*, бр. 18–19 за 1929.

¹⁰⁷ М. Пурковић, *н. д.*, 64.

¹⁰⁸ ИАП *Грађанин*, бр. 32 за 1930, стр. 3.

¹⁰⁹ *Исио*, бр. 45 за 1930, стр. 2.

¹¹⁰ Архив Војводине (даље АВ) 126 IV 53570–934.

Обласно народно позориште у Пожаревцу имало је своју специјалну мисију, *јрвенсјивени циљ да ради на ширењу и јројајирању јозоршине умейносји, не само у Пожаревцу, већ и у друјим месјима*. Зато се приступало оснивању подоџбора у среским месјима.¹¹¹ То им је саветовао и бан Дунавске бановине Дака Поповић приликом посете Пожаревцу *...да они (позориште прим. аутора) јрошире своју делатносји и на села, јриказујући комаде из васјишњој и националној рејершоара како је јшо радило и данас ради Новосадско јозоршје јо Војводини*.¹¹² О раду и организацији тих подоџбора, на жалост, нема података. Позориште је крајем маја 1929. гостовало у Петровцу, од краја децембра исте године у Смедереву, а вероватно и у Крагујевцу до краја фебруара 1930, у Јагодини у јуну 1930.¹¹³ Свуда је одлично дочекано, представе су посећене, а у касу позоришта падали су и добровољни прилози. У једном тренутку Пожаревац са својим позориштем је *доминирао целокујним духовним живојом наше области*,¹¹⁴ како тврде локални публицисти, што је и био циљ његових оснивача.

¹¹¹ ИАП *Грађанин*, бр. 39 за 1929, стр. 3.

¹¹² *Исјо*, бр. 100 за 1929, стр. 5.

¹¹³ *Исјо*, бр. 39, 43, 44, 73, 103 за 1929; 17 и 45 за 1930.

¹¹⁴ *Исјо*, бр. 43 за 1929, стр. 2

НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ ДУНАВСКЕ БАНОВИНЕ У ПОЖАРЕВЦУ

У октобру 1929. са променом назива државе у Краљевина Југославија извршена је нова административно-територијална подела државе. Краљевина је подељена на девет бановина. Разлог за то је нова државна идеологија тзв. интегралног југословенства, којом се насилно покушало спровести јединство, које је већ увелико било нарушено, ако га је икада и било. Тиме се практично државном одлуком покушало створити осећање припадности једној држави и једном народу. Да би се то спровело, један од корака био је разбити стару територијалну и регионалну подељеност према народности из времена пре Првог светског рата. Покушало се са стварањем управних целина које би обухватале територије које су до тада биле историјски разграничене. Дунавску бановину чинио је североисточни део државе, Војводина, источни Срем и делови Србије. Пожаревац је припао је територији Дунавске бановине са центром у Новом Саду, са срезовима Пожаревачким, Рамским и Моравским. То су биле области међу најнапреднијим у Краљевини, скоро у истом реду са напредном Дравском и Савском бановином. Њихова напредност огледа се и на пољу културе, јер су ове бановине највише у Краљевини издвајале за задовољавање културних и просветних потреба својих становника,¹¹⁵ захваљујући томе што су спадале у најбогатије области у држави.¹¹⁶

Са новом територијалном поделом дошло је до промена и у структури позоришта. Нове административне целине почеле су да формирају сопствена тзв. бановинска позоришта. Сада су позоришне државне субвенције са државних пренете на бановинске буџете.¹¹⁷ За просвету и културу Дунавске бановине било је задужено Просветно одељење Дунавске бановине, Одсек за уметност и културу у Новом Саду.¹¹⁸ На простору Дунавске бановине у почетку је деловало већ постојеће Новосадско-осјечко позориште са седиштем у Суботици у периоду од 1928–1934. Упоредо са њим постојало је Народно позориште Дунавске бановине у Пожаревцу, које је прерасло у такво из Обласног народног позоришта у периоду од 1930–1934. Кратко је постојала и Секција за Ду-

¹¹⁵ Љ. Димић, *н. дело*, стр. I/148.

¹¹⁶ *Исто*, II/40.

¹¹⁷ З. Т. Јовановић, *н. дело*, 19.

¹¹⁸ Љ. Димић, *н. дело*, I/176–177.

навску бановину Народног позоришта у Београду, која се показала као неуспешна. Исто тако кратко, свега једну позоришну сезону (1935/36), постојало је уз субвенције Бановине и Градско позориште у Крагујевцу, али се и оно угасило, а одлуком банске управе заменило га је 1936. Народно позориште Дунавске бановине са центром у Новом Саду, које је имало две позоришне трупе, Секцију и Централу.¹¹⁹

У децембру 1929,¹²⁰ приликом посете бана Даке Поповића Пожаревцу, скренута је пажња овом високом државном чиновнику на постојање и значај позоришта, на његову васпитну и просветитељску улогу. Бан је том приликом обећао материјалну помоћ. Не зна се да ли је она стигла, али апел за помоћ поново је уследио крајем истог месеца после пожара у *Српској круни*, када је изгорео велики део позоришног инвентара. У сталној финансијској кризи, која је често претила да угаси новоосновано позориште, у марту 1930. кренула је нова делегација тадашњем бану Радославу Дуњићу.¹²¹ Тада је делегацији коју су чинили људи из управе позоришта обећано да ће позориште бити трансформисано у Народно позориште Дунавске бановине, чиме ће бити решен проблем његовог финансирања. На то се чекало до почетка јуна 1930, када је нова делегација подсетила бана на обећање. Он је донео решење по коме је пожаревачко позориште *йрешло на Бановину* и добило горе поменути назив.¹²² Тај чин је био и својеврсна част за Пожаревљане, јер је њихово позориште било једно од ретких са субвенцијама од државе и једино са тим почасним називом.¹²³ Ипак, главни разлози упорности управе изгледа да су били пре свега финансијски. Већ смо у претходном одељку говорили о финансијским тешкоћама новоформираног позоришта. Међутим, преласком на бановински буџет није се дозна шта променило. Невоље су и даље исте. Од формирања до укидања позориште ће пролазити кроз финансијске кризе и оне ће бити главни чинилац који ће утицати на рад позоришта. У буџету бановине за текућу 1930. годину према писању *Грађанина*¹²⁴ била је предвиђена сума од 660.000 динара за одржавање позоришта у бановини. Ова вест је донета у марту, а у документу који Управни одбор позоришта упућује у јулу Краљевској банској управи (Просветном одељењу у Новом Саду) тражи се исплата обећане суме која је резервисана за позориште у износу од 160.000 динара. Такође се тражи да се помоћ издаје у *редовним месечним оброцима*.

¹¹⁹ З. Т. Јовановић, *н. дело*, 20.

¹²⁰ ИАП *Грађанин*, др. 100 за 1929, стр. 5.

¹²¹ *Исто*, др. 24 за 1930, стр. 3. У аудијенцији код бана били су Вукота Божовић, председник Управног одбора, Михаило Крстић, председник Општинског суда, софија Љешијевић, Ђорђе Наумовић и глумац Михаило Лазић, Р. Стојадиновић, *н. дело*, 254.

¹²² ИАП *Грађанин*, др. 44 за 1930, стр. 2; Решењем IV др. 21830 од 10. јуна 1930. стоји у извештају Б. Ђорђевића од 10. 12. 1934, АВ н.ф. 53578.

¹²³ Б. С. Стојковић, *Историја српског позоришта од средњега века...*, стр. 921.

¹²⁴ ИАП *Грађанин*, др. 24 за 1930, стр. 3.

За те послове овластили су Џамоњу Срећка.¹²⁵ Просветно одељење је у току јула донело одлуку и наредило поделу помоћи глумцима у висини 20.000 динара, о чему је Просветно одељење обавештено.¹²⁶ У октобру исте године поново је упућена молба Банској управи да изврши уплату помоћи за тромесечје октобар–новембар–децембар. *Моли се Банска управа да испусти изврши што пре, јер се ово позориште издржава сада искључиво из прихода са представе. Велики издаци су појединачни како за декорације на новој позорници, гардеробу и реквизицију, иако и за набавку дела до којих се долази само за скупе новце.*¹²⁷ Тешко стање наставило се и у првим месецима 1931, па је управа у марту поново послала делегацију, не би ли позоришту осигурала потребни минимум. Бан је доделио субвенцију позоришту која ће се, према писању *Грађанина*, кретати од 120 до 150.000 динара. Међутим, и тим је позоришту осигуран само основ.¹²⁸ Питање опстанка пожаревачког позоришта било је поново у рукама његове публике. Зато су у локалним новинама чести позиви за упис у чланство Друштва за Народно позориште, за посете представама, претплату итд. По писању локалне штампе, за помоћ позориштима у Бановини за наредну годину (1932) Банска управа Дунавске бановине предвидела је суму од 300.000 динара, али нема података колико је од тога дошло у касу пожаревачког позоришта.¹²⁹ Претпоставља се: веома мало, јер су у тој позоришној сезони веома чести вапаји позоришне управе да позориште једва преживљава. Тако у марту 1932. локална штампа извештава о тешком стању у коме се налази позориште: *Док свети жури да леда бесмислене диоскојске представе на јуџем језику дошло је дворана позоришна празна...*¹³⁰ Посета је била толико лоша да су љубитељи позоришта морали да ударе на своје највеће ривале који су им одводили публику. *Пожаревљани не смеју да занемарују своје мезимче, јер су ја они створили и морају смањити за дужности да ја бар два пута недељно обилази посећују, и ако је завладала оштра економска криза, јер кад се има за диоској мора се имати и за позориште у коме се дају леје и поучне ствари.*¹³¹ Очигледно је и у Пожаревцу почела све више да узима маха економска криза, која је 1931. потресала Краљевину. Државни буџети се смањују из године у годину, позива се на сталну штедњу, у буџетске партије се уноси само најнужније. Изгледа да култура у Краљевини није спадала под „нужно“.

¹²⁵ ИАП, НПДБ-По, бр. 78; бр. 109. Џамоња Срећко био је управник позоришта после Душана Кујунџића, од августа 1930.

¹²⁶ Исто, Акт упућен Краљевској банској управи са датумом 31. јул 1930.

¹²⁷ Исто, бр. 216, 12. октобар 1930.

¹²⁸ ИАП *Грађанин*, бр. 23 за 1930, стр. 1–2.

¹²⁹ *Истио*, бр. 4 за 1932, стр. 3.

¹³⁰ *Истио*, бр. 24 за 1932. стр. 3.

¹³¹ *Истио*, У следећем броју, 25. за 1932. протест Лепосаве Шухарт, газдарице диоскопа *Шухарти*, због таквих изјава, јер њен диоској даје најлепше светске шлагере.

Зато је пожаревачко позориште било принуђено да живи од своје публице. Према сачуваним извештајима о раду могу се видети у доњој табели приходи од представа.¹³²

Период	Ук. приход у дин.	Број представа	Прос. по представи у дин.
Октобар 1930.	25.235,00	19	1.328,15
Новембар 1930.	26.936,00	16	1.683,50
Децембар 1930.	35.412,25	27	1.311,56
Септембар 1931.	29.692,00	20	1.484,60
Новембар 1931	25.533,00	24	1.063,87
Октобар 1933	28.033,00	20	1.401,65
Април 1933. - - април 1934.	218.443,00	198	1.103,28

Публика у Пожаревцу није могла сама да издржава позориште, па је оно у току свог постојања врло често гостовало у другим градовима који нису имали позоришта. Као што се види према табели у сезони 1933/34, приход је износио 1.103,28 динара по представи. Од 198 представа 62 су изведене у Пожаревцу, а остале у Крагујевцу (50), Ваљево (38), Смедеревској Паланци (25), Смедереву (18), Новом Саду (5). За десет месеци рада у овој сезони позориште је посетило 27.782 људи. У Пожаревцу је 62 представе гледало 11.359 посетилаца, тј. 183 по представи.¹³³ У почетку постојања позоришта представе су давале понекад и свакодневно, без неког устаљеног програма и реда. Репертоар се формира тек са почетком сезоне 1930/31, када је унапред најављено који ће се комади играти у предстојећој сезони.¹³⁴ Тек у сезони 1932/33. одређено је да ће се представе играти уторком, четвртком, суботом и недељом.¹³⁵ Цене улазница у Пожаревцу, у месецу августу 1930, износиле су 30 динара за фотељу, 20 за први ред у партеру, 15 за други ред, балкон 10, галерија 8, а за ђаке 5 динара. У септембру исте године цене су за иста места 20, 15, 10, док балкон и галерија имају непромењене цене. У априлу 1931. фотеља је била 15 динара, први ред 12, други 8, балкон 5, и то за премијеру комада *Симона*. Из неког разлога цене улазница су спуштене, вероватно да би се привукао већи број грађана. У октобру 1933. цене су још ниже, па за фотељу треба дати 10 динара, за први ред 8, други 5, а за балкон 3. Очигледно да је економска криза која је свет захватила 1929. у Краљевини тек сад показивала своју праву снагу. На гостовањима у другим градовима, а имамо податке за Крагујевац, Ваљево и Смедерево, цене се овако крећу: у Крагу-

¹³² АВ н.ф. 51667–930, 01382–930, 46925–930, 58571–931, 45996–931, 28033–933, 53570–934.

¹³³ Б. С. Стојковић, *Историја српског позоришта од средњег века...*, стр. 917–920.

¹³⁴ ИАП *Слоја IV* 1930 1712, Позивница за отварање сезоне 1930/1931.

¹³⁵ Р. Стојадиновић, *н. дело*, 376.

јевцу у 1930. г: 15 и 10 динара за први односно други ред у вечерњој представи; у Ваљеву први ред 1931. кошта 15, други 10, а за ђаке и војнике 5 динара на вечерњој, односно 10 и 5 динара за дневну представу; у Смедереву исте године у зависности од места цене су од 5 до 15 динара. Године 1933. цене су опале и на гостовањима, па у Ваљеву износе од 5 до 12 динара за вечерње, односно 5 и 8 за дневне представе. Цене су мање-више уједначене у матичном граду и на гостовањима; примећује се да је 1933. цена истих места за Пожаревац била нижа за житеље Пожаревца од цене улазница у Ваљеву.¹³⁶

Позориште су поред публице помагали и његови посебни љубитељи. Тако се 1931. као велики добротвори позоришта именују др Софија Љешевић, прота Милан Бранковић, В. Божовић, лекар, Бркић Војислав, индустријалац, др Јанковић и други. Међутим, те суме су биле мале да би задовољиле потребе једног позоришта. Расходи су били много већи него приходи. Њих су чинили, поред плата глумцима и помоћном особљу, и издаци за опремање позорнице, за гардеробу, штампање плаката и улазница, оглашавање у новинама, издаци за музику, струју, грејање, путовања, набавку репертоара и сл. Просечна плата глумаца била је око 1.500 динара месечно.¹³⁷ Ако се узме у обзир да је позориште у једном тренутку бројало 20 уметника и уметница,¹³⁸ добија се сума од 30.000 динара само за плате глумцима. Ако би тој суми додали и неке од трошкова који се помињу у сачуваним документима, као нпр. за репертоар (2.600 динара), путовања до Београда и Новог Сада (1.897 динара), разна друга потраживања (укупно 9184 динара),¹³⁹ добија се поприлична сума. Онда је јасно да је месечна помоћ од 20.000 динара, колико је стигло у јулу 1930, била само помоћ, а не и финансирање у правом смислу речи. Зато се позориште, бар током 1930, налазило у ситуацији да му глумци или техничко особље подносе оставке или траже новчану помоћ. Из истог разлога се преко Просветног одељења у Новом Саду тражи од Министарства саобраћаја једна бесплатна железничка карта, како би лице које организује гостовања одлазило пре трупе у та места да изврши припреме.¹⁴⁰ Прича о финансијама позоришта није без разлога на почетку. За живот позоришта то је од животног значаја. Новац и његов износ одређиваће све: и квалитет глуме, ентузијазам глумаца, репертоар, сценски приказ, режију и све остало због чега публика посећује позориште.

¹³⁶ Музеј позоришне уметности Србије (даље МПУС) Плакати из 1930. и 1931; АВ н. ф. 51667–930, 58571–931, 57712–933.

¹³⁷ ИАП, НПДδ-По, Извештај о финансијама, без датума, бр. 213. За илустрацију нека послужи податак да су глумци у Београду 1929. имали просечне плате 5.126 динара и да су се и оне сматрале за скромне (Љ. Димић, *н. г.* I/134).

¹³⁸ ИАП *Грађанин*, бр. 11 за 1932, стр. 3.

¹³⁹ ИАП, НПДδ-По, „Целокупни рачунски извештај, Прилог 1”.

¹⁴⁰ ИАП, НПДδ-По, бр. 171, од 12. 9. 1930.

Они који су се највише бринули око тога да одрже позориште је-су свакако управници и чланови управе. *Управа улаже многа најора да нам њружи и очува Позориштие*¹⁴¹ често се читало у локалној штампи. Од ентузијазма и воље ових људи зависило је све, као и то да ли ће позориште уопште постојати. Састав управе није се изгледа много мењао. Они који су га основали остали су с њим мање-више до краја. Једино се као секретар појављује Иларио Рутар, зубни лекар, а касније протојереј Милан Бранковић, који ће од 1933. бити председник Друштва за Народно позориште. На месту управника позоришта од 3. 1. до 15. 7. 1930. био је по други пут глумац Душан Кујунџић. Он је поднео оставку 15. 7. 1930, јер му је *немојуће даље се задуживајти и финансирајти њозориштие*.¹⁴² Оставка му је уважена на седници Управног одбора Позоришта 28. 7. 1930.¹⁴³ и одобрена му је помоћ за њега и жену у висини од 1.150 динара.¹⁴⁴ У међувремену је између Кујунџића и управе дошло до неког сукоба, па није прихваћена његова молба за ангажман *из дисциплинских разлога*.¹⁴⁵ Са оставком Кујунџића престао је ангажман свим члановима позоришта,¹⁴⁶ па је поново расписан конкурс. За привременог управника 15. августа 1930. именован је гимназијски професор Срећко Џамоња. Он је до октобра обављао послове управника, па је 24. тог месеца тражио да буде разрешен, јер није у могућности да обавља оба посла, а позоришту је потребан неко ко ће му се у потпуности посветити.¹⁴⁷ Његовим радом и преданошћу била је задовољна позоришна управа, па је пар дана касније Министарству просвете у Београду упућена молба да се Џамоња *додели на рад овом њозориштиу, где је њојредан као ујравник... Како је њ. Џамоња ушао у њосао, њо Ујравни одбор сматра да би мењање личностии ујравника било штејтно њо рад у овој младој устјанови*.¹⁴⁸ За новог управника је постављен Бранко Ђорђевић у децембру 1930.¹⁴⁹ Ђорђевић ће према подацима Б. С. Стојковића остати на челу позоришта до његовог гашења.¹⁵⁰ О њему Б. С. Стојковић каже да је *унео више уметничке и администрајтивно-орјанизационе реформе и корисно сарађивао са Друштивом за Народно њозориштие... њјрудио се да одржава њојредни уметнички ниво њозориштиа бар њривремено дољим избором комада и њиховом солидном инсценацијом*.¹⁵¹ Из при-

¹⁴¹ ИАП *Грађанин*, др. 23 за 1931, стр. 3.

¹⁴² ИАП, НПДб-По, Управном одбору од 15. 7. 1930. Д. Кујунџић.

¹⁴³ ИАП *Грађанин*, др. 92 од 29. јула 1930.

¹⁴⁴ *Истио*, др. 91 од 29. јула 1930.

¹⁴⁵ *Истио*, др. 97 од 31. јула 1930.

¹⁴⁶ *Истио*, др. 78 од 25. јула 1930.

¹⁴⁷ *Истио*, др. 242 од 24. 10. 1930.

¹⁴⁸ *Истио*, др. 246 од 27. 10. 1930.

¹⁴⁹ АВ н.ф. 53570–934, Извештај Б. Ђорђевића поводом тужбе Ристе Колоњаса о дуговањима позоришта, од 10. децембра 1934.

¹⁵⁰ Б. С. Стојковић, *Историја српској њозориштиа од средњеј века ...* 917–920.

¹⁵¹ *Истио*.

ложеног је видљиво да су смене управе у овом периоду много ређе него у периоду постојања позоришта као Обласног народног позоришта. Вероватно је разлог томе, поред добре управе Ђорђевића и стална помоћ бановине, која је давала колико-толико сигурности и извесности раду овог позоришта.

Позориште је имало свој Правилник о раду, којим је регулисан састав позоришне трупе, права и дужности управника, режисера, глумца, итд.¹⁵² Донет је по наређењу Краљевске Банске управе на седници од 30. 7. 1930. и послат Банској управи на увид и одобрење.¹⁵³ Њиме су прописане права и дужности управника, редитеља, чланова (сталних и привремених), казне за дисциплинске прекршаје, поштеде, одсуства, исплата плата, коришћење позоришне имовине, улазнице и њихове врсте, уговори и годишњи одмори. Постојање правилника о раду говори о озбиљности његових оснивача. Међу њима је било лекара, трговаца, индустријалаца, занатлија, па и протојереј пожаревачки. Они су позориште доживљавали као просветну, моралну и културну установу, па су водили рачуна и о глумцима који су улазили у позоришну трупу, о њиховим глумачким, али и људским квалитетима.

Када је Д. Кујунџић поднео оставку, расписан је конкурс за све чланове позоришта. На конкурс су се јавили многи глумци и глумице, преко тридесет.¹⁵⁴ Од њих се ретко ко могао похвалити глумачким образовањем, осим Витомира Качаника, који је завршио Глумачко-балетску школу у Београду, и Милана Вујновића, који је завршио школу глуме у Загребу.¹⁵⁵ Од оних који су поднели молбе сигурно је да су се у глумачком ансамблу нашли током јула 1930. Ковачевић Јован и Злата, Драгутин Жабарац и Витомир Качаник, који су већ у октобру иступили из позоришта.¹⁵⁶ Поред њих на списку ангажованих од 30. августа 1930. налазе се и Сима Станојевић Шућур, Жика Станисављевић,¹⁵⁷ Вујновић Милан, Момир Андрић, као редовни су ангажовани и Катица Лазих, Зо-

¹⁵² ИАП, НПДб-По, од 31. јула 1930. „Краљевској банској управи...” ИАП, Varia, Правилник о раду и реду Народног позоришта Дунавске бановине, бр. 188.

¹⁵³ АВ н. ф., 29737–930.

¹⁵⁴ Међу онима који су поднели молбе су: Милан Бандић, Петар Милосављевић, Мара Ланер, Ружица Петровић, Славољуд Александровић, Никола Б. Стојанчевић, Љубица Јовановић, Раденко Алмажановић, Никола и Милица Динић, А. Станојевић Шућур, Милан и Мара Орловић, Павле Штол, Боривоје Димитријевић, Момир Андрић и Драгутин Жабарац као редитељ, Јован Ковачевић са женом, Милан Вујновић, Лепосава Коларевић, Никола Банковић, Анка и Данимир Мајденовић, Лазар Јовановић, Жарко Моачанин, В. Качаник, Савета Беатовић, Аспазија Торђанска, Мишица Хрвојић, Јован Љ. Игњатовић као глумац и суфлер, Боривоје С. Димитријевић, Гојко Глигоријевић, Живадин Жика Станисављевић, Лепосава и Бранко Ђорђевић, Лела Јосиповић-Христилић, Илија Јовановић, Драгутин Кајхан, као гардеробер. – ИАП Позориште – Пожаревац 1929–1930.

¹⁵⁵ ИАП, НПДб-По, Молба В. Качаника бр. 71; Молба М. Вујновића бр. 39.

¹⁵⁶ Исто, бр. 181 од 15. 9. 1930; бр. 213 од 6. 10. 1930.

¹⁵⁷ Отпуштен с отказом од 5 дана због намерног прављења нереди, стоји у извештају од 5. 11. 1930. АВ н.ф. 46925–930

ра Црногорчевић, Јелена Станисављевић,¹⁵⁸ а као почетница наведена је Злата Ковачевић. Потребне су биле још две чланице.¹⁵⁹ Током октобра те године примљени су накнадно Коларевић Лепосава, Игњатовић Јован, суфлер,¹⁶⁰ Беатовић Савета,¹⁶¹ Матић Петар,¹⁶² Танић Јован, Танић Марица,¹⁶³ Ђорђевић Бранко као управник, редитељ и глумац, као и његова жена Лепосава.¹⁶⁴ Као чланове ансамбла Б. С. Стојковић наводи и Дану Петровић, Зору Црногорчевић, Дану Јоцић, Божицу Казазовић, Ивану Ферари, Александра Рашковића, Људишу Филиповића, Милутина Марковића, Ђорђа Козомару, Салка Репка, као глумца и редитеља,¹⁶⁵ Аспазију Торђанску, Мару Ланер, Жикку Станисављевића, Милана Вујновића, као глумца и редитеља, А. Станојевића Шућура, Ивана Торђанског, Миодрага Аврамовића, Милана Живковића,¹⁶⁶ Миодрага Живковића,¹⁶⁷ Есада Казазовића, Јована Хаџића,¹⁶⁸ Михаила Лазића и једно време као чланицу Лелу Р. Летић.¹⁶⁹ Знамо да је у августу 1932. пред нову позоришну сезону дошло до реорганизације трупе.¹⁷⁰ Према Р. Стојадиновићу¹⁷¹ ансамбл је у сезони 1931/32. био у саставу Лепосава и Бранко Ђорђевић, Салко Репак, Милан Вујновић, Катица и Михаило Лазић, као глумац и длагајник, Сима Станојевић Шућур, Зора Црногорчевић, Мара Ланер, Савета Беатовић, Милан Живковић, Милутин Мирковић, Летић Лела, Јован Хаџић, као глумац и сценариста, Мара Танић, мада у извештају управе позоришта стоји да са њом није обновљен уговор за ову сезону.¹⁷² Поред наведених, у списку особља позоришта послатом Бановинској управи 30. 9. 1931. помињу се и Јован Игњатовић,

¹⁵⁸ Отказала је уговор 15. новембра 1930. АВ н.ф. 51667–930.

¹⁵⁹ АВ н.ф. 31925–930.

¹⁶⁰ Отказан му уговор, према извештају од 5. 11. 1930. АВ н.ф. 46925–930, повучен отказ према извештају за децембар од 8. јануара 1931. АВ н.ф. 01382–930.

¹⁶¹ У извештају за децембар 1930. од 8. јануара 1931. стоји да је повучен њен отказ. Немамо података када га је дала. АВ н.ф. 01382–930.

¹⁶² Отказао је уговор који је истекао 6. децембра 1930. АВ н.ф. 51667–930.

¹⁶³ Према извештају од 8. јануара 1931. стоји да јој је повећана плата на 1.200 динара. АВ н.ф. 01382–930.

¹⁶⁴ ИАП, НПДб-По, др. 252 од 29. 10. 1930.

¹⁶⁵ Примљен је на покус стоји у извештају од 5. 11. 1930; АВ н. ф., 46925–930.

¹⁶⁶ Привремено ангажован са платом од 1.300 динара, АВ н.ф. 01382–930, према извештају од 8. јануара 1931. за децембар 1930.

¹⁶⁷ Примљен је на покус 20. новембра 1930. АВ н.ф. 51667–930.

¹⁶⁸ Привремено ангажован са платом од 1.200 динара. АВ н. ф. 01382–930. према извештају од 8. јануара 1931. за децембар 1930.

¹⁶⁹ Б. С. Стојковић, *Историја српског позоришта од средњеј века.....*, 917–920.

¹⁷⁰ ИАП *Грађанин*, др. 66. за 1932, стр. 3.

¹⁷¹ Р. Стојадиновић, *н. дело*, 261.

¹⁷² У извештају Банској управи од 30. 9. 1931. стоји да са њом као и са њеним супругом нису обновљени уговори. АВ н.ф. 45996–931.

као шаптач, Иван и Аспасија Торђански.¹⁷³ У сезони 1932/33. ансамбл је освежен доласком Љубише Филиповића из Скопског позоришта и Божидара Андрића, који је играо у позоришту Зетске бановине. Приликом пријема нових чланова склапани су уговори који су потом сла-ти Банској управи.

Глумцима је према Правилнику о раду и реду позоришта утврђивана висина плате и њено исплаћивање 15 дана унапред. Ангажман је важио годину дана од дана потписивања, а са правом отказа на месец дана унапред, или, у случају престанка рада позоришта одмах. Глумац је приликом склапања уговора упознаван са Правилником позоришта.¹⁷⁴ Глумац није смео одбити своју улогу; одбијање улоге значило је губитак тродневне плате, поновно одбијање је повлачило губитак 15-дневне плате, а по трећи пут значило је отпуштање. Оштро се кажњавало и незнање улоге, и то једнодневном платом, на главној проби тродневном, а на представи губитком плате за десет дана. Глумци су били обавезни да долазе на пробе бар пет минута раније, а на главне пробе и представе сат раније. Глумац је и у данима кад не игра био дужан оставити податке у случају изненадне потребе. За случај неке дуже болести били су третирани према Закону о осигурању радника, а жене за случај порођаја биле су поштеђене по Закону о чиновницима. Позориште је имало позоришног лекара, који је одређивао поштеду и дужину њеног трајања.¹⁷⁵

Удружење глумаца Краљевине Југославије наставило је да штити права својих чланова.¹⁷⁶ Наставило је да им даје препоруке, говори у име њих, саветује их.¹⁷⁷ Плате чланова позоришта биле су различите, од 1.800 динара, колико је имао Петар Матић, уз редитељски додатак од 700 динара, и Бранко Ђорђевић, са истом платом и додатком од 200 динара за послове управника,¹⁷⁸ до 800 динара колико је имао Сима Станојевић Шућур.¹⁷⁹ Плате мушких чланова ансамбла кретале су се од 1.200 до 1.800 динара, док су плате глумица биле ниже и кретале се од 1.000 до 1.500 динара месечно.¹⁸⁰ Плате женских чланова *из финансијских разлога (су) њредвиђене с обзиром на то да ли је удаћа и да ли је њен муж такође ушао у*

¹⁷³ АВ н.ф. 45996–931. Према извештају за септембар 1931. и списку који је дат у прилогу акта. Према извештају новоангажовани су Мара Ланер и брачни пар Торђански, а нису обновљени уговори са Даном Петровић, Маром и Јованом Танићем.

¹⁷⁴ ИАП, НПДб-По, Уговор са Петром Матићем, бр. 209 од 27. 9. 1930.

¹⁷⁵ ИАП Varia, Правилник о раду и реду НПДб у Пожаревцу, бр. 188.

¹⁷⁶ ИАП *Грађанин*, бр. 27 од 19. јула 1930.

¹⁷⁷ ИАП, НПДб-По, Молба Драгутина Кајхана од 18. 7. 1930; Молба Савете Беатовић, бр. 76 од 26. 7. 1930.

¹⁷⁸ *Истио*, Извештај о финансијама позоришта упућен Банској управи, без датума, бр. 213.

¹⁷⁹ ИАП *Грађанин*, бр. 31 од 19. јула 1930; Плата му је подигнута одлуком Управног одбора од 18. септембра 1930. бр. 175. (ИАП, НПДб-По, 1929-1930.)

¹⁸⁰ ИАП, НПДб-По, Краљевској Банској управи, Потврда уговора са члановима, од 29. 10. 1930. бр. 252.

обзир за анјажман.¹⁸¹ Међу глумицама Савета Беатовић, Лепосава Ђорђевић и Катица Лазић имале су највећу плату: 1500 динара.¹⁸²

Правилником позоришта било је предвиђено и какво треба да буде понашање глумаца. Изгледа да је позоришна управа томе придавала посебан значај, јер је само у току припрема за нову позоришну сезону 1930/31. било неколико спорова између глумаца и управе. Тако се Жика Станисављевић упозорава да *своје држање удугуће њодеси...*,¹⁸³ затим се 15. 3. 1930. дужности разрешава Драгутин Жабарац, редитељ, јер је давао изјаве о раду Управног одбора и поступао лоше према појединим његовим члановима, као и због тога што је на представу *Пој Костиа* дошао у напитом стању.¹⁸⁴ Витомир Качаник је позоришту *иолико љравио нейрилике* да је управа претила да ће обавестити полицију и управу Удружења глумаца уолико не напусти Пожаревац.¹⁸⁵ Из овога се може закључити да су глумци у патријархалној провинцијској средини представљали одређени образац понашања, па је из тог разлога позоришна управа водила рачуна о њиховом начину живота и на тај начин и о угледу позоришта. О глумцима је постојала нека врста досијеа, бар према сачуваним листићима малог формата, жуте боје, на којима су стајале забелешке о талентима, способностима и манама.¹⁸⁶ Интересантно је да о животу глумица и њиховом начину понашања нема докумената који би указивали на одступање њиховог начина живота од постојећег обрасца патријархалне средине. Може се само претпоставити колики је њихов утицај био на Пожаревљанке, особито у формирању њиховог модног укуса, па и промене животних ставова. Већина тих глумица пратила је европске модне токове у понашању и спољном изгледу. Ако се загледамо у фотографије глумица из овог периода приметимо истачан модни укус и префињену елеганцију. Кратке фризуре, брижљиво очешљане, сакривене испод елегантних шешира, бунде и капути са крзном, свилене чарапе, плисиране сукње, елегантне чизмице које су истицале грациозност њиховог држања, сигурно да нису остављале равнодушним женски део грађанства. Претпостављамо да су и оне настојале да подражавају своје узоре. У том смислу одражавала се просветитељска и модернизаторска улога позоришта. Поред тога, на женски део публике и њихову еманципацију утицало је сигурно и то што су глумице биле углавном самосталне, саме су зарађивале и дринуле о себи, што је опет на известан начин отварало нове видике у овој патријархалној и традиционалистички оријентисаној средини.

¹⁸¹ *Истио*, бр. 29 од 1. 8. 1930.

¹⁸² *Истио*, Краљевској Банској управи, Потврда уговора са члановима, од 29. 10. 1930. бр. 252.

¹⁸³ *Истио*, бр. 186 од 18. 9. 1930.

¹⁸⁴ *Истио*, бр. 181 од 15. 9. 1930.

¹⁸⁵ *Истио*, бр. 219 од 10. 10. 1930.

¹⁸⁶ *Истио*, НПДδ-По, 1929-1930.

Поред професионалних глумаца, позоришту су за приказивање *појединих већих комада из националној и класичној репертоара* били потребни и дилетанти. Поред већ поменутих Мирослава Мијатовића и Настића, помиње се Бора Димитријевић, који је већ 1. октобра 1930. отпуштен као неподесан. Међутим, његово име срећемо на позоришним плакатима у сезони 1933/1934.¹⁸⁷ Управа позоришта позивала је и чланове Трговачке омладине и Занатлијског удружења *који имају воље и осећају способност* да се пријаве. Награда за учешће била је бесплатна улазница после прве одигране представе.¹⁸⁸

Редитељи у Народном позоришту у Пожаревцу у овом периоду били су такође глумци. Професионалних редитеља нема. У овом периоду као главног редитеља помињу Петра Матића,¹⁸⁹ Милана Вујновића,¹⁹⁰ који је показао *поно смисла и укуса у режији и у игри* приликом извођења комада *Ситари Хајгелберги*, Ивана Торђанског, Бранка Ђорђевића, Александра Рашковића,¹⁹¹ Салка Репка, као *омиљеној уметника и редитеља*,¹⁹² Јована Танића и Жики Станисављевића.

У лето 1931. дошло је до делимичне реорганизације управе позоришта, о чему је одлучено на редовној скупштини одржаној у недељу 24. маја 1931. Председник је Милан Бранковић, прота, потпредседник Михаило Крстић, адвокат, секретар Коста Богдановић, учитељ, благајници Миша Обрадовић, трговац, и Влада Богојевић, кројач. Чланови Управног одбора су др Софија Љешевић, Мица Д. Јанковић, Ђорђе Наумовић, Душан Панић, пуковник, инжењер Михаило Ничота, Војислав Поповић, лекар, индустријалац Војислав Бркић, Цвета Панић и трговац Милорад Атанацковић. Уметнички одбор чинили су Милан Петровић, директор гимназије, Вукота Божовић, лекар, Драг. Милосављевић, државни тужилац, професор Срећко Џамоња и Душан Милановић, председник Духовног суда. Технички одбор је у саставу Јосип Згурић, банкарски чиновник, инжењер Будимир Стефановић и Влада Богојевић, кројач. Надзорни одбор чине председник професор Вељко Батинић, а чланови су Војислав Ђорђевић, сарач, Бернард Гризогон, шеф Катастра, и свештеник Јован Десимировић.¹⁹³

Без правих зналаца позоришне уметности у Уметничком одбору овог позоришта било је врло тешко направити квалитетан репертоар. Захтеви публике изгледа да се били на првом месту, а публика је тражила све више забаву у позоришту. Присутна су дела из националног репертоара, која су увек привлачила највише публике, посебно

¹⁸⁷ АВ н.ф. 39729–930, 57712–933.

¹⁸⁸ ИАП, НПДб-По, бр. 169, од 11. 9. 1930.

¹⁸⁹ ИАП, НПДб-По, бр. 312, од 21. 10. 1930.

¹⁹⁰ ИАП *Грађанин*, бр. 34 за 1931, стр. 2–3.

¹⁹¹ Б. С. Стојковић, *Историја српској позоришња од средњеј века...* стр. 920.

¹⁹² ИАП *Грађанин*, бр. 58 за 1931, стр. 3.

¹⁹³ АВ н.ф. 26538–931.

они са певањем и игром. Од страних комада највише су присутна дела француских аутора, али се постављају и немачки. У периоду постојања позоришта између осталих дају се следећи комади: од Нушића *Проекција*, *Пућ око светиа*, *Народни посланик*, *Сумњиво лице*, *Два лојова*, *Госпођа министарка*, *Кнез Иво од Семдерије*, *Голоша* Миливоја Предића, *Тамо далеко* Милице Јаковљевић, *Лесковчани у Паризу* Н. Арсенијевић, *Хасанаиница*, *Кошћана*, *Ивкова слава*, *Суђаје* од Љ. Петровића, *Подвала* од Глишића, *Зулејка*, *Хајдук Вељко*, *Српске душе*, *Ђуго*. Од страних то су: *Кин* од Диме оца, *Просидба* од Чехова, *Гђа Икс* од Бисона, *Буриганов мајарац*, *Лейа јусјоловина* од де Флера и де Кајавеа, *Аванјуре јосјодина Бобрикова* од Мјасницког, *Јеврејка* од Скриба, *Париска сиротиња* Бризбара-Ниса, *Морал ије Дулске* од Т. Запољске, *Жена Сојона* од Шехнера, *Живи леш*, *Васкрсење*, *Ана Карењина* од Толстоја, *Авети* од Идзена, *Карлова шетња* Брандона, *Тријућ венчани* Николсове, *Црквени миш* Фодора, *Свети йламен* Моама, *Неујоредиво слађији*, *Дујла йуница* од Бисона, *Кокар и Бикок* Рејмона-Бушерона, *Имаше ли шћа за царину*, *Вићез* Чей и др. Иако је било много реприза током сезоне 1932/33, изведени су и нови комади: *Мистер долар* од Нушића, *Преко мртвих* Душана Николајевића, *Ијра у замку* Ференца Молнара, *Безобразник* Раула Ауернхајмера, *Оно шћо се зове љубав* од Е. Берка, *Звоно за уздуну* М. Е. Колија. У сезони 1933/34. приказани су: *Хајдук Сћанко* од Веселиновића, *Нечиста крв* Б. Станковића – Р. Динуловића, *Дорћолска йосла* Илије Станојевића, *Зона Замфинова* од Сремца – Бунића, *Ђуго* од Веселиновића – Брзака, *Подвала* од Глишића, *Зулумћар* од Ђоровића у новој поставци, *Найолеон* В. Хазенклевера, *Две сиротице* д'Енерија-Кормона, *Љубомора* Арцидашева, *Шампион бокса* од Шварца и Матерна, *Кайинера* Флавиа Беришанија, *Одјоћена ноћ* Арнолда и Баха, *Оно шћо се зове љубав* итд.¹⁹⁴ Посебно је популаран био шпански комични комад *Вукодлак* Ангела Кана, иначе забрањен за млађе од 16. година.¹⁹⁵

Поред труда Уметничког одбора да у свој репертоар уврсти и домаћа и страна дела, на основу извештаја о раду видљиво је да је публика својим посетама давала предност домаћим комадима, као што су *Госпођа министарка*, *Лесковчани у Паризу*, *Тамо далеко*, *Ивкова слава*, *Ђуго*, који у октобру 1933. бележи рекордних 4.589 динара (разлог је делимично и тај што је тада 7. октобра 1933. обележена петогодишњица рада позоришта),¹⁹⁶ *Хасанаиница*, *Београд некад и сад*, *Пој Ђира* и *йой Сћира*, *Мистер долар*, *Пућ око светиа*, и др. Све ове представе су у вечерњим терминима доносиле приход гарантовано преко 1.000 динара, а најче-

¹⁹⁴ Преглед позоришног репертоара сачињен је на основу података из *Грађанина* 1930–1932, *Пожаревачкој Грађанина* 1932, бр. 70, 1933, бр. 128, и Б. С. Стојковића, *Историја српској йозоришћа од средњеј века...* стр. 920.

¹⁹⁵ МПУС, Плакат за представу од 19. новембра 1930.

¹⁹⁶ АВ н.ф. 57712–930; *Грађанин*, бр. 80 за 1933.

шће преко 2.000 по представи. Неки од страних комада попут комада *Кин*, *Дујла јуница*, *Суђење Мери Дајан*, *Живи леш*, *Сони дој* знали су да привуку публику и донесу велики приход. Ипак, публика је на страни домаћих дела, којих је и много више на репертоару.¹⁹⁷ На пример, у сезони 1933/34. од укупно 198 представа 124 су од домаћих аутора, а 74 од страних.¹⁹⁸ Као бесплатне представе за народ давале су углавном представе са делима из националног репертоара, и то *Хајдук Вељко*, *Хајдук Сјанко*, *Хасанајиница* и сл.¹⁹⁹ Према расположивим подацима и сачуваним извештајима, у просеку се месечно играло 20,4 представе. Од тога, примера ради, у сезони од 1. 4. 1933. до 1. 4. 1934. од укупно 198 представа играло се редовних 152, ванредних 8, ђачких 17, бесплатних за народ 21 (на тим представама било је присутно укупно 6.950 људи). У читавој сезони просечно је по представи присуствовало 330 особа, односно 27.782 особе у целој сезони.²⁰⁰

Управа је настојала да позориште има и поучни и просветитељски карактер, али је и поред тога било дежурних чувара јавног морала који су сматрали да ово позориште *не даје комаде који имају сврху да просвећују и ирејорођују народ, већ ииканџерија, које деморалишу народ и шире њоквареност и разврати*. Такву притужбу написао је Бану Дунавске бановине један *њејов њошџоваоц*. Он сматра да би боље било да се новац који бановина даје као субвенцију позоришту да инвалидима и њиховим породицама него да се даје тим особама којима ништа није свето. Повод за такво писање било је слободно вече 21. маја 1931, када је за омладину било забрањено, а давали су се *Аналфабетџа* од Нушића, *Госџодин џринц* од Мориса Декобра (пикантерија у једном чину) и *Сџас у хџиџнози* од Пјера Вебера, такође пикантна једночинка.²⁰¹

Велики број репризираних представа имао је делимично узрок и у чињеници да је од 1930. постојало Удружење драмских писаца,²⁰² које је настојало да заштити уметнички квалитет у домаћој драмској уметности и подигне квалитет домаћег позоришног репертоара. Зато је преко Просветног одељења Банске управе наређено свим позоришним установама које дају представе да за свако извођење дела њихових чланова морају платити тантијему преко Удружења. То је важило и за оригинална дела и за преводе. Управама су достављени и појединачни уговори. Висина тантијема кретала се од 7,5 % за бановинска и путничка и до 12%

¹⁹⁷ АВ н.ф. 46925–930; 39729–930; 45996–931; 51667–930; 01382–931; 58571–931; 57712–933.

¹⁹⁸ АВ н.ф. 53570–934.

¹⁹⁹ АВ н.ф. 57712–933.

²⁰⁰ АВ н.ф. 53570–934.

²⁰¹ АВ н.ф. 27385–931. Председник Управног одбора прота Бранковић одговорио је да *Управа овој њозоришџџа води довољно рачуна о раду овој њозоришџџа, И збој ирејџеране брије забранила је младежи долазак на ирејџџџаву њо џриложеној објави, да младеж не би иџак из ових наивних комедија донела џојреџне закључке*.

²⁰² Љ. Димић, н. дело, III/302–302.

за централна позоришта. За преводе се плаћао основни хонорар који је за прозна дела износио 2.500 динара по чину, а за дела у стиху и опере по чину најмање 25 динара.²⁰³ Тешко стање у погледу финансија овим је постало још теже. Ограничене финансије сада су имале нову ставку. Б. С. Стојковић пише 1936. о томе следеће: *Маколико да је ња обавеза финансијски оштеретила позоришта у њоме њреба видети једно њошњено дело. Али, њреба све учинији у овом њешком времену њо наша њозоришта, да се висина њанњијема сведе на најмању меру...*²⁰⁴

Посебан проблем представљала је и набавка репертоара. Цене примерака појединих дела 1930. кретале су се од 100 до 200 динара (нпр. комад *За краља и оџаџдину* 150 динара, *Војнички дејунац* 100, *Сџари кайлар*, *Дуџла њуница*, *Ана Карењина*, *Јеврејка* по 200 динара), а посебно се плаћао препис улога за сваки комад 100 динара, тако су трошкови набавке репертоара 1930. износили 2.600 динара.²⁰⁵ Осим цена, и сама набавка је била проблем. Живојин М. Вучковић нуди тако Управном одбору позоришта позоришне комаде од којих су неки *њџамџани и не моју се није набавији* (*Царев џласник*, *Суђаје* од Љубинка, *Сеоска лолла* од Тота, *Зулејка...*).²⁰⁶ Плакати за позоришне представе и улазнице штампани су у једној од две тадашње пожаревачке штампарије, *Јагран* и штампарији Ђорђа Наумовића.²⁰⁷ Ти трошкови такође нису били мали. Према рачуну изравнања од 1. новембра 1930. плаћене су штампарске услуге у износу од 1.595,50 динара.²⁰⁸

Као и у претходном периоду, пожаревачко позориште није имало своју позоришну кућу. Шетало је између кафана и хотела пожаревачких. Путујуће позориште у сопственом граду. Најчешће су давали представе у *Срџској круни*, док 3. септембра 1930.²⁰⁹ није одиграна прва представа у Дому Трговачке омладине, који је био управо изграђен. За ту прилику штампане су посебне позивнице и приређена свечаност.²¹⁰ Ова зграда, у којој је данас средња Политехничка школа, сазирана је као задужбина двојице угледних пожаревачких трговаца Саве Мирковића и Михаила Ст.

²⁰³ ИАП, НПДб-По, Удружење југословенских драмских аутора Управи бановинског позоришта, од 18. 9. 1930, бр. 175. Удружење је заступало Нушића, Николајевића, Христића, Велмар-Јанковића, Дојчиновића, Крстића, Димитријевића, Стефановића, Кулунџића, Манојловића, Јефтића, Ђурића, Преџића, Св. и М. Петровића-Пеџију, Станојевића, Палавестру, Веснића, Малчиновића, Прејаца, Мирона, Мађејевског, Крклеца, Месарића и са извесним ограничењима Ивакића и Беговића.

²⁰⁴ Б. С. Стојковић, *Иџторија срџскоџ њозориџиџа*, 188.

²⁰⁵ ИАП, НПДб-По, „Целокупан рачунски извештај. Прилог 1“.

²⁰⁶ ИАП *Грађанин*, бр. 102. од 1. 8. 1930.

²⁰⁷ ИАП, НПДб-По бр. 140, од 17.8. и 29.8.1930.

²⁰⁸ АВ н. ф., 46925–930

²⁰⁹ ИАП, НПДб-По, бр. 158, од 2. 9. 1930; ИАП *Слоџа* 1930 IV 1712, Позивница за отварање сезоне 1930/1931.

²¹⁰ ИАП *Слоџа* IV 1930 1712; АВ н.ф. 32008–930.

Павловића.²¹¹ Општина је уступила плац на углу некадашње Краљеве и Гимназијске улице.²¹² Градња је поверена грађевинској кући Матије Блеха из Београда по цени од 2.400.000 динара. Новине обавештавају²¹³ да ће то бити прва кућа у Пожаревцу која ће у појединим деловима на зидовима имати преко 38 м² углачаног вештачког мермера, који кошта 300 динара по квадратном метру. Дом је завршен 31. 8. 1930. и на њега је утрошено 3,5 милиона динара. У њему су биле смештене: школа Трговачке омладине, Соколско друштво, канцеларије трговачких институција, а учioniце је користила и Државна трговачка школа. У Дому је била и велика сала за скупове и позорница. Трговци Мирковић и Павловић су нагласили да је зграда намењена искључиво културним потребама Пожаревца.²¹⁴ Позоришна сала је имала око 500 седишта и била величине 10 x 7 метара.²¹⁵ Управа позоришта је од одбора Трговачке омладине тражила у августу 1930. просторије за канцеларије управе позоришта *како би била у њеној вези са радом позоришне џрује*.²¹⁶ Не зна се да ли је овим захтевима удовољено, јер ни сама позоришна група није заувек остала на овој позорници. Из непознатих разлога фебруара 1932. дају своје представе у засебној сали хотела Браничево, али пошто им просторије нису одговарале, закључен је *захваљујући увиђавности меродавних ујовор са њредсјавницима Дома ТО њод њовољним условима*.²¹⁷ Од 25. 2. 1932. играли су у Дому, да би наредну позоришну сезону у августу 1932. најавили у предњој сали хотела *Срјиска круна*. Р. Стојадиновић духовито примећује да је посета у сезони 1931/32. била лоша, можда делимично због исувише званичне атмосфере у Дому ТО за публику, *навикнућу на кафански амбијент са мирисом њића и њевајчића*.²¹⁸ После пар дана уследило је ново обавештење да прелазе у Дом и *од сада ње(мо) сјтално ѡамо даваћи њредсјаве*.²¹⁹ У

²¹¹ Трговци из Пожаревца. Михаило Павловић био је из старе пожаревачке породице Стојана Павловића, брат Данице Павловић, мајке Милене Павловић Барили. Учио је трговачку школу у Темишвару, запослио се у Великом Градишту у трговини. Ту се спријатељио са својим будућим ортаком Савом Мирковићем, с којим је 1893. отворио заједничку трговину: Павловић и Мирковић. Њихов рад је интересантан и због тога што су у пожаревачку средину уносили многе новине. Увели су одређено радно време, у подне су правили паузу за ручак за своје раднике, својим помоћницима су плаћали и све пансионске услуге. Цене су им биле тачно утврђене, што значи да није било ценкања. Своју радњу су без накнаде уступили својим млађим сарадницима. Имали су и предузеће за извоз жита, друштво за производњу машинског и фалцованог црепа. Чак су били и присталице кремирања, па су Друштву „Огањ“ у Београду поклонили суму од милион динара. М. Стојановић, *Ликови сјарој Пожаревца*, Пожаревац 1973, 9–13.

²¹² ИАП *Грађанин*, бр. 76 за 1928, стр. 3.

²¹³ *Исјо*, бр. 32 за 1929, стр. 3.

²¹⁴ *Исјо*, бр. 71 за 1930, стр. 3.

²¹⁵ Д. Фелдић, *Сјари Пожаревца*, Пожаревац 1997, 227–233.

²¹⁶ ИАП, НПДБ-По, бр. 146 од 27. 8. 1930.

²¹⁷ ИАП *Грађанин*, бр. 11, 15 и 16 за 1932.

²¹⁸ Р. Стојадиновић, *н. дело*, 262.

²¹⁹ ИАП *Грађанин*, бр. 66 и 68 за 1932.

летњим месецима представе су због врућина поново приређиване у дво-ришту Дечијег забавишта.²²⁰ Кирија коју је позориште плаћало кретала се од 2.500 до 5.000 динара²²¹ када је позориште интензивно користило позоришну салу у Пожаревцу, док је 1934. плаћало само 1.500 динара месечно за чишћење и одржавање сале, јер је у Пожаревцу боравило највише месец-два у сезони.²²²

За квалитет представе у техничком смислу бринуло се особље позоришта. О њему у сачуваним изворима имамо врло мало података. На основу сачуваног материјала може се рећи да су технички проблеми понекад били разлог за отказивање представа.²²³ Од помоћног особља помињу се два служитеља: Јован Цветковић, реквизитер,²²⁴ и Велимир Ђорђевић, декоратер.²²⁵ Они су примљени крајем јула, а њихова плата била је 600 динара. Касније ће, тачније 1931, њихова плата бити у виду дневнице и износиће 25 динара.²²⁶ На конкурс који је расписан у јулу 1930. јавили су се већ поменути Боривоје Димитријевић, *молерофарбар*, који је и примљен, (али се не зна да ли као глумац-дилетант или у свом звању), затим Жарко Моачанин, *свршени декоративни мод. позоришни сликар, техничар*, као глумац и сликар; Драгутин Кајхан, гардеробер који је имао завршену гардероберску школу у Бечу, суфлер Јован Ковачевић, са женом која је већ била *помоћница* у позоришту од 1929, и Јован Игњатовић, који је примљен за суфлера у септембру, пошто је Ковачевић поднео оставку.²²⁷

Позориште је имало своју гардеробу, јер је 1930. извршило неке набавке (сукнени гуњ, 2 пара лакованих сара, 1 беле камашне, 1 застава, 2 наруквице, 5 француских капа, 3 пара француских трегера и др. – све у износу 615 динара).²²⁸ Према рачунима из 1930. године бележи се да је на гардеробу дато 924 динара (извештај на дан 1. октобра 1930), а у следећем извештају датом 1. новембра исте године стоји сума од 1.124 динара.²²⁹ Глумци су и сами имали гардеробу за неке улоге које су играли, па су неки тражили и *поседан догађај за шоалешу*.²³⁰

²²⁰ *Истио*, бр. 58 за 1931. стр. 3.

²²¹ АВ н. ф., 46925–930; 41124–930.

²²² ИАП ПТО 1934 5/2 435.

²²³ ИАП *Грађанин*, бр. 85 за 1931. и 66 за 1932.

²²⁴ АВ н.ф. 45996–931. Јован Цветковић се помиње у улози *Момка из министарсџива* у представи *Госпођа Министарка*, одигране у Ваљеву 1931. АВ н.ф., 58571–931.

²²⁵ ИАП, НПДб-По, бр. 98 од 1. 8. 1930. и 99 са истим датумом; АВ н.ф. 45996–931.

²²⁶ АВ н.ф. 45996–931.

²²⁷ ИАП, НПДб-По, Молба Б. Димитријевића 25. 8. 1930; Извештај о финансијама позоришта (без датума); бр. 65 од 25. 7. 1930; Молба Д. Кајхана од 18. 7. 1930; бр. 30 од 19. 7. 1930; бр. 173 од 12. 9. 1930.

²²⁸ Исто, Целокупан рачунски извештај, Прилог бр. 1.

²²⁹ АВ н.ф. 41124–930; 46924–930

²³⁰ ИАП, НПДб-По, бр. 73 од 25. 7 1930 и 104 од 3. 8. 1930.

Издаци за опремање сцене за поједине поставке такође нису били занемарљиви. Тако је према рачунском извештају из 1930.²³¹ за опремање позорнице издвојено 3.000 динара, а набављене су 1 софра, 1 полица, летња завеса, нов црвени салон, 6 ногара за подијум, 3 портала, завеса за позорницу, 5 м црвеног сатена за завесу, разне летве, даске, греде итд.

Добра и квалитетна музика била је један од важних елемената сценског приказа, посебно кад су репертоар углавном чинили комади са певањем и игром. Позориште није имало свој оркестар, па је помоћ добијало од певачког друштва *Браничево* или од пуковског оркестра гарнизона у Пожаревцу.²³² За музику је у два маха 1930. дато 2.530, односно 5.130 динара.²³³

Прича о позоришном животу Пожаревца не би била потпуна ако се не би поменули глумци из других позоришних кућа који су гостовали у Пожаревцу. То су првенствено глумци београдског Народног позоришта. У току 1931. пожаревачку публику су обрадовали својом игром Вукашин Биволаревић, Ж. Стокић, Д. Милутиновић (који их прати и на гостовању у Смедереву), Евка Микулић, Надежда Ризнић, Владета Драгутиновић, Марко Маринковић... У два маха гостовало је и Академско позориште из Београда.²³⁴ Наредне године гостовања глумаца из престонице била су ређа. Забележене су посете Воје Живковића, Гиње Вучковић, Д. Милутиновића и В. Богића.²³⁵

Пожаревачко позориште и само је често ишло на гостовања. У току 1933. у Пожаревцу је дало мање од 1/3 изведених представа у тој позоришној сезони. Због честог одсуствовања из Пожаревца дешавало се да се публика одвикне од посећивања позоришта, па је нпр. 1931. почетком априла од три заказане представе могла да се одигра само једна због недовољне посете.²³⁶ О томе сведочи и акт пожаревачке Трговачке омладине упућен управи позоришта од 10. фебруара 1934. у коме од њих траже да им издају уверење *да [се] Пожаревачко Бановинско Позориште дави у Пожаревцу свега један а највише два месеца годишње*.²³⁷ Крајем 1930. планирано је за новембар гостовање у Крагујевцу, а потом је планирано да иде у Панчево и Вршац. Нема података да ли су та гостовања, осим крагујевачког, реализована.²³⁸ Пошто су пожаревачко и новосадско позориште била два већа позоришта у бановини, и самим тим конкурентска, просветне и бановинске власти су водиле рачуна да се њихове маршру-

²³¹ Исто, Целокупан рачунски извештај, Прилог бр. 1.

²³² ИАП *Грађанин*, бр. 48 за 1930. стр. 3; ИАП, НПДб-По, бр. 147, 159.

²³³ АВ н.ф. 41124–930; 46925–930.

²³⁴ ИАП *Грађанин*, бр. 26, 35, 39, 44, 53, 84, 93 за 1931.

²³⁵ *Исто*, бр. 23, 27, 33, 76 за 1932.

²³⁶ *Исто*, бр. 28 за 1931. стр. 1–2.

²³⁷ ИАП ПТО 1934 5/2 435.

²³⁸ АВ н.ф. 46479–930.

те на гостовањима не подударају. Примат је ипак даван Новосадском позоришту, јер је актом од 22. новембра 1930. Пожаревачко позориште обавештено какви су планови Новосадског позоришта, са молбом да се овај распоред уважава.²³⁹ Током сезоне 1931/32. гостовали су у Ваљеву, у *Гранд хојтелу*, потом у Смедереву, у *Хојтелу Нинић*, а затим у Крагујевцу, у *Хојтелу Гушић*. У мају 1932. гостовало је у Великом Градишту.²⁴⁰ У сезони 1932/33. гостовали су у Смедереву, Ваљеву, Крагујевцу, где је доравило преко два месеца и извело око 50 представа. Најављено је да ће лето 1932. провести у Бањи Ковиљачи.²⁴¹ У марту 1933. гостовало је у Новом Саду. За то гостовање управа позоришта тражила је финансијску помоћ од 30.000 динара за покриће трошкова око гостовања. То гостовање управа је желела да искористи да меродавне увери у свој квалитет.²⁴² Даље је исте године гостовало у Смедеревској Паланци, затим у Смедереву, а планирано је и Велико Градиште. Путовања трупе за бројнијом публиком и већом зарадом наставила су се посебно интензивно током 1933/34, па ће у том периоду посетити Ваљево у новембру 1933, Смедерево, Крагујевац, и то три месеца, од новембра до фебруара, Нови Сад, Смедеревску Паланку, а нека су места посећивали више пута у сезони.²⁴³ То је и разумљиво ако се узме у обзир да већина ових градова нема у то време своја професионална позоришта. Према тврђењу Б. С. Стојковића, Крагујевчани су чак 1933. изјавили жељу да два града имају једно позориште чије би седиште било у Крагујевцу. Општина крагујевачка је у свој буџет за наредну годину чак унела и суму од 8.000 динара на име помоћи. Ипак, од свега тога није ништа остварено.²⁴⁴

На основу података који су приказани у доњој табели²⁴⁵ види се да је на гостовањима извођен велики број представа и да су приходи били слични онима који су остваривани у Пожаревцу. Највећи приход забележен је на гостовању у Смедеревској Паланци у септембру 1931. – 1.484,6 динара по представи, док је најмањи био у новембру 1931. у Смедереву – 893,57 динара по представи. За сезону 1933/34. нису се могли добити поуздани подаци који би нам дали сазнања о приходима са одиграних представа. Зна се да је осим наведених одиграно и 62 представе у Пожаревцу, а да је зарада за целу сезону износила 218.443 динара.

²³⁹ *Истио*, 46479–930.

²⁴⁰ ИАП *Грађанин*, др. 40 и 49 за 1932, стр. 3.

²⁴¹ *Истио*, др. 40 за 1932, стр. 3.

²⁴² АВ н.ф. 10590–933.

²⁴³ ИАП *Грађанин*, др. 17, 23, 28, 30, 34, 44, 48, 98, 100 за 1931; др. 11, 18, 23, 40 за 1932; Б. С. Стојковић, *Историја српског позоришта од средњејег века...* стр. 919–920; Р. Стојадиновић, *н. г.*, 260–262, 376–390.

²⁴⁴ Б. С. Стојковић, *Историја српског позоришта од средњејег века...*, 920; Р. Стојадиновић, *н. г.*, 380.; НБ, *Грађанин*, др. 38 за 1937, стр. 3.

²⁴⁵ Табела је сачињена на основу података из докумената Архива Војводине из већ наведеног фонда.

Период	Место	Број представа	Укупан приход
Децембар 1930.	Крагујевац	27	35.412,25
Септембар 1931.	См. Паланка	20	29.692
Новембар 1931.	Ваљево	17	17.533
Новембар 1931.	Смедерево	7	6.255
Октобар 1933.	Ваљево	16	19.801
1.4.1933. - 1.4.1934.	Нови Сад	5	-
1.4.1933. - 1.4.1934.	См. Паланка	25	-
1.4.1933. - 1.4.1934.	Смедерево	18	-
1.4.1933. - 1.4.1934.	Ваљево	38	-
1.4.1933. - 1.4.1934.	Крагујевац	50	-

Позоришни живот Пожаревца није зависио само од рада Народног позоришта Дунавске бановине. Упоредо са његовим постојањем плодну делатност развијају и аматерске групе, какво је Просветно-уметничко друштво *Чича Илија*. То је изгледа била најмлађа просветно-уметничка група која је својим марљивим и савесним радом већ створила једну од најјачих дилетантских трупа, која броји преко 20 чланова и тамбурашки збор који броји 10 чланова.²⁴⁶ У току 1931–1932. ово друштво је приказало комаде *Хајдук Ситанко*, *Газда Живко*, *Силом на зрак...* Представе су одржаване у оквиру посела уз игранку. Своја посела су приређивали у сали *Ойшићинске јосипонице*, а цене улазница су биле ниже него у „правом“ позоришту (8 динара за представе, док се у Позоришту цена улазница кретала од 5 до 15, па и 20 динара, зависно од места).²⁴⁷ Тако је ова амбициозна група у времену када је пожаревачко позориште ишло „трбухом за крухом“ по градовима Србије била солидна замена пожаревачкој публици. (Наравно, поред овог друштва, које је најактивније и чије активности бележи локална штампа, било је и других друштава која су приређивала представе.) Године 1935. Просветно-уметничко друштво *Чича Илија* говори о десет година свог постојања и позива грађанство да помогну његово очување, посебно због губитка Народног позоришта, јер би они донекле могли задовољити потребе Пожаревљана за драмском уметношћу.²⁴⁸ Локални лист бележи у јануару 1930. да је тамбурашко друштво *Вардар* давало на сцени у *Ойшићинској*

²⁴⁶ ИАП *Грађанин*, бр. 4 за 1931. стр. 3.

²⁴⁷ *Истио*, бр. 4, 11, 30 за 1931; бр. 1, 20, 25, 80 за 1932.

²⁴⁸ ИАП *Грађанин*, бр. 72 за 1935, стр. 2.

їосїїионици Подвалу од Глишића.²⁴⁹ Локална штампа је препуна позива за разне позоришне представе и забаве које су приређивала студентска, ђачка, просветна, културно-уметничка и разна друга удружења. Њихови позоришни покушаји били су насумични и кратког даха, али су свакако од значаја за континуирано постојање позоришне културе пожаревачке публике, тако да се намеће закључак да су Пожаревљани, са професионалним позориштем или без њега, налазили начина да уживају у благодетима те врсте уметности. О нивоу те уметности могло би да се дискутује, али је углавном патријархалној, пољопривредно-занатлијско-трговачкој средини сасвим одговарала.

²⁴⁹ *Исїїо*, бр. 9 за 1930. стр. 2.

ПОЗОРИШНИ ЖИВОТ ГРАДА „ПОСЛЕ ПОЗОРИШТА“

Б. С. Стојковић доноси податак да су у октобру 1933. Народно позориште Дунавске бановине и његова управа упозорени да у свом називу не користе одредницу „Дунавске бановине“, јер ће им у противном бити укинута субвенција.²⁵⁰ Тај потез банске власти уследио је у тренутку када се позориште налазило на гостовању у Крагујевцу. Преко начелника Среза пожаревачког и Крагујевачког до управника је стигао акт којим му је саопштено наређење и запређено обуставом помоћи од 10.000 динара месечно.²⁵¹ Поставља се питање: шта су разлози ове промене расположења према пожаревачком позоришту? Петар Волк²⁵² као разлог наводи *колебања око унутрашњеј друштвеној животи* (која су) *појавила све културне институције, а позориште поједино. Годинама су изражени модалитетни субвенција, утицаја на репертоарску политику, контролу трошења средстава и односа према уметничком особљу, али адекватних решења није било...* Према писању наведених аутора изгледа да је у току 1934. пронађено солмонско решење. Да би се обезбедила средства за једно позориште које би могло бити контролисано у погледу финансија, културног и уметничког деловања у складу са државном политиком, дошло се на идеју о спајању више постојећих позоришта Дунавске бановине у једно. Прагматичност је налагала финансирање једног квалитетног на рачун малих и можда недовољно квалитетних позоришта. Било је предвиђено да у њега уђу глумци из позоришта која би била укинута.²⁵³ Требало је створити *ново, боље замисљено, реперзитивно бановинско позориште са седиштем у Новом саду, које би утицало по свим важнијим месцима Дунавске бановине.*²⁵⁴ Вероватно је то био разлог за забрану коришћења дотадашњег назива позоришта. Према Б. С. Стојковићу, у априлу 1934. донета је одлука да Народно позориште у Пожаревцу не одговара *поједином уметничком нивоу и задатку, ња самим тим ни националним, ни културним захтевима Банској ситновности* и установе.²⁵⁵ Изгледа да позориште није озбиљно схвати-

²⁵⁰ Б. С. Стојковић, *Историја српској позоришта од средњеј века...*, 918.

²⁵¹ Р. Стојадиновић, *н. дело*, 288.

²⁵² П. Волк, *н. дело*, 228.

²⁵³ *Исти*, 228.

²⁵⁴ Б. С. Стојковић, *н. дело*, 918–919.

²⁵⁵ *Исти*.

ло ову претњу јер је и касније у априлу 1934. користило исту титулу.²⁵⁶ У буџет Дунавске бановине за 1934. који је усвојен у априлу одређена је субвенција за пожаревачко позориште, али само за прво тромесечје, до јуна. Слично се поступило и са Српским народним позориштем из Новог Сада. Циљ је изгледа био пустити их да се сама угасе, а за то време граде се планови за стварање Секције за Дунавску бановину под управом Народног позоришта у Београду.²⁵⁷

Пожаревачко позориште је „животарило“ до краја јуна, али је по тврђењу Б. С. Стојковића званично престало да постоји 1. јуна 1934.²⁵⁸ У Новом Саду 25. априла 1936. основано је оно „репрезентативно“ Народно позориште Дунавске бановине које је носило име кнеза-намесника Павла. Своја седишта је имало поред Новог Сада у Крагујевцу, Суботици, а касније и у Петровграду (Зрењанину). Глумци из пожаревачког позоришта прешли су у ново позориште, па се као глумци новоствореног позоришта помињу Петар Матић, Бранко Ђорђевић, Лепосава Ђорђевић, Павле Богатинчевић, Зора Црногорчевић, Милан Ајваз,²⁵⁹ све имена која су била и те како значајна за углед пожаревачког позоришта.

Незахвално би било упуштати се из позиције једног историчара у давање оцена рада и квалитета Народног позоришта Дунавске бановине у Пожаревцу, али треба рећи да је оно какво-такво обавило своју мисију и бар накратко доносило у ову провинцијску средину дах престонице и вести са позоришне сцене Европе. Познавалац позоришних прилика тог времена Б. С. Стојковић каже да је и сам гледао представе пожаревачког позоришта и преноси нам свој утисак да је то позориште *увек било способно да остварује постављене уметничке задатке... да се увек осведочавао у амбициозну, уметнички ефектну и хомојену ијру доброј њлумачкој ансамбл*.²⁶⁰ Задовољићемо се овом констатацијом, а оцену препустити искусним театролозима.

Пожаревљани су тешко поднели губитак свог позоришта, што се види из локалних новина за јун 1934,²⁶¹ где се изражава жаљење и прекор: *Сад како смо сазнали, у бановини влада мишљење да није њошредно њозоришње за масу њуди, за сељаке, већ је њошредно искључиво за варошку њублику, шњо народ каже за кајушаше...* Жал за позориштем

²⁵⁶ АВ н.ф. 53570–934, Извештај од 3. априла 1934. у Пожаревцу.

²⁵⁷ Б. С. Стојковић, *н. дело*, 919–920; П. Волк, *н. дело*, 228.

²⁵⁸ Б. С. Стојковић, *н. дело*, 920. Аутор у одељку *Ујрава њозоришња*, стр. 917. наводи податак да је Б. Ђорђевић био управник до 1. 9. 1934. до гашења позоришта, да би у одељку *Укидање Народној њозоришња у Пожаревцу*, стр. 920, навео податак да је престало да постоји 1. јуна 1934. Нажалост, не можемо потврдити који је од ова два податка тачан, или навести неки трећи због недостатка извора. – Да се угасило 1. 6. 1934, тврди и Р. Стојадиновић, *н. дело*, 391.

²⁵⁹ П. Волк, *н. дело*, 228.

²⁶⁰ Б. С. Стојковић, *Историја српској њозоришња од средњеј века...*, 920.

²⁶¹ Цитат је преузет од Б. С. Стојковића, *н. дело*, 920, јер овај број *Грађанина* није сачуван.

није престао ни 1937, када је поново покренута акција за оснивање позоришта у Пожаревцу, па се у том циљу апелује на грађане *који су одувек волели и помагали ову уметност, која је нажалост већ 5 година мртва у Пожаревцу, иако има сјајне услове за животи.*²⁶² Из овога се може закључити да су Пожаревљани своје позориште сматрали „мртвим“ од тренутка када је почело више да борави по градовима Србије него код куће. Као главне кривце за гашење позоришта после трогодишњег постојања писци чланака из *Грађанина* сматрају професионалне глумце: *Томе позоришту Пожаревљани су посвећивали много више пажње него што је уопште оно и заслуживало, имајући у виду да су његови чланови постојали позоришта, улагали веома мало труда да оправдају поверење које им је указивала пожаревачка публика. Напротив, они су прости саопштили у публику, а чак и оне под чијом су управом били. Општили су најзад толико да су закулисном радњом на своју личну иницијативу успели да то позориште које су Пожаревљани по цени и моралних и материјалних жртва, а из његових времена уметности створили, одстране из Пожаревца, иако не само да његово седиште не буде у Пожаревцу, но и да не дође у Пожаревац како изгледа никако...*²⁶³ Оволика љутња Пожаревљана може произаћи само из велике наклоности према позоришту као установи културе. Његова делатност није била од значаја само за овај град, већ и за све оне градове у којима је позориште гостовало током свог постојања. Публика их свуда добро дочекује, о чему говори чињеница да су у неким градовима давали скоро исти број представа као у Пожаревцу, некад и већи. Пожаревљани су били поносни на ово своје „мезимче“, производ искључиво њиховог залагања и ентузијазма. Понекад није задовољавало све обрасце уметничког, али је имало и светлих тренутака када је успевало да своју публику доведе догле да је *својим одушевљењем подсећала на пресијоничку публику...*²⁶⁴ Б. С. Стојковић, који је пратио његов рад и о њему писао, за ово позориште каже да *не само да није било никакав уметнички и културни промашај или луксуз (како се тада говорило за нека позоришта) него је један амбициозан град поднео ову велику културну и уметничку жртву...*²⁶⁵

Након гашења професионалног позоришта приметно је сиромаштво у позоришним збивањима у наредним годинама до Другог светског рата. Томе су на руку ишле и опште прилике у држави. Буђење и заостравање политичких борби после погибдије краља Александра Карађорђевића 1934. узимало је данак и код обичних људи, па и на рачун њиховог културног живота. Све чешће у локалној штампи уместо о кул-

²⁶² НБ *Грађанин*, бр. 78 за 1937, стр. 3.

²⁶³ НБ *Грађанин*, бр. 84 за 1937; бр. 77 за 1938.

²⁶⁴ *Исти*, бр. 73 за 1932, стр. 4.

²⁶⁵ Б. С. Стојковић, *н.дело*, 920.

турним збивањима говори се о политичким трвењима, певају се хвалоспеви влади М. Стојадиновића, наглашава се значај физичке културе, обавештава о слетовима које организује Југословенска радикална заједница, чују се предизборни говори итд. Већ од друге половине августа 1939.²⁶⁶ у локалној штампи су чести наслови типа *Како треба ирадијски склонити се од најбоље из ваздуха* или *Најбоље сине се одужили нашој Одбрани када о њој ништа не говорише...* Током 1940. ратна психоза је све израженија, па су и савети и опомене становништву много озбиљнији. Саветује се – *чувајте се ајенаша...* или домаћину да свако вече пола сата одвоји за породицу како би се утврдило понашање у случају ваздушног напада. Крајем те године дају се у новинама тумачења звукова сирена за опасност.²⁶⁷ Осећај да се ближи катастрофа појачава се у локалним новинама. *Грађанин* 14. јануара 1941. у бр. 2 обавештава да ће убудуће излазити само једном недељно. Од тада је изашло само 12 бројева...

Поред сталног напрезања политичара који желе да државу очувају (али и оних који желе да је униште), сталних политичких борби и сукоба, страначких разилажења и помирења, присутна је и економска криза и несигурност. Она је последица велике светске кризе 1929, која је захватила и Краљевину Југославију. Она ће се прво осећати у пољопривреди, јер су цене аграрних производа стално падале. Самим тим је и држава била на губитку, јер је аграрно становништво чинило пореску већину у Краљевини. Иако је на макроплану изгледало да држава привредно напредује због повезивања са Немачком, на микроплану се и те како осећа криза. Расла је незапосленост и опадала куповна моћ оних који су зависили од државне касе. Један од података који то потврђује јесте и овај што се у периоду од 1935. до 1941. у локалним новинама уз најаву позоришних представа, било домаћих дилетантских трупа, било гостујућих, наводи скоро увек и висина улазнице. Приметно је да је она далеко нижа него ранијих година. Према постојећим изворима примећује се да је до 1932. висина улазнице била од 5 до чак 30 динара, зависно од места, док су оне од 1937. године од 3 до 7 динара, па чак сматрају да их треба још снизити како би привукли публику, која радије одлази у биоскоп.²⁶⁸ Тешко економско стање после велике економске кризе 1929, пораст броја незапослених, што због одјека поменуте економске кризе, што због увећаног демографског раста становништва, довео је до тога да је само у Београду 1933. било 10.000 незапослених интелектуалаца, а на простору целе државе било их је преко 150.000. Просечна дневница је са 26,56 динара, колико је износила 1930, смањена на 21,65 динара 1935. године. Већ 1938. наднице су износиле 40% од нивоа из 1931. године. У Дунавској бано-

²⁶⁶ НБ *Грађанин*, бр. 65 за 1939, стр. 2; бр. 76 за 1939.

²⁶⁷ *Истио*, бр. 15, 97 за 1940.

²⁶⁸ НБ *Грађанин*, бр. 57, 103 за 1937, стр. 3.

вини тај проценат смањења дневница је 31%.²⁶⁹ У таквим условима просечан становник је тешко састављао крај с крајем. Цене са пијаце 1935. говоре да је на пример 100 г бутера 3 динара, сир је коштао од 16–18 динара за килограм, 100 килограма пшенице 175 динара, пилићи 5 динара по килограму, месо говеђе 7–8 динара за килограм, маст 12–14 динара по килограму, а за већину недостижних 2.830 динара коштао је радио-апарат марке *Орион*. Године 1938. хлеб је био 3 динара, месо говеђе 10–12 динара за килограм, килограм јабука 5 динара, месо свињско 16 динара за килограм, шећер 14 динара итд.²⁷⁰ Стање се само донекле поправило доласком Милана Стојадиновића за председника владе и израдом плана 1938. за наредних 6 година, који је предвиђао улагања у јавне радове. Један део незапослених нашао је ухлебљење на пословима копања путева и изградње железничке инфраструктуре. Приметно је да су мере јавних радова биле у служби наоружавања.²⁷¹ Сви ови примери говоре колико је уметност, тј. позориште било јефтино. Ипак, за највећи део популације изгледа да је и ниска цена позоришних улазница била превисока. Уметност постаје споредна ствар у животу просечног становника Краљевине. Категорија „преживљавања“ поново је актуелна. Оне позоришне живости из претходног периода више нема. Чак су проређене и обичне забаве, посела, којих је иначе било свакодневно.²⁷²

Политика и политички догађаји узели су свој данак. Са убиством краља постављало се питање колико ће држава издржати, колико су грађани сигурни, посебно од тренутка када је фашизам почео да се све јасније помаља у свом најбруталнијем облику. Изолованост појединца постаје све већа, несигурност се осећа свуда. Држава, нација и одбрана постају доминантне теме, око којих се врти живот становника Краљевине пред Други светски рат. Култура, просвета, уметност стављају се у други план, а држава у складу са новим осећајем важног више инсистира на вежби тела, а не духа. Краљевина Југославија није изузетак у Европи. *Ойџимизам се ѿосџејено ѿасио, а свеџ је уџловио у све неџрџељивије ѿолиџичке борде, ѿоседно онда кад је наишла велика ѿривредна криза и дала живоџу свој црни ѿон* – примећује Андреј Митровић.²⁷³ Тада се јављају мишљења да држава не треба уопште да брине о својој културној мисији, да то треба препустити приватној иницијативи, а да држава треба да брине о војној и политичкој димензији власти.²⁷⁴

²⁶⁹ Мари-Жанин Чалић, *Социјална историја Србије 1815–1941. Успорени најредак у индустријализацији*, Београд 2004, 359–361.

²⁷⁰ ИАП Градско поглаварство 1934–1944, бр. 25526 за 1938; НБ, *Грађанин*, бр. 89, 91 за 1935.

²⁷¹ М-Ж Чалић, *н. дело*, 384–385.

²⁷² Видети *Грађанин* у ИАП за 1926–1932.

²⁷³ А. Митровић, *Анијажовано и лејо. Умејносџ у раздобљу свеџских раџова 1914–1941*, Београд 1983, 36.

²⁷⁴ НБ *Грађанин*, бр. 4 за 1940, стр. 1–2, чланак *О културној мисији државе*.

Пожаревац је наставио да живи у културном смислу и после укидања његове најважније културне установе – позоришта, али много сиромашније. Локална просветна и културна друштва какво је *Чича Илија*, разне литерарне дружине, позоришне секције, певачка и друга удружења приређују позоришне представе и даље. Углавном су то дела из националног репертоара, комади из народног живота блиски укусу средине. Током 1935. на разним дилетантским позорницама гледаће се *Хајдуци*, *Кнез Иво од Семдерије*, *Хајдук Сјанко*, *Јазавац њед судом* и др.²⁷⁵ Ове искрице у културном миљеу Пожаревца и околине плод су рада појединих ентузијаста, учитеља, пароха и заљубљеника у позориште. Публика је волела да их гледа по популарним ценама, па је сала хотела *Злајни њлу* у тим приликама била *дубице њуна*.²⁷⁶ Исте године забележено је и гостовање Повлашћеног народног позоришта Николе Ст. Динића из Новог Сада, које је пожаревачкој публици *њо умереним ценама* за Ускрс од 28. 4. до 30. 4. приредило 6 представа (*Београд некад и сад*, *Девојачка клејва*, *Васкрсење*, *Ђуго*, *Голоманов*).²⁷⁷ Допринос културном животу Пожаревца наставило је да даје и *Културно-њросветно друштво Чича Илија*, *Ђачка дружина Развијак*, *Сјуденјска дилетантска њруња*, *Подмладак Јагранске сјраже*, који с времена на време приређују позоришне представе током 1935. године.²⁷⁸

Наредна година 1936. можда је била најсиромашнија позоришним збивањима у периоду који пратимо. Те године је Београдско комично позориште под управом Н. Бољевића²⁷⁹ десетак дана гостовало у *Срјској круни*. Два пута су дилетанти Удружења пожаревачких студената и Државне дворазредне трговачке школе приредили уз забаву и игранку и позоришну представу.²⁸⁰ Крајем фебруара 1937. у Пожаревцу је гостовало Повлашћено народно позориште под управом Р. Ј. Матијевића само два дана.²⁸¹ Из ове „духовне запарложености“ Пожаревац је поново покренула група „интелектуалаца и радника“ која се током октобра 1937. дала на посао оснивања једног академског позоришта. Као задатак имало је *њоред задавне у њрвом реду њросветну улоју њо њпримеру мнојих академских њозоришња њо вејим месјима...*²⁸² Са тим специјалним циљем су још у јулу започели давање позоришних представа у сарадњи са Спортским клубом *Викјорија*. Цене улазница биле су ниске, са циљем да привуку што бројнију публику.²⁸³ Те пропа-

²⁷⁵ *Исјо*, бр. 2, 7, 13, 15 за 1935.

²⁷⁶ *Исјо*, бр. 15 за 1935, стр. 4.

²⁷⁷ *Исјо*, бр. 31, 33 за 1935, стр. 3.

²⁷⁸ *Исјо*, бр. 4, 13, 31, 47, 96, 100.

²⁷⁹ *Исјо*, бр. 20 за 1936, стр. 4.

²⁸⁰ *Исјо*, бр. 26, 35 за 1936.

²⁸¹ *Исјо*, бр. 16 за 1937.

²⁸² *Исјо*, бр. 78 за 1937, стр. 3.

²⁸³ НБ *Грађанин*, бр. 57 за 1937, стр. 3.

гандне представе су даване и током августа и септембра, ваља да публицу подсети на лепоту позоришне уметности.²⁸⁴

Три године после гашења свог позоришта Пожаревац настоји да створи ново. Намеће се питање зашто толико инсистирање на поновном отварању позоришта кад нису могли одржати ни оно које је већ постојало. Можда је у питању сама привлачност позоришта и позоришне представе, која нам приказује синтетисану стварност, а коју често нисмо у стању да објективно сагледамо. Овако, на позорници гледамо наш живот, али живе га други, други су ти који пате, заљубљују се, а ми смо неми посматрачи привидно туђег, а у ствари нашег сопственог страдања и живљења. У згради Општинског суда 10. октобра 1937. одржана је седница Скупштине за оснивање пожаревачког Дилетантског позоришта. На њему је изабрана управа на чијем је челу био лекар извесни Вл. Поповић, као потпредседник, Х. Аброванели, судија, секретар Добрила Милоковић, учитељица, и Марко Симић, студент права, као благајник. Међу члановима управе нашли су се и тадашњи директор гимназије А. Милићевић, адвокат Рада Марковић (који је био члан Управног одбора Обласног позоришта), и други, лекари, студенти, трговци, занатлије, један свештеник итд. На тој скупштини су донета и правила рада позоришта.²⁸⁵ За финансирање позоришта опет су тражени приложници, и то у категоријама: помажући (који би приложили 200 дин.), добротвори (500 дин.), велики добротвори (2000 дин.) и завештачи.²⁸⁶ Глумци су играли бесплатно, „само из љубави према овој уметности“. Као глумци помињу се Мирослав Мијатовић, М. Симић, В. Медурић, М. Перић, Вера Илић, Б. Миљковић, извесна госпођа Филиповић, г-ђица Р. Митровић, г. Кастрати, бивши слушацац глумачке школе *као јосић*.²⁸⁷ Једна од обавеза коју је ново позориште прихватило јесте да у своје редове не прими ниједног професионалног глумца.²⁸⁸ Представе су режирали М. Милентијевић и извесни г. Милосављевић.²⁸⁹ Свечано отварање било је 30. октобра 1937. у Дому Трговачке омладине представом *Скакавци*. Уредништво локалних новина показало је своју солидарност тако што је отворило посебну рубрику не би ли тако *васийијали укус јозоришне јублике*.²⁹⁰ О васпитању укуса публице водио је рачуна и Уметничко-технички одбор позоришта, који је настојао да одржи уметнички ниво позоришта и тиме испуни *мисију одређену од друштва*.²⁹¹ Овај одбор је утврдио позоришни репертоар за првих 6 месеци, а на њему су била

²⁸⁴ *Исјео*, др. 65, 71 за 1937.

²⁸⁵ *Исјео*, др. 82 за 1937, стр. 3.

²⁸⁶ *Исјео*, др. 85 за 1937, стр. 2.

²⁸⁷ *Исјео*, др. 103 за 1937, др. 86 за 1938.

²⁸⁸ *Исјео*, др. 77 за 1938.

²⁸⁹ *Исјео*, др. 87, 101 за 1937; др. 86 за 1938.

²⁹⁰ *Исјео*, др. 87 за 1937, стр. 2.

²⁹¹ *Исјео*, др. 101 за 1937, стр. 2.

страна и домаћа дела.²⁹² Та одабрана дела била су: *Скакавици* од Костова, *Црвене руже* од Бенедета, од Нушића *Покојник* и *Обичан човек*, *На санџи лега* од Вернера, *Бечке жене* од Р. Франка и Л. Хиршфелда итд. Према критикама у локалним новинама представе нису биле довољно увежбане, улоге ненаучене, па се о некој уметничкој висини не може говорити.²⁹³ Ипак, ово позориште у току свог постојања гостује чак 4 пута ван града,²⁹⁴ чиме је покушало да настави традицију Обласног и Бановинског позоришта.

И поред велике жеље и ентузијазма појединаца, позориште се угасило изгледа крајем 1938, јер се више не помиње у локалној штампи. У априлу те године јавила се идеја о оснивању једног дечијег позоришта. Око тога се ангажовала Персида Хоперска, професор у гимназији, са још неколико госпођа и госпођица. Вероватно да идеја није наишла на потребну подршку, јер се после тога ова занимљива замисао не помиње.²⁹⁵

До почетка Другог светског рата у Пожаревцу ће у три маха гостовати Народно позориште Дунавске бановине које је у свом имену носило и одредницу *Кнеза намесника Павла*. У периоду од 20. априла до 30. маја 1939. давало је представе у Дому Трговачке омладине. Изведене су три премијере. Приказано је 28 дела, од тога петнаест домаћих и тринаест страних. Репризирано је пет домаћих комада, без иједног страног. Са репризама одиграно је укупно 33 представе што домаћих, што страних аутора.²⁹⁶ Највише интересовања публика је показала за комад *Кайлар Милоје*, који је игран два пута узастопце, а карте су биле распродате унапред ... *сала Трговачке омладине, иде се њредсџава даје, дила је њошџуно дуйке њуна најбоље њублике ѓрада Пожаревица... Пожаревац је свагда њосеђивао само она њозоришџа, која су заслуживала њажњу, јер њублика ѓрада Пожаревица зна шџа је добро њозоришџе и џаква само њосеђује – писао је коментар извесни Ђ. у Грађанину 18. маја 1939.²⁹⁷ О посети публике редитељ гостујућег позоришта Верешчагин пише свом управнику да је веома слаба и *њошредно је ѓродџишџи лед њосле њнџириџа њредсџавника Трџовачке омладине*. Изгледа да је постојао неки спор између трупе и Трговачке омладине. Ствари су се средиле, Верешчагин је са њима склопио „пакт о пријатељству“,*

²⁹² *Исџо*.

²⁹³ НБ *Грађанин*, бр. 19 за 1938, стр. 2.

²⁹⁴ *Исџо*, бр. 86 за 1938, стр. 3.

²⁹⁵ *Исџо*, бр. 9 за 1938, стр. 3.

²⁹⁶ З. Т. Јовановић, *н.дело*, 394. Од домаћих дела играна су *Подвала*, *Шокица*, *Ђудо*, *Своски лола*, *Кошџана*, *Кайлар Милоје*, *Пуџи око свеџа*, *Др*, *Покојник*, *Ожалошџена њородиџа*, *На леђима јежа*, *Расџанак на мосџу*, *Вога са џланине*, *Евиџа у ѓраду*, *Дуџоња*, *Трдоња* и *Видоња*. Од страних аутора играни су *Госџодин од Пурсоњака*, *Слуџа двају њосџодара*, *Брађа Карамазови*, *Живи леш*, *Васа Железнава*, *Људи на санџи*, *Карлова шџеџка*, *Маџура*, *Слеџи ѓризор*, *Последњи џлес*, *Признање*, *Буџов* и *На шесџом сџраџу*.

²⁹⁷ НБ *Грађанин*, бр. 23, 28, 32, 35, 37, 40 за 1939.

чак му је од Соколског удружења додељена и собица за мушку гардеробу.²⁹⁸ Десетак дана после тога у новом писму каже да *јублика долази све више и више, што значи да смо пробали лег*.²⁹⁹ Изгледа да је било планирано да у Пожаревцу остану краће, али да су због проблема око гостовања у Сремској Митровици одлучили да до краја маја остану у Пожаревцу.³⁰⁰ До почетка Другог светског рата ово позориште је било задужено да шири културу по Дунавској бановини. Свратиће у Пожаревац још два пута. Следеће 1940. Секција Народног позоришта Дунавске бановине кнеза намесника Павла гостоваће у Пожаревцу од 4. априла до 14. маја. Изведено је двадесет шест представа, а приказано је двадесет дела. Од тог броја приказано је осам домаћих дела, која су изведена дванаест пута, и дванаест страних, изведених четрнаест пута. Од страних забележени су једно класично и једанаест савремених драма и комедија, и то једна совјетска, две чешке, по једна француска и италијанска, једна немачка и чак четири мађарска комада. Зоран Т. Јовановић примећује да на овом гостовању није изведена ниједна премијера.³⁰¹ Још једном ће Секција доћи у овај град пред сам рат 4. марта 1941. У Пожаревцу је остало до 25. марта. То гостовање било је последња станица на путовању секције по Дунавској бановини. Том приликом ансамбл овог позоришта приказао је пожаревачкој публици шеснаест представа, а дванаест драмских дела. Од тога десет драмских дела изведених на тринаест представа била су од домаћих аутора, а два дела, изведена на три представе била су страна.³⁰²

Пропашћу државе гасиле су се и институције. Ансамбл Народног позоришта Дунавске бановине имао је ту несрећу да његових седамнаест чланова изгуби живот у експлозији муниције у Смедеревској тврђави 5. јуна 1941. године. Неки од њих попут Раденка Алмажановића, Момира Андрића, Витомира Качаника били су глумци и Народног позоришта Дунавске бановине у Пожаревцу.³⁰³

Поред гостовања Секције Народног позоришта Дунавске бановине на самом почетку те страшне 1941. око Божића, гостовало је *са одабраним репертоаром* и Повлашћено позориште Удружења глумаца из Београда.

²⁹⁸ З. Т. Јовановић, *н. дело*, 394–395.

²⁹⁹ *Истио*, 395.

³⁰⁰ *Истио*, 395–396.

³⁰¹ *Истио*, 411. Приказани су од домаћих Стеријина *Покондирена шиква* (два пута), *Сески лола* (два пута), *Кайлар Милоје* (два пута), *Пути око светиа*, *Расијанак на мосту*, *Вечна младоси*, *Моји ђејићи* (два пута) и *Грађанска комедија*. Од страних приказано је дванаест комада: *Силејка и љубав* (два пута), *Бела јарга*, *Нови људи*, *Улични свирачи*, *На шестом сирају*, *Јунак*, *Росуља*, *Рђава жена*, *Госпођа полаже майџуру*, *Умешници* и *Ира у Замку*; НБ *Грађанин*, бр. 23, 32, 35, 37, 40 за 1939.

³⁰² *Истио*, 430–431. Изведена дела су *Ђуго*, *Кошијана* (два пута), *Кайлар Милоје*, *Пројекција*, *Моји ђејићи* (два пута), *Расијанак на мосту*, *Кад је Среда – ђејак је*, *Породица Бло* (два пута), *Црни и бели Цијани*, *У аџонији*, *Мадам Сан Жан* (два пута) и *Чикина кућа*; НБ *Грађанин*, бр. 10 за 1941.

³⁰³ *Истио*, 431.

Грађанин је забележио одржавање три позоришне представе.³⁰⁴

„Позориште“ које започиње 6. априла 1941. биће за целу Краљевину, па и за Пожаревац највећа трагедија коју су гледали и што је још страшније – у којој су учествовали. Позоришни живот који ће Пожаревљани водити после катастрофе Другог светског рата биће сасвим различит од овог о коме смо говорили. Доћи ће нови глумци, играће се неки други комади, а представе ће гледати нека друга и другачија публика са другачијим захтевима и мерилима вредновања уметничког.

ПОЗОРИШТЕ И ПУБЛИКА

*Све оно што човечанство не добија од природе као диспозицију, већ што производи сопственом стваралачком снагом и сопственом стваралачком енергијом назива се култура.*³⁰⁵ Ако пођемо од те дефиниције, поставља се питање шта су предуслови за покретање те стваралачке снаге и енергије? Да ли је она урођена човеку или је пак производ његовог еволутивног развоја? Да ли су довољни само природни предуслови у смислу човековог интелекта и духовности или су неопходни и материјални, тј. одређен степен економског развоја, одређена „ослобођеност“ од свакодневних послова, тј. „доколица“, како је назива Р. Божовић у својим размишљањима о слободном времену. Међутим, постојање слободног времена, тј. доколице не значи да ће она увек бити корисно утрошена, да ће довести до самоусавршавања и развоја човекових креативних способности.³⁰⁶ Да ли човек своје слободно време искористити као трагање за сопственим идентитетом, као време за свестрани развој личности, или тако што ће време провести ментално и телесно неактиван, зависи и од њега самог, али и од онога што му се нуди. Рекли смо да у петом веку пре наше ере Перикле давањем бесплатних позоришних представа³⁰⁷ омогућава и најсиромашнијима да стимулишу своје креативне снаге. У каснијим временима то није био случај. Предуслов за стварање слободног времена и један од предуслова за његово корисно трошење јесте економски и материјални положај друштва и појединца. Развој позоришне културе у Пожаревцу од средине 19. века очигледан је пример за то. Довољно економски сазрели, без потребе да даноноћно раде како би обезбедили сопствену егзистенцију, становници Пожаревца граже начина да утроше своје слободно време. Позориште им се учинило као добар начин.

За разлику од грађана Пожаревца и уопште потреба грађанства

³⁰⁴ НБ *Грађанин*, бр. 1 за 1941. Дају се *Зона Замфирова, Малер у првој брачној ноћи, За краља и оцаџдину*.

³⁰⁵ М. Димитријевић, *Историја културе са принципима излагања и тумачења*, Градина 1977, стр. 138.

³⁰⁶ Р. Божовић, *Искушења слободног времена*, Београд 1979, стр. 8.

³⁰⁷ Б. Прњат, *Културна историја*, Београд 1979, стр. 9.

у Краљевини, држава није делила такав став. Већ смо говорили о односу државе према култури и просвети. Стиче се утисак да су за њу то биле споредне ствари. Насупрот томе, држава улаже у војску, што нам на посредан начин говори о самој држави више „скрпљеној“ него створеној. Сталне смене влада и министара³⁰⁸ говоре нам да је држава на климавим ногама, да нема стратегије развоја, да преовладава страх једних да ли ће држава опстати и упорно настојање других да се та држава раскроји или бар прекроји према њиховим потребама. Иако су култура и просвета могле бити одлично средство за интеграцију становништва различитих крајева Краљевине кроз образовање и усмеравање нових генерација, држава није схватила њихов значај и моћ. То је наглашено посебно у периоду до 1929. После проглашења Краљевине Југославије однос према култури и просвети се донекле мења у смислу да се њихов значај као средства за деловање на свест грађана, али нема економске потпоре која би пратила ту политику, нити су разрађени методи и средства те политике.³⁰⁹ Све се одвија стихијски, без реда и промишљене стратегије. То се види и из односа државе према позоришту као установи културе, која је и те како могла вршити утицај на креирање мишљења широких народних маса.

Као врста уметности, позориште је производ друштва и социјална категорија. Његова достигнућа и донети зависни су од односа тог друштва према њему. Кроз однос према позоришту може се сагледати културни ниво једне заједнице, било шире – државе, било уже, на пример једног града. Речено је да држава није изградила ваљан однос према позоришној уметности, као ни према осталим гранама уметности, културе и просвете. Континуираног улагања у овај вид уметности готово да није било. Улаже се по потреби, када су то захтевали виши државни и национални циљеви, као у времену шестојануарске диктатуре. Упоредни приказ улагања у војску и просвету у периоду 1919–1923.³¹⁰ посредно нам говори шта су били приоритети државне власти.

	Министарство војно	Министарство просвете
1919.	48,04 дин. по ст.	3,32
1920.	93,52	6,14
1921.	124,27	7,05
1922/23.	94,10	18,96

Из горе наведене табеле види се да је улагање у војску по глави

³⁰⁸ Љ. Димић, *н. дело*, III 429. У периоду од 1918. до 1929. смењене су 24 владе, у периоду од 1929. до 1941. 15 влада.

³⁰⁹ *Исто*, III/424.

³¹⁰ Иван М. Бецић, *Финансијска политика Краљевине СХС 1918–1923*, Београд, 2003, 56.

становника било у првим годинама постојања заједничке државе често и преко десет пута веће од улагања у просвету. Судвенције и помоћ позориштима у буџету 1929/30. износиле су укупно 21.540.000, следеће 1931/32. исто толико, без повећања, а у буџету 1933/34. укупно улагање у позоришта било је 15.405.279 динара, дакле, скоро за трећину мање. За градска и путујућа позоришта само је у првом буџету предвиђена ставка од 100.000 динара, док у остала два буџета та ставка изостаје.³¹¹

Међутим, иако чињенично стање приморава аутора на извођење овако оштрих закључака, не смемо бити превише критични познајући околности у којима ова држава настаје и опстаје. Становништво Србије има за собом један тежак рат у коме је живот изгубило преко 28% целокупне популације, а имала је 114.000 ратних инвалида и 150.000 рањених цивила. Ратна штета је износила укупно 4.925 милиона златних франака. Уништено је 30% фабричких зграда и 57% машина и фабричких постројења.³¹² Последица тог рата било је између осталог и стварање нове државе у којој је Србија постала само један део. Намеће се питање колико је у таквим околностима, послератним, опорављајући се од задобијених рана, стално изнова повређивана оштрим политичким борбама и сукобима, сепаратизмом, погибијом краља, економским кризама, појавом и јачањем фашизма Краљевина Југославија уопште могла размишљати о правцима културног и просветног развоја.

Рат је био тежак и она генерација која га је изнела на својим плећима добиће сасвим другу психолошку физиономију него што је имала пре рата. Величина победе над непријатељем, задовољство због увећане државе кројили су свест предратне генерације у Србији. Други део српске популације у међуратном периоду чинио је нараштај оних који су рођени непосредно пре или у току рата, а да нису запамтили све његове страхоте. Изгледа да постоји неписано правило да после великих ратова и великих катастрофа стаса један безбрижнији нараштај, једна генерација која се комотније односи према животу. Разлози су закопани негде дубоко у људској психи. Да ли можда генерација очева која је сведок и учесник баш тих катастрофа васпитава генерацију синова да више уживају у благодетима живота него они сами, баш зато што су били суочени са смрћу, са питањем опстанка? Изгледа да се послератној Србији нешто слично дешава. Проучавајући расположиву грађу за ову тему, могло се уочити баш то: подељеност пожаревачке популације; једна, која је строго патријархална, са предратном свешћу (херојском, због победа у ратовима, због изградње и проширења државе), и друга, она млађа, васпитавана на идеји националног јединства, интегралног југословенства, она која је сазревала у времену политичких борби југословенских политичара и настојања да се сачува држава коју су изградили

³¹¹ Љ. Димић, *н. дело*, I/134.

³¹² М-Ж. Чалић, *н. дело*, 203.

њихови очеви. Та нова генерација расте уз тон-филмове, радио-апарате, џез-музику. У одговору на питање ко чини становништво Пожареваца у међуратном периоду могао би се начинити поред овог генерацијског и условљеног ратом, још један рез у друштвеној структури. Он би био заснован на економској основи. У уводу овог рада навели смо делимично каква је била структура становништва Пожареваца у економском смислу. Становништво су чинили највећим делом варошани, тј. занатлије и трговци, један део интелектуалаца и нешто пољопривредног становништва. Међу њима је свакако постојало разлика у висини капитала и богатству. Преовладавала је ситна и средња буржоазија, која чини највећи део међуратне популације. Подела би се могла направити и према степену образованости. На основу података којима располажемо, а који су свакако недовољни за изношење неких чвршћих закључака, може се бар претпоставити да ниво образовања пожаревачке средине није био исувише висок. Било је 6 основних школа у међуратном периоду, али је непознато колики је проценат тих ђака настављао своје школовање. Примећено је да се од 1926, а можда и нешто раније, број оних који стичу високо образовање постепено увећава. То се види по забелешкама у локалним новинама, јер родитељи свршених дипломаца нису пропуштали прилику да у новинама објаве вести о дипломирању њихових синова и кћери.

Измењена друштвена структура овог провинцијског града почев од средине 19. века, у корист грађанског слоја, стварала је одређен однос према позоришној уметности. На форму тог односа и уопште на његово стварање нису утицали само друштвени и економски фактори. Утицали су и неки посебни, као што је нпр. чињеница да је Пожаревац био центар округа, области, општинско место, где је увек боравио један већи број државних чиновника. У време када је граница Краљевине Србије била на Дунаву, у Пожаревац су долазили Пречани, различитог порекла и разних занимања. О томе нам говори податак да је у Пожаревцу било Немаца, Чеха, једна фамилија Италијана, много грчких породица. Та својеврсна прометност и отвореност овог града није могла да му штети. Напротив, дошљаци су са собом доносили своје навике и потребе. Неки од њих, посебно они образованији, морали су свој живот да оплемене у новој средини, па су вероватно подржавали културна настојања њених житеља. На изградњу позоришне културе у овом граду свакако је утицала и близина Београда. Многи студенти су се што због жеље, што због нужде враћали у свој град, па су покушавали да у провинцијској средини свој живот учине сношљивијим. Зато у Пожаревцу у међуратном периоду настаје велики број културних, просветних и уметничких друштава и организација, који подједнако као и званична позоришта имају важну улогу у просвећивању становништва.

Позорницу су Пожареваљани доживљавали као место моралних

поука, место где се уче „лепе и корисне ствари“. То је било у складу са ставовима патријархалне средине, са још неизграђеним уметничким захтевима. Она још увек није способна да у позоришту захтева уметност, јер јој је то далеко и неразумљиво, она тражи поуку и савет или пак декство из стварности. Б. С. Стојковић,³¹³ бавећи се позоришним животом Србије у једном великом хронолошком размаку од средњег века до модерног доба, имао је основа да начини једну поделу позоришне публике према њеним захтевима у односу на позориште. Једну категорију чине они који од позоришта траже највише уметничке домете. Њих је увек најмање. Другу категорију, која је најбројнија, чине они који у позориште долазе због забаве. Ову другу групу опет дели у подгрупе, једну коју чине богати, „сита буржоазија“, која у позоришту види одмор, и другу коју чине ситне занатлије и трговци, делимично и радници, који позориште виде као радост, задовољство, олакшање, али и место где се стичу сазнања о животу и добијају одговори на питања која намеће стварност. Пожаревац је имао све врсте публике. Они који су плаћали највеће цене улазница не значи да су били и способни да највише траже од позоришта. Свака од категорија имала је своје захтеве према позоришној уметности. Позориште је требало да задовољи потребе свих. У овом периоду оно управо то и чини.

Судећи по репертоару, позориште је ишло на то да привуче што је могуће већи број публике. Разлог томе јесу тешка времена за позоришну уметност уопште. Само су велике позоришне куће уживале нешто већу наклоност државе, као Народно позориште у Београду, или слична у Загребу и Љубљани. Остала су била препуштена себи, попут пожаревачког. Зато је оно морало да се прилагођава захтеву публике, од које је живело. Наравно, то је штетило уметничком нивоу ове установе, али је чињеница да се пожаревачко позориште трудило да колико-толико задржи потребни ниво. Колико је у томе успело, не може се просудити, али је евидентно да је било у складу са својим временом и приликама. Пожаревањани су, бар у тренутку кад оснивају своју позоришну кућу, позориште замишљали као место поучавања, својеврсну предикаоницу са које ће се глас разума усмеравати према широким масама. О томе говори и избор репертоара, који је тада углавном национални, окренут оном делу старије патријархално васпитане публике. Занимљиво је да тада публика не показује интерес за *соаре либр*,³¹⁴ лаке комаде, који су били *аџаџ на њозоришну уметносћ*,³¹⁵ али зато већ две године касније на репертоару се јављају *фарсе, лакрдије и најновије француске њиканџерије*.³¹⁶ Нешто се изгледа променило у схватању пожаревачке публике.

³¹³ Б. С. Стојковић, *Историја српског њозоришња од средњег века...*, стр. 993.

³¹⁴ ИАП *Грађанин*, бр. 21 за 1929, стр. 3.

³¹⁵ Б. С. Стојковић, *Историја српског њозоришња*, Ниш 1936, 181.

³¹⁶ ИАП *Грађанин*, бр. 58 за 1931, стр. 3.

Можда је филмска уметност исувише утицала бар на младу генерацију, која је посебне ефекте тражила и у позоришту. Захтеви публице у Пожаревцу нису били претерано високи. То се види из позоришних рецензија, у којима су главне критике и примедбе формалне природе. То наравно говори о почетничким грешкама позоришта, али исто тако и о способности позоришне публице да схвати ову врсту уметности. Чињеница је да та способност није била на високом нивоу. Тако је на пример највећи део публице аплаудирао Салку Репку, који је *преишерао у карикирању своје улоге*.³¹⁷ Галерију која је аплаудирала таквим јефтиним ефектима чинили су они који су издвајали по 5 динара за улазницу. У партеру је седела “господа”, коју су чинили лекари, високи државни чиновници, адвокати, инжењери, официри, који су издвајали 10–30 динара за улазницу.³¹⁸ Много се не мења ни после, када је позориште у Пожаревцу престало да постоји, а културни живот био зависан од гостовања позоришта из других градова. Криза позоришта присутна је у целој држави, не само у Пожаревцу. Главни разлог је недостатак финансија којима би се у хрпи јефтиних и публице пријемчивих комада „протурили“ озбиљнији и уметнички вреднији комади. В. Глигорић³¹⁹ каже да су тридесетих година 20. века основне амбиције позоришних управа биле да им репертоар буде „експедитиван“, како би имали *највишу тачку у јодиињим билансима у рачуну изравнања јудиијака и добиијака*. Репертоар је у позориштима у Србији био *булеварски за снобовски монденски свеи, а с друје сиране... из ирошлои века за заоииало малоираијансиво*.³²⁰ Он сматра да су управници *рачунали са нейросвеиеношћу иудлице и на ишој нейросвеиеносии ирадили сан о дуцеијској равноијежи*.³²¹

У периоду постојања Народног позоришта Дунавске бановине у Пожаревцу приметили смо да су доминирали наслови домаћих аутора, док у периоду рада позоришта са истим насловом у Новом Саду З. Т. Јовановић примећује да доминирају дела страних аутора, и то 77 страних према 47 домаћих.³²² Најзаступљенија у читавом периоду била су Нушићева дела. Она представљају прелаз између класике и савремених драмских дела.³²³ У периоду после 1936. приметно је да се при избору нових драма као критеријум узима њихова тематска и друштвена актуелност и видљиви социјални ангажман.³²⁴ Једно од најпопуларнијих страних дела било је *Сеоска лола* Е. Тота, дело мађарског писца, затим Фодорова *Маиура*, немачки комад *Силеика и љубав*, *Госиођа иолаже маиуру*,

³¹⁷ *Исйо*, бр. 23 за 1930, стр. 1–2.

³¹⁸ *Исйо*, бр. 19 за 1930, стр. 2.

³¹⁹ В. Глигорић, *Позоришне крииике*, Београд 1946, 5–6.

³²⁰ *Исйо*, 6.

³²¹ *Исйо*, 9.

³²² З. Т. Јовановић, *н. дело*, 455.

³²³ *Исйо*, 456.

³²⁴ *Исйо*, 457.

такође мађарско, *Карлова тешка*, дело америчког писца. Интересантно је да гледаоци показују наклоност ка делу В. Вернера *Људи на санти*, коју Јовановић описује као *психолошку студију ломова личности у савременој епохи при распаду породице као највећњаја друштвеној поразу пред надирним снама зла*.³²⁵ Док су у Секцији Народног позоришта Дунавске бановине од 1936 до 1941. приказивали популарна и класична, углавном комедиографска дела, у централи позорницом пролазе дела Гогоља, Достојевског, Островског, Толстоја, Горког, Булгакова, Шекспира, Шоа и других.³²⁶ Управа је знала каква је публика где чека, па су према томе и креирали репертоар.

Ако прихватимо Селенићеву тезу³²⁷ да свако уметничко дело има свој друштвени ангажман, онда нам је јасно да управа и није имала неко јасно усмерење какву публику жели да креира, на кога и како да делује. Питање је колико је позоришна управа и сама била свесна моћи коју држи у својим рукама. Питање је колико су они који су одлучивали о репертоару узимали у обзир чињеницу да сваки од тих комада може бити *рајини инструмент за напад и одбрану*,³²⁸ оружје којим ће се борити против устаљених друштвених норми и мишљења, против опасних политичких ставова којих је најжалост тридесетих година 20. века можда превише. Јасно је да се управа повела за ниским уметничким квалитетима публике и да је друштвени ангажман позоришта креирала публика, а не обрнуто. Да би драмско дело и његово тумачење у позоришту били успешни и имали смисао, потребно је поклапање ангажмана гледаоца, који у позоришту пред извођењем драмског дела препознаје нови свет који му се открива и чије назнаке осећа у себи, и аутора, чији је ангажман мисаоно дубљи и који утиче на формирање гледаочевог света.³²⁹ Култивисани гледалац прихвата драмски свет заједно с његовим ангажманом, али је у стању је да не прихвати његов ангажман, док некултивисани не прави разлику; уверљивост драмског света за њега је уверљивост без поговора; ангажман скривен у свету драме он лако прогута.³³⁰ Не би се могло рећи да је пожаревачка публика у том смислу била „култивисана“, или дар њена већина. Намеће се питање да ли су на пример Нушићеве комедије, које су најчешће приказиване, биле омиљене, схваћене ангажовано, онакве какве су биле, или само плитко и комично. Да ли се ове представе дају зато што су јефтине, приступачне, пријемчиве публици, пуне „ћеваџијског хумора“, како каже Селенић, или су у позадини разумевали њихову друштвену жаоку. Зашто се народу као бесплатне представе дају *Хасанаиница*, *Ђудо*, *Смрти мајке Јујови-*

³²⁵ *Истио*, 464.

³²⁶ З. Т. Јовановић, *н. дело*, 462–463.

³²⁷ С. Селенић, *Ангажман у драмској форми*, Београд 1965, 24.

³²⁸ А. Митровић, *н. дело*, 200.

³²⁹ С. Селенић, *н. дело*, 45.

³³⁰ *Истио*, 46.

ћа, *Тамо далеко, Кнез Иво од Семберије, Хајдук Вељко, Хајдук Сџанко?* Да ли што су те теме народу блиске и разумљиве, што им је порука јасна и нескривена, или баш зато што је ту порука толико очигледна, што ће се народ подсетити великих тренутака из српске историје, на стара времена и „велику историју“, што ће се подстаћи патриотизам и родољубље. Размишљајући о друштвеној ангажованости позоришних дела, требало би размишљати и о редитељима као тумачима ангажмана.³³¹ Колико су они разумевали комаде, колико су били способни да прикажу суштину драмског комада, да подстакну публику на акцију, на интелектуални напор. Да је позориште могло бити по друштво и државу корисно или „опасно“, врло илустративно сведочи и забелешка из 1930,³³² када је приликом извођења представе *Топаз* један од глумаца *Њирредиго манифестацију поводом стирељања четворице Јујословена у Трсију*. Због могућих нежељених последица управа је опоменута да *у будуће ван позоришној програму који се објављује не приказује ништа друго, без полицијске цензуре, и сјоразума са шефом обавештајној одсека*, тадашњим М. Радовићем. Од управе су тражене и две бесплатне улазнице, једна за чиновника полиције у партеру, другу за полицијског агента на галерији. Само ћемо подсетити да је то време када су забрањене све манифестације политичког карактера. Позориште је показало да има смелости да говори у име своје публике.

Квалитет сценског приказа није био главни и пресудни чинилац који је утицао на посећеност позоришних догађаја. Њих је било више. На пример, које позориште гостује, да ли је гостовало пре и са каквим успехом, који се комади дају (предност увек имају комади из народног живота и домаће комедије, Нушићеве пре свега), да ли се дају у време празника или радних дана, да ли су у време јесењих или пролећних радова, да ли је време распуста или док траје школска година и, наравно, увек у зависности од општег економског стања. Према писању *Грађанина*³³³ представе су се давале уторком, четвртком, суботом и недељом. Врло често су даване дневне и вечерње у истом дану. За ђаке и војску даване су такође посебне представе.³³⁴ Представе за ђаке даване су понекад уз поучна предавања.³³⁵ Посете су често биле веома бројне *да се публици јушила*, али је било, посебно од 1931, све више критика упућених публици како није ревносна у посећивању позоришта. Можда је овоме разлог и општа економска криза. Можда је делимичан разлог

³³¹ *Истио*, 157

³³² ИАП, НПДб-По, др. 174 од 12. 9. 1930.

³³³ ИАП *Грађанин*, др. 66 за 1932, стр. 2.

³³⁴ ИАП, НПДб-По, Извештај о финансијама позоришта, др. 43.

³³⁵ АВ н.ф, 46925–930, Професор Срећко Цамоња, тадашњи управник, држао је током октобра 1930. два предавања за ђаке гимназије, уз комаде *Авети* и *Хасаниница*.

и појава тон-филма баш те 1931.³³⁶ Чести апели на публику да посећује позориште присутни су и од 1937, када се оснива градско дилетантско позориште.

Бројност позоришне публике свакако је зависила од самог квалитета позоришта. Гостујућа позоришта мање су критикована од локалних рецензена него домаће. Пожаревачко позориште на почетку свог рада имало је пуно недостатака што се тиче извођена позоришних комада. Ти први глумци нису схватили озбиљно свој позив, па су често излазили пред публику са ненаученим улогама, или су их изговарали без потребне изражајности. Врло често декор није био прилагођен потребама комада, а режисери нису показивали умешност приликом поделе улога. Ситуација се знатно поправља од 1930, када су ангажовани професионални глумци, па се тада у позоришним рецензијама чешће чује да је позориште било на *висини свој њозива*, да су *владали сценом и својим улојама*.³³⁷ Проблем лошег извођења постојао је и касније, када је основано градско дилетантско позориште. Публика је ипак, бар што се тиче форме, имала своје јасно одређене захтеве. Тако 1940. критикује Народно позориште Дунавске бановине кнеза Павла, јер су давали комад који је цензуриран, па се његова суштина није могла назрети.³³⁸

Један од разлога лоше посећености позориштима, на који смо већ скренули пажњу, били су биоскопи. Позоришни критичар В. Глигорић³³⁹ пише 1935. да се у претходних десет година позоришне сале очајнички боре са биоскопским салама, да су уместо позоришних љубимци публике филмске звезде. У реалистичком приказивању стварности филм и позориште не могу да се пореде; *ѡерцејцију ѡледалаца која живи на нивоу конвенцијом ѡрихваћеној савриенсѡва, не може да задовољи ѡзоришије*.³⁴⁰ *Неколико мейшара филма* – каже Селенић – *верније ће описати ѡјавни вид коњске ѡрке него сѡо сѡраница Золиној и Толсѡјевој романа*. Пожаревачка публика није била имуна на биоскопске атракције. О томе говори стално ривалство између позоришта и биоскопа. Прва биоскопска представа приказана је новембра и децембра 1909. у Пожаревцу у биоскопу Тодора Најдановића Неготинца у кафани *Берза*. Цене улазница су биле за прво место 1 динар, друго 50 пара.³⁴¹ Сталан биоскоп отворен је крајем 1911. или почетком 1912, који отвара Мика Стефановић Ђина.³⁴² Натписи на филмовима били су и на српском језику. (Поређења ради, стални биоскоп у Београду отво-

³³⁶ ИАП *Грађанин*, бр. 34 за 1931, стр. 3.

³³⁷ *Исѡо*, бр. 24, 70, за 1929; бр. 19 за 1930.

³³⁸ НБ *Грађанин*, бр. 37 за 1940, стр. 2–3.

³³⁹ В. Глигорић, *н. дело*, 7–8.

³⁴⁰ С. Селенић, *Анѡажман у драмској форми*, Београд 1965, 154.

³⁴¹ Б. Слијепчевић, *Кинемаѡѡрафија у Срдији, Црној ѡри и Босни и Херцеѡовини 1896–1918*, Београд 1982, 33.

³⁴² *Исѡо*, 54.

рен је 1910.) Овај биоскоп почетком 1913. купио је Ксенофон Мантић и од тада се представе дају у хотелу *Српска круна*, чији је он био тадашњи власник. Исте године помиње се *Гранд биоскоп Едисон* у хотелу *Браничево*. Током 1911. забележено је гостовање путујућег Американског биоскопа у кафани *Берза*. Двадесетих и тридесетих година 20. века у *Грађанину* огласе су двавао биоскоп *Оријент*, тон-биоскоп *Круна*, Ристе Колоњаса, биоскоп *Анаф* у хотелу *Гранд* и биоскоп *Шухарџи*. Цене улазница у путујућим и сталном биоскопу биле су вечерње 1 динар, 60 и 50 пара, а дневне 50 и 20 пара. Као поређење Боса Слијепчевић наводи да су за позориште улазнице 1920. биле од 30 пара до 2 динара, за путујућа, рецимо Бранино, вечерње су биле од 1–1,5 динара, а дневне 50 пара до 1 динар.³⁴³ Видели смо да су у каснијем периоду, тридесетих година цене позоришних карата далеко веће. На основу тога се закључује да је биоскоп био „позориште сиромашних“, за које су заинтересовани најнижи слојеви градског друштва, али и омладина и деца. Тиме је филм наметнуо позориштима неравноправну борбу, у којој позоришта никако нису могла бити победници. И поред јаке конкуренције у биоскопским дворанама, пожаревачко позориште је успевало да нађе своју публику. Можда су баш зато комади на репертоару такви какви јесу, лаки, комични, са сценама из свакодневног живота, динамични, забавни. Појава филма створила је једну нову културу.³⁴⁴

О позоришном животу Пожаревца веома исцрпно и темељно је извештавао локални лист *Грађанин*. Позоришне рецензије писали су различити људи, али се нажалост не може сазнати ко су они били, јер су се потписивали само иницијалима, или псеудонимом. Једино се поуздано може нешто рећи о Милораду Радовићу Раулу, уреднику *Грађанина*, који је позоришне рецензије писао најдуже од свих и можда најзапаженије. Њега је и Б. С. Стојковић унео у своју *Историју српског позоришта* као рецензента равноправно поред највећих београдских. Овај аутор га описује као *великој и искреној њозоришној ентузијаста, који је ситално и амдициозно љрајшио, исљрављао колико је знао и умео и нарочитио љодсџишцао као рецензентџ и уредник љожаревачкој лисџа „Грађанин“ у љоку 1929. љодине љрадско љозоришџте у Пожаревџу када је све љо било најкорисније.*³⁴⁵ Поред њега као рецензенти се јављају и извесни „К“, „А“, „В. Г.“, „Ф“, „МАРХ“, „Б“, „М. С.“, „М. Ј.“, Ал. Милићевић, „М. Мил.“³⁴⁶ Њихове критике биле су углавном оштре и односиле су се и на позориште и на публику. Позориште критикују због лоше игре, лоше научених улога, сценског приказа, а публику хвале или критикују због посета. Ове критике су биле од значаја за промовисање рада позоришта, као и на

³⁴³ *Исџо*, 78.

³⁴⁴ Р. Божовић, *н. дело*, 183.

³⁴⁵ Б. С. Стојковић, *Исџориџа срџској љозоришџта од средњеј века...*, 956.

³⁴⁶ ИАП *Грађанин*, бр. 41, 65, 94, 53, 70 за 1929; бр. 28 за 1930; бр. 28 за 1931; бр. 73 за 1932; НБ *Грађанин* бр. 40, 89, 103 за 1937.

васпитавање укуса позоришне публике. Рецензенти су представљали својеврсну спону између позоришта и његових гледалаца.

Без обзира на квалитет представа или на висину уметничког образовања и захтева публике чињеница је да је Пожаревац имао своје љубитеље позоришта, своју публику. Тиме се ова средина приближавала престоничкој, покушавала је да се тргне из провинцијске апатије и свој живот учини квалитетнијим и духовно богатијим.

ЗАКЉУЧАК

На основу расположиве архивске грађе и других извора података који су нам били доступни, можемо изнети одређене закључке, не само о позоришном животу Пожаревца у међуратном периоду, већ наслутити и одговоре на остала питања која смо поставили у предговору ове студије.

Као последица континуираног економског развоја од 30-их година 19. века, подизања образовног нивоа становништва, у Пожаревцу неминовно долази и до израженијег културног развоја. Овај град представља очигледан пример како економски степен развоја диктира начин живљења и стварања културних потреба људи. Колико-толико сигуран материјални положај једног дела грађанске заједнице утицао је на подизање нивоа културне свести, на развој потребе за духовним искуствима. Своје духовне и културне потребе становници овог града покушали су да задовоље кроз позориште и позоришну уметност. Један од закључака до којих смо дошли на основу архивске грађе коју смо анализирали, а који је неоспорив, јесте стално наглашавана наклоност становника овог града према позоришту. Било да су у питању гостујућа, било да је њихово сопствено, Пожаревљани су са интересовањем пратили позоришне догађаје. Питање је шта то траже и шта налазе у позоришту? Зашто оно представља забаву и задовољство једног ширег друштвеног круга?

Иако је обрађивани период био непотпуно покривен изворима, очигледно је да је позориште било стално присутно у животу овог града, од првих позоришних комада које је приказивао Мојсило Живоиновић са својим ученицима 1841. године, па до почетка Другог светског рата. После Живоиновићевих покушаја четрдесетих година 19. века у овом граду нема професионалног позоришта до 1929. године. То не значи да контаката са позоришном уметношћу није било. У том периоду деловале су разне дилетантске групе, културно-уметничка и просветна друштва, која су сматрала да ће најбоље извршити своју културну и просветитељску мисију уколико то чине путем позоришта. Пожаревац је до 1929. угошћавао разна путујућа и градска позоришта, да би те године уз велике напоре основао сопствено позориште. Оно је било производ пожаревачког друштва, те грађанске средине у развоју, код које се примећује очајнички напор да узбурка своје „мртво море“. То позориште је онолико колико је могло задовољавало културне потребе свога града, иако је показивало пуно почетничке незрелости у раду. Захваљујући упорности појединих људи, оно је 1930. прерасло у професионал-

но и уживало заштиту државе. Држава није била превише дарежљива према овој институцији, али је опстало захваљујући пре свега његовим оснивачима - пожаревачкој публици. Житељи овог града су љубоморно чували своју установу културе, али су ипак били немоћни да га и сачувају. Оно је, да би обезбедило свој опстанак често гостовало у другим градовима Србије и у њима било својеврстан културни фактор и подстрекач тих средина на оснивање и оживљавање сопствених позоришних кућа. Држава као да није увиђала значај ове позоришне куће, ако не у уметничком смислу, оно бар као жижак културе у неразвијеној српској провинцији. Тако је дозволила, чак активно допринела, да се ова установа угаси 1934. године. Међутим, љубав према позоришту не напушта становнике овог града, они настављају да буду публика неким другим позоришним трупма које га посећују. Народно позориште Дунавске бановине са именом кнеза намесника Павла, које је од 1936. године било задужено да у местима Дунавске бановине шири културу и љубав према позоришној уметности, врло је ретко навраћало у овај град. Према забелешкама у коришћеним изворима, у периоду од оснивања 1936, ово својеврсно путујуће позориште Пожаревац је посетило свега три пута. Ако се присетимо да је пожаревачко позориште давало представе четири пута недељно, а понекад и две представе у току дана, онда је јасно колико је „културе“ могло донети ово позориште. Осећајући велику празнину због губитка сопственог позоришта, Пожаревац ће још једном (1937. године) концентрисати своје снаге и поново основати своје позориште. Одушевљења ове средине као да су била кратког даха. Прича се понавља и са овим позориштем; његова публика није довољно способна или нема довољно воље и жеље да пружи овом позоришту услове за живот и рад. Оно се гаси крајем 1938. Културни живот овог града поново ће зависити од разних „уметника луталица“, који ће у потрази за бољом зарадом долазити и у Пожаревац. Жеља је била велика, али могућности изгледа недовољне. Ипак, све ово говори да се позоришна култура Пожаревца непрекидно изграђивала, почев још од средине 19. века. На квалитет те културе свакако је утицала друштвена, економска, психолошка и образовна структура њених становника. Трговачко-занатлијска средина трудила се да оплемени начин свог живљења, и у томе показује изузетну упорност. У том послу помажу јој и дају полета млади образовани људи који се враћају поново у свој град и са још неугашеним младалачким ентузијазмом покушавају да ствари покрену са мртве тачке. То нам говори о здравом менталном стању ове средине. Иако је претурила преко леђа један рат, иако се припремала за нови, ова провинција покушава да настави да живи, да се изграђује у културном смислу.

О држави у којој пратимо позоришни живот једног града такође се могу извести одређени закључци. Краљевина СХС, а потом и Краљевина Југославија у међуратном периоду, на примеру пожаревач-

ког позоришта и уопште на основу односа према култури и просвети показује своју нестабилност и слабост. Изашла из рата и у њему настала, ова држава као да током читавог периода свог постојања запоставља уметност, културу и просвету. Нешто више пажње посвећује им од 1929. године, то јест од увођења шестојануарске диктатуре, видећи их искључиво као средство и продужену руку политике. Испитујући развој установе позоришта и његово функционисање у међуратном периоду, итекако можемо извести закључке не само о стању и свести, културним потребама и степену развоја друштва, већ и о стању државе и актуелном политичком тренутку. Да ли би, да је политички тренутак био другачији и однос државе према уметности, култури и просвети био другачији? То је важно питање које остаје без одговора. Уважавајући стање у коме се држава налазила, сагледавајући последице рата и политичких прилика, ипак је општи закључак да је у односу према култури присутан немар и несхватање њеног правог значаја. Оправдања постоје и на месту су, али чињенице говоре за себе.

Значај позоришта за Пожаревац био је огороман. Његова улога била је и едукативна, просветитељска, али и модернизацијска. Присуство позоришта код становника овог града подстицало је осећај да су део културног света, подстицало је самосвест, стварало осећај за праве вредности, било мотив за нове напоре на сопственом изграђивању. Уметнички домети овог позоришта нису били увек на висини, што не значи да их повремено није било. Ни публика није увек имала високе критеријуме у погледу уметничких захтева. Често се задовољавала комичним гледањем на живот, приказивањем искривљене и романтичне стварности, понекад тренутних и актуелних проблема. Да ли нам избор реперотара говори о жељи посетилаца да се заборави текуће, или можда о нивоу уметничке свести неспособне да дубље проникне у суштину уметности, задовољавајући се њеним „најповршнијим“ облицима? Пожаревац је разноврсну публику; и ону која је због саме уметности долазила у позориште, и ону која је желела забаву и заборав. Чињеница је да је по томе била слична публици у целој Србији. Она је слика и прилика провинцијске Србије, напола сељачке, напола грађанске. Људи са опанцима на ногама и цилиндрима на глави. Ма шта да су били разлози доласка публике у позориште, ма колико репертоар имао или немао уметничку тежину и вредност, остаје чињеница да публика није излазила равнодушна. Позориште је давало подстицај за размишљање или за делање. Упорност ове средине да има своју позоришну кућу, грчевито настојање да је одржи у тешким временима, да би у њој неговала духовне вредности, ипак је издваја међу осталим градовима међуратне Србије.

SUMMARY

The theatre is definitely a way of ennobling life and upgrading culture. The inhabitants of Požarevac have always had a noteworthy approach towards this art. What is undeniable and visible from the material preserved is the constantly emphasised liking of the inhabitants of this town towards the theatre. Be it the visiting troupes or the local theatre, the people of Požarevac followed theatrical events with keen interest. The question is what are they looking for and what do they find in the theatre? Why does the theatre constitute entertainment and satisfaction for a wide social circle?

While incompletely covered by the sources from the period between World War I and World War II, it is clear from the presented material that the theatre was permanently present in the life of the town, from the first plays staged by Mojsilo Živojinović with his disciples from 1841 until the beginning of World War II. After Živojinović's attempts in the early 1840s there was no professional theatre in the town until 1929. Yet the Požarevac public had an opportunity to enjoy the benefits of the theatrical stage. Various local dilettante groups, cultural-artistic and educational societies thought that the best way of accomplishing their cultural and educational mission was to do it through the theatre. Požarevac hosted various travelling theatres and those from other towns until 1929, when, with tremendous efforts, it established a theatre of its own. It was a product of the community of Požarevac, a bourgeois milieu in the making, and of its desperate efforts to stir up its "dead sea". The local theatre met the cultural needs of the town to the best of its ability, although showing a lot of beginner's immaturity in its work. Thanks to the persistence of some individuals, in 1930 it grew into a professional theatre and was placed under government protection. As the Government was not too generous towards this institution, its sustenance was helped by its founders, the Požarevac public. However, while the inhabitants of the town guarded their cultural institution jealously, they were unable to help it survive long. Although the theatre frequently gave guest performances in other towns in Serbia, where it constituted a substantial cultural factor and stimulus towards establishment and revitalisation of local theatres, the government apparently failed to perceive the importance of this institution, if not in the artistic sense, then at least as a spark of culture in the underdeveloped Serbian province, so that this light of culture in a provincial milieu was extinguished in 1934. However, the inhabitants of Požarevac went on cherishing the theatre and turned into the audience of visiting theatrical troupes. The National Theatre of the Danube County,

bearing the name of Prince Regent Pavle, seldom dropped in, although it was in charge of promoting culture and the love for arts in the Danube County. According to the notes in the sources used, since its establishment in 1936 this specific travelling theatre visited Požarevac only three times. If we recall that the Požarevac Theatre used to give performances four times a week, sometimes even two performances a day, it is clear how much “culture” the Danube County Theatre was able to bring in. Feeling a great void caused by the loss of its own theatre, Požarevac mustered up its strength once more (in 1937) and re-established its theatre. However, apparently the enthusiasm soon dwindled. The story of the theatre was the same as that of the previous one; its public was either not capable enough or did not have enough will to provide the conditions required for the theatre’s life and operation. Consequently, it was closed down towards the end of 1938. The cultural life of the town was again to depend on various “wandering artists”, who would visit Požarevac seeking better earnings. The desire was great, but the ability was seemingly insufficient. Still, all this shows that the theatrical culture of Požarevac kept developing, as early as from mid-19th century. The quality of this culture was certainly influenced by the social, economic, psychological and educational structure of its inhabitants. The community of merchants and craftsmen endeavoured to enrich its way of life and was extremely persistent in doing so. Their efforts were helped and encouraged by the educated young people returning to their town and trying to move the things from a standstill. This proves the healthy mentality of the community of Požarevac. Although it had lived through a world war, although it was worried about a new one, this provincial community went on living and developing.

We would exaggerate if we would speak about the high artistic accomplishments of the Požarevac Theatre, although there were occasional ones, or that the Požarevac public possessed high criteria regarding the theatrical art. The Theatre mainly presented life, reality, current events and issues, but merry plays always attracted the greatest attention. Does this indicate the desire to forget the reality, or the level of the artistic conscience that may have been unable to penetrate deeper into the essence of the art, being satisfied with its most “superficial” forms. Požarevac had both kinds of public, the one that went to the theatre for the art itself and the one that sought entertainment and oblivion. In this regard the Požarevac public was no different from the public throughout Serbia. It was a spitting image of the provincial Serbia, half rural and half urban, of people with peasant shoes on their feet and top hats on their heads. The persistence of this community in getting a theatre of their own, their feverish efforts to have it survive difficult times so that they could cherish their spiritual values in it indeed singles Požarevac out from the rest of the towns in Serbia between the two world wars.

ИЗВОРИ

КОРИШЋЕНИ ФОНДОВИ И СКРАЋЕНИЦЕ

1. Историјски архив Пожаревац – ИАП

- Народно позориште Дунавске бановине (1929–1930) - НПДБ
- Varia (1791-1998)
- „Грађанин“ (1888-1941)
- Пожаревачка Трговачка омладина (1903-1947) - ПТО
- Удружење пожаревачких занатлија и радника „Слога“ Пожаревац (1892-1950)
- Општина пожаревачка (1922-1935)
- Градско поглаварство Пожаревац (1932-1944)
- Збирка фотографија

2. Народна библиотека Пожаревац – НБ

- „Грађанин“ (1930-1941)
- „Пожаревачки грађанин“ (1933)

3. Музеј позоришне уметности Србије – МПУС

- Збирка позоришних плаката
- Збирка фотографија

4. Архив Војводине – АВ

- Краљевска банска управа Просветно одељење (1929-1941), Ф 126, IV.

5. Архив Србије – АС

- Министарство унутрашњих дела – Полицајно одељење, Деловодни протоколи за 1841. и 1842. годину (МУД –ПО)
- Министарство просвете – Деловодни протоколи за 1841. (МП)

ЛИТЕРАТУРА

Б

Бецић М. Иван, *Финансијска историја Краљевине СХС 1918–1923*, Београд 2003.

Божовић Ратко, *Искушења слободної времена*, Београд 1979.

В

Веселиновић Андреј, Лушић Радош, *Српске династије*, Београд 2001.

Владимировић Младен, *Пожаревачко позориште, Браничево*, бр. 6, 1982.

Војиновић Станиша, *Једно неизнато писмо Мојсеја Живојиновића, Виминацијум*, Зборник радова Народног музеја у Пожаревцу, бр. 4–5, Пожаревац 1989–90, 221.

Војиновић Станиша, *О Мојсеју*, Браничево, бр. 5, Пожаревац 1983.

Волк Петар, *Позоришни животи у Србији 1835–1944*, Београд 1992.

Вуловић Д. Градмир, *Путовођа (адресар) кроз Пожаревац и срез, Пожаревац* 1939.

Вучо Никола, *Привредна историја Србије до II светској рати*, Београд 1955.

Г

Глигорић Велибор, *Позоришне кријнице*, Београд 1946.

Д

Димитријевић Милан, *Историја културе са принципима излагања и тумачења*, Градина 1977.

Димић Љубодраг, *Културна историја Краљевине Југославије 1918–1941, I–III*, Београд 1996.

Ђ

Ђорђевић Р. Тихомир, *Из Србије кнеза Милоша*, Београд 1922.

Ђорђевић Р. Тихомир, *Србија пре сто година*, Београд 1946.

Ј

Јагодић Милош, *Насељавање Кнежевине Србије 1861–1880*, Београд 2004.

Јовановић Т. Зоран, *Народно позориште Дунавске бановине (1936–1941)*, Београд – Нови Сад, 1996.

К

Каниц Феликс, *Србија, земља и становништво од римској доба до краја 19. века, I*, Београд 1986.

Љ

Љушић Радош, *Кнежевина Србија*, Београд 1986.

М

Манојловић Мирољуб, *Браничевски алманах*, Пожаревац 2002.

Манојловић Мирољуб, *Срби и Грци са њоседним осврћом на Грке у Пожаревцу*, Зборник радова Народног музеја у Пожаревцу, бр. 10, Пожаревац 1996, 175–203.

Манојловић Мирољуб, *Пожаревац од њурске касабе до среске вароши 1804–1858*, Пожаревац 2005.

Миладиновић Ј. Михаило, *Пожаревачка Морава*, Пожаревац 1928.

Миленковић Милисав, *Позоришће, Браничево*, бр. 6, 1982.

Милић-Миљковић Даница, *Трѳовина Србије (1815–1839)*, Београд 1959.

Миловић Радмила, *Пожаревац у њрохујалим њозоришним сезонама, Браничево*, бр. 6, 1982.

Миљковић-Бојанић Ема, *Смедеревски санџак 1476–1560. Земља, насеља, сѳановнишѳиво*, Београд 2004.

Миљковић-Костић Бојана, *Сѳрукѳура градској сѳановнишѳива Србије средином 19. века*, Београд 2002.

Митровић Андреј, *Анѳажовано и лејо. Умејносѳ у раздобљу свейских раѳова 1914–1945*, Београд 1983.

Миѳић Загорка, *Наша кулѳурна Ѳолиѳика*, I–III, Београд 1939.

П

Перуничић Бранко, *Град Пожаревац и њеѳово уѳравно Ѳодручје*, Београд 1977.

Петрановић Бранко, *Исѳорија Јуѳославије 1918–1988*, I–III, Београд 1988, књ. I.

Петровић Мита, *Финансије и усѳанове обновљене Србије до 1842*, I, Београд 1901.

Пожаревачки алманах, Пожаревац 1957, 125–127.

Прњат Бранко, *Кулѳурна Ѳолиѳика*, Београд 1979.

Пурковић Миодраг, *Пожаревац*, Пожаревац 1934.

Р

Радовановић Александар, *Преїлед исѳорије Народној Ѳозоришѳиа у Београду 1868–1993*, Београд 1994.

Ранковић Милан, *Кулѳура и некулѳура*, Београд 1974.

С

Селенић Слободан, *Анѳажман у драмској форми*, Београд 1965.

Слијепчевић Боса, *КинемаѲоѳрафија у Србији, Црној Гори и Босни и Херцеѳовини 1896–1918*, Београд 1982.

Стојадиновић Рајко, *Народно Ѳозоришѳие Дунавске бановине у Пожаревцу 1929–1934*, Браничево 3–4, Браничево 1975.

Стојановић Миленко, *Ликови сѳарој Пожареваца*, Пожаревац 1973.

Стојановић, Миленко, *Фрагменти о предрајном пожаревачком јозоришћу, Браничево 2–3*, Браничево 1968, 109–110.

Стојковић С. Боривоје, *Историја српског јозоришћа од средњег века до модерне доба (драма и опера)*, Београд 1979.

Стојковић С. Боривоје, *Великани српског јозоришћа*, Београд–Ваљево 1983.

Стојковић С. Боривоје, *Историја српског јозоришћа*, Ниш 1936.

Т

Трговчевић Љубинка, *Планирана елија. О студентима из Србије на европским универзитетима у 19 веку*, Београд 2000.

Ф

Фелдић Драган, *Сџари Пожаревац*, Пожаревац 1997.

Фелдић Драган, *Госповања у Ваљеву Народног јозоришћа Дунавске бановине у Пожаревцу раних тридесетих година*, Гласник Историјског архива Ваљево, 33, Ваљево 1999.

Фелдић Драган, *Пожаревац јочео јозоришће јоодавно*, Каталог са изложбе, Пожаревац 2001.

Фелдић Драган, *Прво пожаревачко професионално јозоришће, 1929–1934*, Каталог са изложбе, Пожаревац 2000.

Ч

Чалић Мари-Жанин, *Социјална историја Србије 1815–1941. Успорени најредак у индустријализацији*, Београд 2004.

РЕГИСТАР ЛИЧНИХ ИМЕНА

А

Аброванели, Х. судија	57
Аврамовић, Миодраг, глумач	27, 38
Ајваз, Милан, глумач	27
Алмажановић, Раденко, глумач	59
Андрић, Божидар, глумач	39
Андрић, Момир, глумач	38, 59
Арсенијевић, Н.	42
Арцибашев,	42
Атанацковић, Милорад, трговац	41
Ауернхајмер, Раул	42

Б

Бандић Милан, глумач	27
Батинић, Вељко	41
Беатовић Савета, глумица	38, 40
Бенедето,	58
Беришани, Флавио	42
Берк, Е.	42
Биволаревић, Вукашин, глумач	47
Блех, Матија, архитекта	45
Богатинчевић, Павле, глумач	26, 27
Богић, Витомир, глумач	27, 47
Богдановић, Коста, учитељ	41
Богојевић, Влада, кројач	42
Божовић, Вукота, лекар	24, 35, 41
Божовић, Р.	60
Бољевић, Н.	56
Бранковић, Милан, прота	35, 36, 41
Брзак,	42
Бркић, Војислав, индустријалац	35, 41
Булгаков,	66
Бунић, Никола	42

В

Вебер, Пјер	43
Величковић, Милорад, глумач	27
Вернер, В.	58, 66
Веселиновић, Јанко	26, 42
Волк, Петар, театролог, позоришни критичар	12
Вујић, Јоаким, оснивач српског театра	20
Вујновић, Милан, глумач	37, 38, 41
Вукумановић, Љуба, глумач	22

Вучковић, Живојин М.	44
Вучковић, Гиња, глумица	47

Г

Глигорић, Велибор, позоршни критичар,	68
Глишић, Милован	26, 42
Гогољ,	66
Горки, М.	66
Гризогон, Бернар, шеф Катастра	41

Д

Декобр, Морис	43
Десимировић, Јован, свештеник	41
Димић, Љубодраг, историчар	12, 15
Димић, Михаило	26
Димитријевић, Бора, глумац-дилетант	41, 46
Динић, Никола Ст.	56
Динуловић, Р.	42
Достојевски, Ф.	66
Драгутиновић, Владета	47
Дуњић, Радослав, бан Дунавске бановине	32

Ђ

Ђорђевић, Бранко, глумац	36, 38, 39, 41
Ђорђевић, Војислав, сарач	41
Ђорђевић, Лепосава, глумица	27, 38, 40
Ђорђевић, Велимир, декоратер	46

Ж

Жабарац, Драгутин, глумац и редитељ	37, 40
Живановић, Миливоје, глумац	22, 28
Живковић, Воја	24, 27, 47
Живковић, Милан, глумац	27
Живоиновић, Мојсило, учитељ	21, 71
Животић, Душан	22

З

Згурић, Јосип, банкарски чиновник	41
Зола, Е.	42

И

Игњатовић, Јован, суфлер	38, 46
Илић, В.	57
Илић, Тодор	24

Ј

Јаковљевић, Милица	42
Јакшић, Ђура	29
Јанковић, Драг. лекар	24, 35
Јанковић, Мица Д.	41
Јахјапашић, Бали-бег	17
Јевтић, Б.	11
Јовановић, Никола	26
Јовановић, Зоран Т. театролог	59, 65

Јоцић, Дана 38

К

Кан, Ангело 42
Каниц, Феликс 19
Казазовић, Божица, глумица 38
Казазовић, Есад, глумац 38
Кајхан, Драгутин, глумац 46
Кастрати, 57
Качаник, Витомир, глумац 37, 40, 59
Карађорђевић, Александар, краљ 53
Ковачевић, Јован, суфлер 37, 46
Ковачевић, Злата, глумица-почетница 37, 38
Козомара, Ђорђе, глумац 38
Коларевић, Лепосава, глумица 27, 38
Коли, М.Е. 42
Колоњас, Х. Риста, хотелијер 29, 69
Костић, Коста 25
Костов, 58
Крстић, Михаило, адвокат 24, 41
Кујунџић, Душан, глумац 25, 26, 27, 28, 36
Кујунџић, Јелена 27, 36

Л

Лазић, Катица, глумица 27, 38, 40
Лазић, Михаило, глумац 25, 27
Лапчевић, Драгиша 13
Лазаревић, 27
Ланер, Мара, глумица 38
Летић, Лела, глумица 38

Љ

Љешевић, др Софија, лекар 24, 35, 41

М

Мантић, Ксенофон, хотелијер 69
Маринковић, Војислав 25
Маринковић, Марко 47
Марковић, Милутин 38
Матерн, 42
Матијевић, Р. Ј. 56
Матић, Петар, глумац 25, 26, 27, 38, 39, 41
Марковић, Рада 24, 57
Медурић, В. 57
Мијатовић, Мирослав, глумац-дилетант 27, 41, 57
Микулић, Евка 47
Миладиновић, Михало Ј. 17
Милановић, Душан, председник Духовног суда 41
Милентијевић, М. 57
Милићевић, А. 57
Милићевић, Ал. 69
Миловановић, 24

Миловић, Радмила	22
Милојевић, Драга, глумица	27
Милоковић, Добрила, учитељица	57
Милосављевић, Драг. државни тужилац	41
Милосављевић, Жарко	24
Милутиновић, Добрица, глумац	23, 28, 47
Миљковић, Б.	57
Миљковић-Бојанић, Ема, историчар	17
Мирковић, Милутин	38
Мирковић, Сава, трговац	44
Митровић, Р.	57
Моачанин, Жарко, глумац	46
Молнар, Ференц	42

Н

Најдановић, Тодор – Неготинац	68
Настић,	27, 41
Наумовић, Ђорђе, штампар	13, 24, 41, 44
Николајевић, Душан	42
Николић, А. Танасије,	21
Ничота, Михаило, инжењер	41
Новаковић, Сојка, глумица	28
Нушић, Бранислав, комедиограф	26, 42, 43, 58

О

Обрадовић, Миша, трговац	24, 41
Обреновић, Милош, кнез	18
Обреновић, Милан, кнез и краљ	19

П

Павловић, Михало Ст.	45
Панић, Душан, пуковник	41
Панић, Цвета	41
Перић, М.	57
Перуничкић, Бранко, историчар	17
Петровић, Дана, глумица	27, 38
Петровић, Љ.	42
Петровић-Бандић, Нада, глумица	27
Петровић, Милан, директор гимназије	41
Поповић, Јован Стерија	21, 26
Поповић	27
Поповић, Војислав, лекар	41
Поповић, Дака, бан Дунавске бановине	32
Пурковић, Миодраг	13, 14

Р

Раденковић, Душан	23
Радојевић, Мира, историчар	15
Рајичић, Љубомир - Чврга	22
Радовић, М. - Раул, позоришни рецензент	24, 25, 69
Рашић, Миодраг	24

Рашковић, Александар, глумац	25, 27, 38, 41
Репак, Салко, глумац	38, 41
Ризнић, Надежда	47
Рутар, Иларио, зубни лекар	36

С

Селенић, С. писац	68
Симић, Марко	57
Сремац, Стеван	42
Станојевић, Илија Чича	21, 42
Станојевић, С. - Шућур	37, 38, 39
Спаић, Михаило	22
Станисављевић, Жика, глумац	37, 38, 40, 41
Станисављевић, Јелена, глумица	38
Станковић, Бора	42
Стевановић, Драган С.	25
Стефановић, Будимир, инжењер	41
Стефановић, Мика – Ђина, власник биоскопа	69
Стојадиновић, Каћа, глумица	27
Стојадиновић, Милан	54
Стојадиновић, Олга, глумица	27
Стојановић, Михаило	24
Стојановић, Стева	25
Стојковић, Боривоје С. театролог	12, 36, 38, 48, 51, 52, 53, 64
Стокић, Жанка, глумица	22, 23, 28, 47

Т

Танић, Јован, глумац	38, 41
Танић, Мара, глумица	38
Толстој, Л. Н.	42, 66
Торђанска, Аспасија, глумица	38, 39
Торђански, Иван, глумац	38, 39, 41
Тот, Е.	26, 66
Туцаковић, Јован	22

Ђ

Ђоровић,	26, 42
----------------	--------

Ф

Ферари, Ивана, глумица	38
Филиповић, Љубиша, глумац	38, 39
Филиповић,	57
Фодор,	42, 66
Франк,	58

Х

Харитоновић, Јован, глумац	27
Харитоновић, Хијацинта, глумица	27
Хаџић, Јован	38
Хазенклевер	42
Хиршфелд,	58
Хоперска, Персида, професор	58

Ц	
Црногорчевић, Зора, глумица	27, 38
Цветковић, Јован, служитељ у позоришту	46

Ц	
Џамоња, Срећко, професор и управник позоришта	33, 36, 41

Ш	
Шварц,	42
Шекспир, В.	66
Шо, Б.	66

**ПОЖАРЕВАЧКО ПОЗОРИШТЕ
ИЗМЕЂУ ДВА СВЕТСКА РАТА**

КАТАЛОГ ИЗЛОЖБЕ

ОСНИВАЊЕ, УПРАВА, ПРЕИМЕНОВАЊЕ

1. 1929. април 7, Пожаревац
Пожаревачко народно позориште - новински извештај са оснивачке конференције одржане 4. априла 1929. у кафани Српска круна поводом оснивања позоришта
(ИАП, *Грађанин*, бр. 28, 1929, стр. 1)
2. 1929. мај 9, Пожаревац
Поздравна реч њ. Др. Вукојше Божовића, ојерајтора, приликом прве представе Пожаревачког обласног позоришта – новински чланак.
(ИАП, *Грађанин*, бр. 37, 1929, стр. 1-2)
3. 1929. мај 16, Пожаревац
Наше позориште - новински извештај о оснивању и почетку рада позоришта.
(ИАП, *Грађанин*, бр. 39, 1929, стр. 2)
4. 1929. мај 26, Пожаревац
Стална управа Обласног позоришта – новински чланак о саставу управног и осталих одбора позоришта.
(ИАП, *Грађанин*, бр. 42, 1929, стр. 3)
5. 1929. новембар 11, Београд
Молба Драгутина Жабарца по конкурс за управника Обласног народног позоришта.
(ИАП, *НПДδ – По*, 1929, I, 58/1)
6. 1929. септембар 29, Пожаревац
Акт Повереништа Удружења глумаца Краљевине СХС, Управи позоришта којим их обавештава о оснивању и надлежностима Повереништва.
(ИАП, *НПДδ – По*, 1929, I, 10)
7. 1930. јун 5, Пожаревац
Наше – пожаревачко позориште – новински чланак који извештава о преласку на буџет бановине и промени имена у Народно позориште Дунавске бановине у Пожаревцу.
(ИАП, *Грађанин*, бр. 45, 1930, стр. 2)

8. Заглавље са докумената Народног позоришта Дунавске бановине у Пожаревцу.
(ИАП, НПДδ – По, 1930, I, 176)
9. Печат и деловодни печат Народног позоришта Дунавске бановине у Пожаревцу, са потписом Иларија Рутара, секретара позоришта.
(ИАП, НПДδ – По, 1930, I, 175)
10. 1930. јул 31, Пожаревац
Акт Краљевској банској управи, Просветном одељењу, којим се Краљевска банска управа обавештава о доношењу Правилника о раду и реду Народног позоришта Дунавске бановине и расподели новчане помоћи.
(ИАП НПДδ – По, 1930, I, 96)
11. 1930. август 1, Пожаревац
Правилник о раду и реду Народног позоришта Дунавске бановине донет 30. јула 1930.
(АВ, Ф 126, IV, 29737-930)
12. 1930. јул 30, Пожаревац
Молба Душана Кујунџића, управника позоришта да се разреши управне функције јер не може више финансирати позориште.
(ИАП, НПДδ – По, 1930, I, 85)
13. 1930. октобар 24, Пожаревац
Оставка С. Џамоње, управника позоришта.
(ИАП, НПДδ – По, 1930, I, 242)
14. 1930. јун 9, Пожаревац
Списак новоизабране позоришне управе са записником са седнице.
(АВ, Ф 126, IV, 26538-931)
15. 1930. септембар 18, Београд
Удружење драмских писаца Управи бановинског позоришта, обавештава Управу о заштити ауторских права драмских писаца и висини тантијема за приказивање позоришних комада.
(ИАП, НПДδ – По, 1930, I, 130/1)

ГЛУМАЧКИ АНСАМБЛ ПОЗОРИШТА У ПЕРИОДУ 1929-1934.

16. Павле Богатинчевић, глумац у пожаревачком позоришту.
(МПУС)

-
17. 1929. јун 15, Београд
Молба Павла Богатинчевића за ангажман у Обласном народном позоришту у Пожаревцу.
(ИАП, НПДб – По, 1929, I, 59/1)
18. Драга Милојевић, глумица у пожаревачком позоришту.
(Музеј позоришне уметности Србије –МПУС)
19. 1929. јун 28, Пожаревац
Молба Драге Милојевић, да јој се пре напуштања пожаревачког позоришта да сума од 600 динара.
(ИАП, НПДб – По, 1929, I, 60/1)
20. Хијацинта Харитонових, глумица у пожаревачком позоришту.
(МПУС)
21. 1929. октобар 1, Пожаревац
Молба Хијацинте и Јована Харитонових за ангажман.
(ИАП, НПДб – По, 1929, I, 70/1)
22. Милан Ајваз, глумац у пожаревачком позоришту.
(МПУС)
23. Дана Петровић, глумица у пожаревачком позоришту.
(МПУС)
24. Милорад Величковић, глумац у пожаревачком позоришту.
(МПУС)
25. Александар Рашковић, глумац у пожаревачком позоришту.
(МПУС)
26. Катица Лазић, глумица у пожаревачком позоришту.
(МПУС)
27. Михаило Лазић, глумац и благајник у пожаревачком позоришту.
(МПУС)
28. Зора Црногорчевић, глумица у пожаревачком позоришту
(МПУС)
29. Каћа Стојадиновић, глумица у пожаревачком позоришту.
(МПУС)
30. 1930. јун 26, Београд
Молба Савете Беатовић за ангажман у Народном позоришту Дунавске бановине у Пожаревцу.
(ИАП, НПДб – По, 1930, I, 76)
31. Јован Ковачевић, глумац и суфлер у Народном позоришту Дунавске бановине у Пожаревцу.
(МПУС)

32. без датума и места
Листић са именом Јована Ковачевића и карактеристиком „добар, добар суфлер, талентован, пијаница.”
(ИАП, НПДδ – По, 1930, I, 31/1)
33. Злата Ковачевић, глумица у пожаревачком позоришту.
(МПУС)
34. 1930. септембар 15. Пожаревац
Управни одбор обавештава Драгутина Жабарца да му је уважена оставка и да се отпушта из позоришта.
(ИАП, НПДδ – По, 1930, I, 181)
35. Сима Станојевић – Шућур, глумац Народног позоришта Дунавске бановине.
(МПУС)
36. 1930. септембар 18, Пожаревац
Управни одбор обавештава Симу Станојевића – Шућура да му није уважена оставка и доноси одлуку о повећању плате на 1200 динара месечно.
(ИАП, НПДδ – По, 1930, I, 175)
37. Лепосава Коларевић, глумица Народног позоришта Дунавске бановине у Пожаревцу.
(МПУС)
38. 1930. јул 15, Пожаревац
Молба Лепосаве Коларевић за ангажман у пожаревачком позоришту.
(ИАП, НПДδ – По, 1930, I, 37)
39. Милан Бандић, глумац у Народног позоришту Дунавске бановине у Пожаревцу.
(МПУС)
40. 1930. јул 15, Бања Ковиљача
Молба за ангажман у пожаревачком позоришту Милана и Наде Бандић.
(ИАП, НПДδ – По, 1930, I, 80/1)
41. 1930. јул 31, Пожаревац
Управни одбор позоришта обавештава Душана Кујунџића, да је одбијена његова „представка” за ангажман из дисциплинских разлога.
(ИАП, НПДδ – По, 1930, I, 97)
42. Аспасија Торђанска, глумца у Народног позоришту Дунавске бановине у Пожаревцу.
(МПУС)

-
43. 1930. август 2, Врњци
Списак улога Аспасије Торђанске.
(ИАП, НПДб – По, 1930, I, 105)
44. 1930. август 8, Пожаревац
Уговор са глумцем Момиром Андрићем.
(ИАП, НПДб – По, 1930, I, 112)
45. 1930. август 9, Скопље
Молба за ангажман Раденка Алмажановића, глумца.
(ИАП, НПДб – По, 1930, I, 113)
46. 1930. септембар 18, Пожаревац
Одлука Управног одбора да глумцу Жики Станисављевићу дозволи да повуче оставку са упозорењем да „своје држање у будуће подеси...”
(ИАП, НПДб – По, 1930, I, 186)
47. Ивана Ферари, глумица Народног позоришта Дунавске бановине у Пожаревцу.
(МПУС)
48. Лепосава Ђорђевић, глумица Народног позоришта Дунавске бановине у Пожаревцу.
(МПУС)
49. 1930. септембар 26, Пожаревац
Молба Лепосаве и Бранка Ђорђевића за ангажман у позоришту.
(ИАП, НПДб – По, 1930, I, 201)
50. Петар Матић, глумац и редитељ у пожаревачком позоришту.
(МПУС)
51. 1930. септембар 27, Пожаревац
Уговор са глумцем Петром Матићем.
(ИАП, НПДб – По, 1930, I, 209)
52. Мара Ланер, глумица у пожаревачком позоришту.
(МПУС)
53. без датума и места,
Молба Маре Ланер Управи позоришта за ангажман, са списком улога.
(ИАП, НПДб – По, 1930, I, 58)
54. Ђорђе Козомара, глумац пожаревачког позоришта.
(МПУС)
55. Танић Јован, глумац и редитељ пожаревачког позоришта.
(МПУС)
56. Салко Репак, глумац и редитељ у пожаревачком позоришту.
(МПУС)

57. Живковић Милан, глумац пожаревачког позоришта.
(МПУС)
58. 1930. октобар 29, Пожаревац
Краљевској данској управи, Просветном одељењу у Новом Саду, молба за потврду уговора са новим члановима са списком новопримљених глумаца и висином плата.
(ИАП, НПДБ – По, 1930, I, 252)
59. 1931. септембар 30, Паланка
Списак особља позоришта у септембру 1931.
(АВ, Ф 126, IV, 45996-931)
60. Фотографија ансамбла Народног позоришта Дунавске бановине у Пожаревцу почетком 1932. године на гостовању у Крагујевцу са полеђинама фотографија на којима су списак глумаца са слике и поздрави колегиници госпођи Нишлић. Ова фотографија је у Музеју позоришне уметности Србије идентификована као *Пушчујуће позоришће Михаила Лазића* и сачувана је у два примерка. Имамо разлоге да сматрамо да је у питању фотографије НПДБ у Пожаревцу, јер је у септембру 1931. Михаило Лазић био члан и благајник истог позоришта. (АВ н.ф. 45996-931, Списак особља НПДБ у Пожаревцу од 30.9.1931.). На позадини једне фотографије стоји текст *„Нашој доброј колегиници госпођи Нишлић на сећање. Другови и дружарице Пожаревачког позоришта“*. На полеђини друге фотографије налази се списак на коме се налазе следећа имена: *„Лазићка (доњи ред са дететом испред себе), Црнојорчевћ, Вешићка, М. Ђорђевић, Савића Беаиовић, Мара Ланер, суфлер ј.в. „Њокојни“, Миле Мирковић, Лазић (седокоси господин у средњем реду), Шућур, ...мак Чамаци, Вујновић, Драга Ђорђевић, Салко Рејак, Миле Живковић“*.
(МПУС)

„СЛУЧАЈ КАЧАНИК”

61. Витомир Качаник, глумац пожаревачког позоришта.
(МПУС)
62. 1930. јул 12, Београд
Молба Витомира Качаника за ангажман у позоришту.
(ИАП, НПДБ – По, 1930, I, 71)
63. 1930. октобар 2, Пожаревац
Захтев Витомира Качаника Управи Народног позоришта Дунавске бановине да га обавести да ли Управа повлачи отказ који му је дала 28.септембра 1930, а ако то не учини да га моментално разреши са дужности.
(ИАП, НПДБ – По, 1930, I, 213)

64. 1930. октобар 2, Пожаревац
Извештај редитеља Петра Матића о сукобу са Витомиром Качаником на проби комада *Сони дој*, када га је Качаник напао сматрајући га одговорним за његов одлазак из позоришта.
(ИАП, НПДб – По, 1930, I, 214)
65. 1930. октобар 6, Пожаревац
Управа Народног позоришта дунавске бановине обавештава Витомира Качаника, на његов захтев, да је разрешен дужности и пре отказног рока.
(ИАП, НПДб – По, 1930, I, 213)
66. 1930. октобар 10, Пожаревац
Управник позоришта обавештава Витомира Качаника да је о његовом понашању обавестио полицију и да ће обавестити и Управу Удружења глумаца и све позоришне управе у земљи ако у току дана не напусти Пожаревац.
(ИАП, НПДб – По, 1930, I, 219)

ГЛУМЦИ -ДИЛЕТАНТИ

67. 1930. септембар 11, Пожаревац
Позив Трговачкој омладини и Занатлијском удружењу да се пријаве за ангажман у позоришту као глумци - дилетанти.
(ИАП, НПДб – По, 1930, I, 169)
68. Фотографије Мирослава Мијатовића „Грофа” талентованог глумца - дилетанта у пожаревачком позоришту.
(У власништву породице, добијено љубазношћу г-дина Велише Јоксимовића)
69. 1930. август 25, Пожаревац
Молба Боривоја Димитријевића, молерофарбара из Пожаревца за пријем у позориште као глумаца - почетника.
(ИАП, НПДб – По, 1930, I, 46)

ПОМОЋНО ОСОБЉЕ

70. 1930, јул 28, Пожаревац
Молба Јована Цветковића, служитеља, Управном одбору Народног позоришта Дунавске бановине за исплату аконтације за 10-15 дана унапред до решења Управе по њиховој молби за пријем у службу.
(ИАП, НПДб – По, 1930, I, 87)

71. 1930, јул 28, Пожаревац
Молба Велимира Ђорђевића, служитеља, Управном одбору Народном позоришта Дунавске бановине за исплату аконтације за 10-15 дана унапред до решења Управе по њиховој молби за пријем у службу.
(ИАП, НПДб – По, 1930, I, 86)
72. 1930. јул 30, Пожаревац
Уговор са Јованом Цветковићем, служитељем са условима запослења.
(ИАП, НПДб – По, 1930, I, 98)
73. 1930. јул 30.Пожаревац
Уговор Управе позоришта са Велимиром Ђорђевићем, служитељем са условима запослења.
(ИАП, НПДб – По, 1930, I, 99)
74. 1930. август 1, Пожаревац
Жалба Илинке Грујићеве канцеларијског чиновника у позоришту због отказа и ниске плате.
(ИАП, НПДб – По, 1930, I, 103)

ИЗБОР ИЗ ПОЗОРИШНОГ РЕПЕРТОАРА

75. 1930. септембар 3, Пожаревац
Позивница (прва спољна и унутрашња страна) за отварање позоришне сезоне 1930/1931.у Дому Трговачке омладине.
(ИАП, Слога, 1930., IV, 1712)
76. Плакат позоришне представе *L' abbe Constantin* (комедија у три чина) у режији Д. Жабарца, 13. септембра 1930.
(МПУС)
77. Плакат позоришне представе *Сони дој*, (100% тон филм - комедија у три чина) у режији П. Матића, 4. октобра 1930.
(МПУС)
78. Плакат за представу *Три њуџ венчани* (комедија у 3 чина), у режији М. Вујновића, 8. октобра 1930.
(МПУС)
79. Плакат за ђачку представу *Пејелуја* (Бајка у три чина) у режији П. Матића, 8. новембра 1930.
(АВ Ф, 126, IV 51667-930)
80. Плакат за представу *Фаун* (сатира у 3 чина) у режији П. Матића, 9. новембра 1930.
(АВ Ф, 126, IV 51667-930)

81. Плакат за представу *Девојачка клеџва* (Комад из народног живота у 5 чинова са певањем и играњем) у режији П. Матића, 9. новембра 1930.
(АВ Ф, 126, IV 51667-930)
82. Плакат за позоришну представу *Народни њосланик* (шала у три чина) у режији П. Матића, 16. новембра 1930.
(АВ Ф, 126, IV 51667-930)
83. Плакат за позоришну представу *Вукодлак* (пикантна шпањолска комедија у 3 чина, Ангела Кана) у режији Б. Ђорђевића, 19. новембра 1930.
(МПУС)
84. Плакат за позоришну представу *Кин* (комедија у 6 слика од А. Диме – Оца), у режији П. Матића, 22. новембра 1930.
(АВ Ф, 126, IV 51667-930)
85. Плакат за позоришну представу *Симона* (комад у 3 чина Е. Бријеа) у режији Милана Вујновића, 23. априла 1931.
(МПУС)
86. без датума и места
Плакат *Позориште* којим обавештава грађане Пожаревца о повратку позоришне трупе са гостовања и о планираном репертоару, али увидом у изворе друге врсте утврдили смо да потиче из фебруара 1932. године. (ИАП *Грађанин*, бр. 11, 15, 16 из 1932. године.)
(МПУС, вероватно из 1932. према упоређивању са другим изворима)
87. Плакат позоришне представе *Београд некад и сад* (комедија у 2 чина с прологом) од Б. Нушића, у режији Б. Ђорђевића, 1. октобра 1933.
(АВ Ф 126, IV 57712-933)
88. Плакат за представу *Ђуго* (слика из сеоског живота у 5 чинова, 6 слика, с певањем од Ј. М. Веселиновића и Драг. Брзак.) којим је прослављена петогодишњица оснивања позоришта, 7. октобра 1933.
(АВ Ф, 126, IV 57712-933)
89. Плакат за представу *Зона Замфирова* (комад из нишког живота у 4 чина с певањем и играњем, од Ст. Сремца) у режији С. Репка од 8. октобра 1933.
(АВ Ф, 126, IV 57712-933)
90. Плакат за позоришну представу *Подвала* (комедија у 5 чинова, 8 слика, од М. Глишића) у режији Жике Станисављевића.
(МПУС)

**СА ГОСТОВАЊА
СМЕДЕРЕВО – новембар 1931.**

91. Дупли плакат за дневну и вечерњу представу *Шпанска мува* (лакрдија у три чина од Арнолда и Баха) и Лесковчани у Паризу (комад из доживљаја Лесковчана у Паризу, с певањем и играњем у 6 слика), у режији Салка Репка, са гостовања у Смедереву, 22. новембра 1931.
(АВ Ф 126, IV 58571-931)
92. Плакат позоришне представе *Авантијура у лифтију* (*Кочи Антонионе* – комедија у 3 чина од Арнолда и Баха) у режији Салка Репка, са гостовања у Смедереву у хотелу Нинић, 24. новембра 1931.
(АВ Ф 126, IV 58571-931)
93. Плакат позоришне представе *Жена са њири мужа* (шала у 3 чина, од П. Петровића-Пеције) у режији Салка Репка, са гостовања у Смедереву, 25. новембра 1931.
(АВ Ф 126, IV 58571-931)
94. Плакат позоришне представе *Ивкова слава* (комад из нишког живота у 4 чина с певањем и играњем) у режији Салка Репка, са гостовања у Смедереву, у хотелу Нинић, 29. новембра 1931.
(АВ Ф 126, IV 58571-931)

ВАЉЕВО – новембар 1931., октобар 1933.

95. Плакат позоришне представе *Госпођа Министарка* (шала у 4 чина од Б. Нушића) у режији Салка Репка, са гостовања у Ваљеву, 7. новембра 1931.
(АВ Ф 126, IV 58571-931)
96. Плакат позоришне представе *Ана Карењина* (трагедија једне жене у 7 слика по роману Лава Толстоја) у режији Салка Репка, са гостовања у Ваљеву, од 11. новембра 1931.
(АВ Ф 126, IV 58571-931)
97. Плакат позоришне представе *Карлова џејка* (комедија у 3 чина) у режији Салка Репка, са гостовања у Ваљеву, 12. новембра 1931.
(АВ Ф 126, IV 58571-931)

98. Плакат позоришне представе *Мистер Долар* (комедија у 4 чина Б. Нушића) са гостовања у Ваљеву у Гранд хотелу, 29. октобра 1933.
(АВ Ф 126, IV 57712-933)
99. Плакат позоришне представе *Пој Тица и њој Сџира* (шала у 3 чина са певањем, од Стевана Сремца) у режији Салка Репка, са гостовања у Ваљеву, 15. октобра 1933.
(АВ Ф 126, IV 57712-933)
100. Плакат позоришне представе *Дорћолска њосла* (шала у 5 слика с певањем, од Илије Станојевића – Чиче) у режији Б. Ђорђевића, са гостовања у Ваљеву, 22. октобра 1933.
(АВ Ф 126, IV 57712-933)

**КРАГУЈЕВАЦ – крајем новембра 1930.
и крајем децембра 1931.**

101. Плакат позоришне представе *Суђење Мери Дајан* (драма у три чина) у режији Ј. Танића, са гостовања у Крагујевцу, у хотелу Гушић, 29. новембра 1930.
(АВ Ф 126, IV 51667-930)
102. Плакат позоришне представе *Он и њејова сесџира* (лакрдија у 4 чина) у режији П. Матића, са гостовања у Крагујевцу, у хотелу Гушић, 30. новембра 1930.
(АВ Ф 126, IV 51667-930)
103. Плакат из 1930. којим се Крагујевчани обавештавају о термину позоришних представа, цени улазница и продајним местима, са огласним плакатом за фирму Николе Николића из Крагујевца.
(АВ Ф 126, IV 51667-930)
104. Плакат позоришне представе *Кокошарник* (еротична комедија у 3 чина од Трист. Бернара) у режији Салка Репка, са гостовања у Крагујевцу у дворани хотела Гушић, 22. децембра 1931.
(МПУС)

„АНГАЖМАН У ДРАМСКОЈ ФОРМИ”

105. 1930. септембар 11, Пожаревац
Начелник среза пожаревачког упозорава Управу позоришта, на чињеницу да је приликом приказивања представе *Тоџаз* дошло до „манifestације” поводом стрељања четворице Југословена у Трсту.
(ИАП, НПДб – По, 1930, I, 174)

106. без датума и места
Анонимно писмо упућено г-дину Бану Дунавске бановине у коме се критикује рад позоришта, оптужујући их да шире неморал, и прилаже плакат који то доказује.
(АВ Ф 126, IV, 27385-931)
107. Плакат за *Слободно вече* од 21. маја 1931., које је од анонимног критичара окарактерисано као неморално.
(АВ Ф 126, IV, 27385-931)
108. 1931. јун 9, Пожаревац
Одговор управника позоришта М. С. Бранковића поводом оптужби анонимног лица.
(АВ Ф 126, IV, 27385-931)

ПОЗОРИШНЕ ЗГРАДЕ

109. Фотографија *Српске круне*, кафане у којој су приређиване позоришне представе.
(ИАП, Збирка фотографија)
110. Фотографија *Дома Трјовачке омладине* у којој је била позоришна дворана и приређиване позоришне представе.
(ИАП, Збирка фотографија)
111. Фотографија *Гранд хошела* у којем су приређиване позоришне представе.
(ИАП, Збирка фотографија)

ФИНАНСИЈЕ ПОЗОРИШТА

112. 1931. јануар 8, Пожаревац
Извештај о приходима са представа за децембар 1930.
(АВ Ф 126, IV, 01382-931)
113. 1931. септембар 30, Смедеревска Паланка
Извештај о приходима са представа за септембар 1931.
(АВ Ф 126, IV, 45996-931)
114. 1934. април 3, Пожаревац
Годишњи извештај о раду са приходима са представа у Пожаревцу и са гостовања за годину 1934.
(АВ Ф 126, IV, 53570-934)

115. без датума и места
Рачунски извештај, претпостављамо за одређени финансијски период у 1930. години.
(ИАП, НПДб – По, 1930, I, 50/1)
116. 1931. март 25, Нови Сад
Решење бана Дунавске бановине о додели помоћи позоришту за издржавање од 10.000 динара.
(АВ Ф 126, IV, 14777-931)
117. 1931. јун 5, Нови Сад
Налог да се из буџета Дунавске бановине за буџетску 1931/32. годину исплати 10.000 динара Бановинском Народном позоришту из Пожаревца на име помоћи.
(АВ Ф 126, IV, 22232-931)
118. 1933. март 3, Нови Сад
Молба управника позоришта Бранка Ћорђевића за помоћ од 30.000 динара ради гостовања Народног позоришта Дунавске бановине из Пожаревца у Новом Саду.
(АВ Ф 126, IV, 10590-933)
119. 1930. октобар 12, Пожаревац
Молба Краљевској данској управи, Просветном одељењу у Новом Саду да исплати помоћ за октобар - новембар - децембар 1930. због великих издатака позоришта.
(ИАП, НПДб – По, 1930, I, 216)
120. 1930. август 27, Пожаревац
Молба Министарству војске и морнарице, Одељењу за музику, да се музици Пожаревачког гарнизона дозволи да свира на пробама позоришта и да се позориште ослободи државних такса за коришћење војне музике.
(ИАП, НПДб – По, 1930, I, 147)
121. 1930. септембар 12, Пожаревац
Молба Министарству просвете да од Министарства саобраћаја тражи бесплатну железничку карту за лице које би ишло пре трупе да припрема гостовања пожаревачком позоришту у другим градовима.
(ИАП, НПДб – По, 1930, I, 171)
122. 1930. октобар 27, Пожаревац
Молба Управном одбору „Браничева Д.Д.” да се позориште ослободи плаћања утршене струје.
(ИАП, НПДб – По, 1930, I, 245)
123. 1930. септембар 2, Пожаревац
Молба Министарству просвете да се дозволи да им управа Загребачког

казалишта може дати сувишне делове гардеробе и декора.

(ИАП, НПДδ – По, 1930, I, 160)

124. 1930. август 29, Пожаревац

Захтев штампарији да се доставе услови штампања плаката и улазница.

(ИАП НПДδ – По, 1930, I, 148)

125. 1930. август 27, Пожаревац

Молба Дому Трговачке омладине за доделу једног одељења у тој згради за канцеларију управе позоришта.

(ИАП, НПДδ – По, 1930, I, 146)

126. 1934. фебруар 10, Пожаревац

Управи Народног позоришта Дунавске бановине, захтев управе Дома Трговачке омладине за уверењем да ово позориште гостује у Пожаревцу само један до два месеца годишње.

(ИАП, ПТО 1934, 5/2, 435)

*Вийомир Качаник,
їлумац Народної йозоришїа Дунавске бановине
у Пожаревцу, (МПУС)*

*Милан Бандић,
їлумац Обласної народної йозоришїа у Пожаревцу, (МПУС)*

*Хиҗацинҗа Харийоновий,
їлумица Обласної, а йойом и Народної йозоришҗа
Дунавске бановине у Пожаревицу, (МПУС)*

*Лейосава Коларевић,
їлумица Обласної, а йойом и Народної йозоришїа
Дунавске бановине у Пожаревицу, (МПУС)*

*Милан Ајваз,
їлумац Обласної народної йозоришїа у Пожаревцу
(Музеј йозоцишне умейносїи Срдије)*

*Мара Ланер,
џлумица Народной џозоришћа Дунавске бановине
у Пожаревцу, (МПУС)*

*Ђорђе Козомара,
џлуумац Народной џозоришћа Дунавске бановине
у Пожаревцу, (МПУС)*

*Петр Майтич,
ілюмац и редиіель Обласної, а йойом и Народної йозоришійа
Дунавске бановине у Пожаревицу, (МПУС)*

*Павле Бојајинчевић,
їлумцац Обласної народної позориштя
у Пожаревцу, (МПУС)*

*Драїа Милојевић,
їлумица Обласної народної позориштя
у Пожаревцу, (МПУС)*

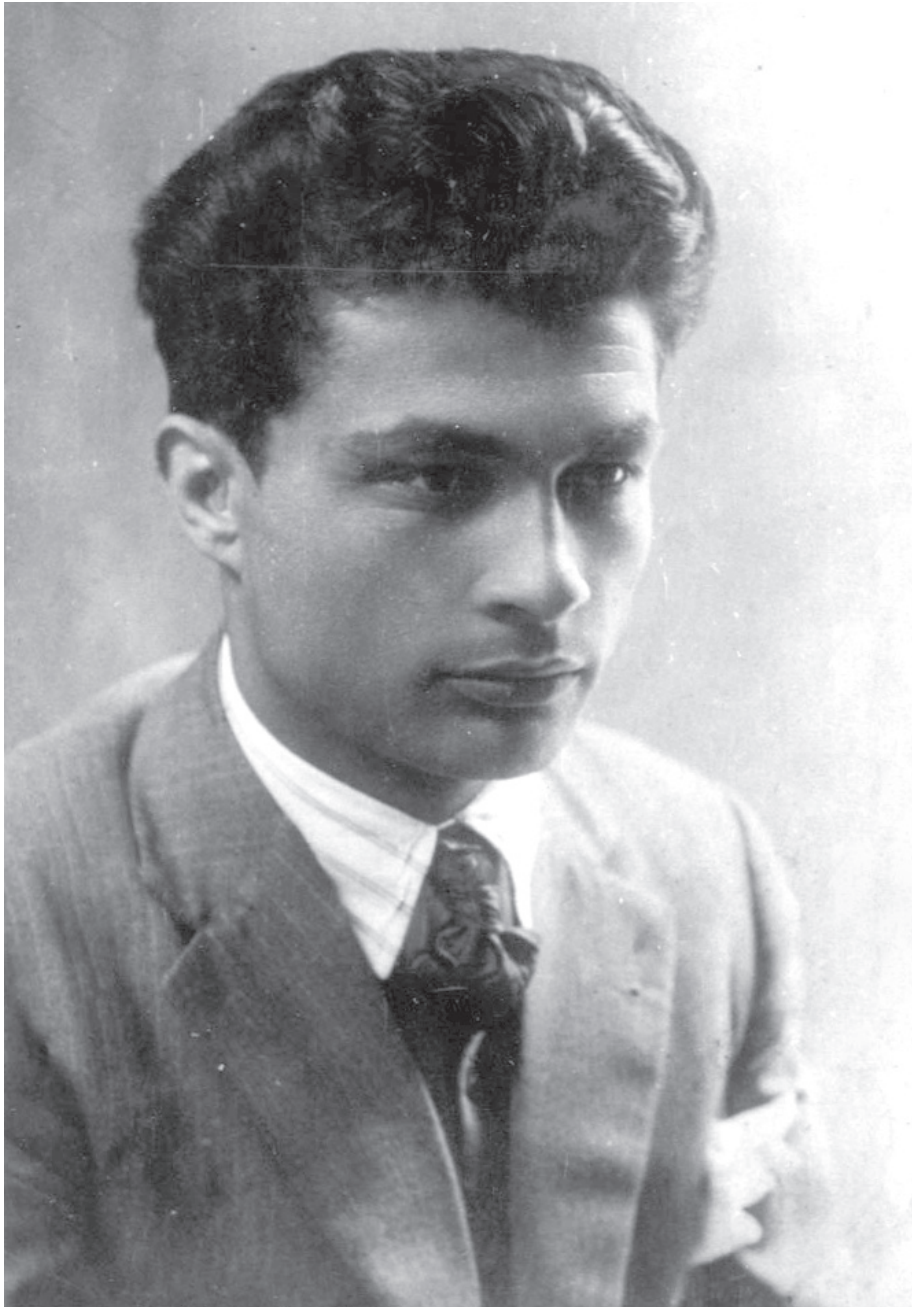
*Дана Пейровић,
їлумица Обласної народної йозоришїїа у Пожаревцу, (МПУС)*

*Салко Рейак,
їлумац и редийель Народної йозоришїа Дунавске бановине у
Пожаревцу, (МПУС)*

*Асија Торђанска,
їлумица Народної їозоришїїа Дунавске бановинеу Пожаревцу,
(МПУС)*

*Милорад Величковић,
їлумац Обласної народної йозоришїа у Пожаревцу, (МПУС)*

*Мирослав Мијајковић „Гроф“,
їлумац- дилейанїї у їожаревачким їозоришним їруїама
(У власниїїву їородице, добиїена љубазноїїћу ї-дина Велише Јоксимовиїа)*

**НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ
ДУНАВСКЕ БАНОВИНЕ
у
ПОЖАРЕВЦУ**

отвара сезону 1930/31 године
у среду 3 септембра у 21 час
У НОВОЈ ПОЗОРИШНОЈ ДВОРАНИ

*Прва сѝрана ѱозивнице за оѱварање ѱозоришне сезоне 1930/31.
у новој ѱозоришној сали у Дому Трѱовачке омладине
са фѱѱоѱрафијом Дома, (ИАП Слоѱа 1930 IV 1712)*

Ансамбл Народні пейзажі Дунавське бановине у Пожаревці, (МПУС)

П Р А В И Л Н И К

о раду и реду Народног позоришта Дунавске бановине у Пожаревцу,
свакако по Чл. 5 Правила.

Састав позоришне групе

Чл. 1. Народне позориште Дунавске бановине у Пожаревцу сачињавају:

- а) Управник;
- б) редитељ;
- в) стални чланови и
- г) привремени чланови (приправници)

У п р а в н и к

Чл. 2. Управника позоришта поставља Управни одбор, одређујући му
припадности уговором, којим се предвиђа и обавеза управника
да ће савесно испуњавати све дужности предвиђене овим Правилником
и да ће се покоравати свима одредбама Правила.
Управник не може бити из редова глумца.

Чл. 3. Права и дужности Управника позоришта су ове:

- а) да сваког четвртка предложи уметничком одбору комаде из
утврђеног сезонског репертоара за следећу недељу или за 15 дана;
- б) да у споразуму са редитељем, а по одобрењу уметничког одбора,
врши поделу улога и исту мена;
- в) да, у споразуму са редитељем, сваког петка одређује распоред
рада за следећу недељу;
- г) да сваке суботе подноси уметничком одбору писмени извештај о
целокупном раду у позорити;
- д) да води рачуна о уредном полагању чланова на пробе и претставе,
о њиховој марљивости у погледу учења улога, наскрпа и облачења,
и сваку неправилност и немарљивост кажњава, односно доставља
уметничком одбору;
- е) властан је да, у случају указао потребе, промени распоред
рада и захтева ванредну пробу;
- ж) предложи уметничком одбору, уз исцрпан извештај, чланове које
би требало ангажовати, као и оне које би требало отпустити;
- з) стара се о бинском инвентару, предложи набавке и води контролу
над употребом ствари и материјала, о чему сваког месеца
подноси техничком одбору од кога прима наређења, и извршује
све послове, који се односе на техничку страну позоришта;
- и) изриче и извршује прве казне за неуредности и пропусте из
Чл. 9 и 10 овог Правилника, о чему извештава уметнички одбор.

Р е д и т е љ

Чл. 4. Редитељ руководи пробом, даје сва потребна упутства за тачно
тумачење дела, назначава, објашњава и погрешна игра у корист
верног израза дела и целине.
Претстављачима на проби свако дискусија са редитељем забрањена
је. Све примјобе редитељеве глумци су дужни омах усвојити и у
игри применити.
Непослушности у овом погледу, које сметају добар рад на позорити,
кажњавају се по чл. 13 овог Правилника на предлог редитеља.

Ч л а н о в и

Чл. 5. Стални чланови су они које постави Управни одбор одређујући му
припадности уговором, којим се предвиђа и обавеза чланова
да ће савесно испуњавати све дужности предвиђене овим Правилником.

Чл. 6. Привремени чланови (приправници) су почетници које поставља
Управни одбор највише до године дана под истим обавезама као и
за сталне чланове.
По истеку године дана, привремени члан прелази се у сталног члана,
ако га изабере Управни одбор.

Управа Народне Свободне
Хародине Радничке Републике
Београда

Милим уграма свом да ме
школа развеселила је дужинама
уграмама и хорисама, и како
ми је мило да се даје да
и филозофија и историја

15 Јула 1930 год
Дунав
Дунав
Дунав

Остатка Душана Кујунџића на месту уйравни-
ка Народне изорниша Дунавске дановине у
Пожаревцуод
5. јула 1930, (ИАП НПАД-По, 1930, I, 85)

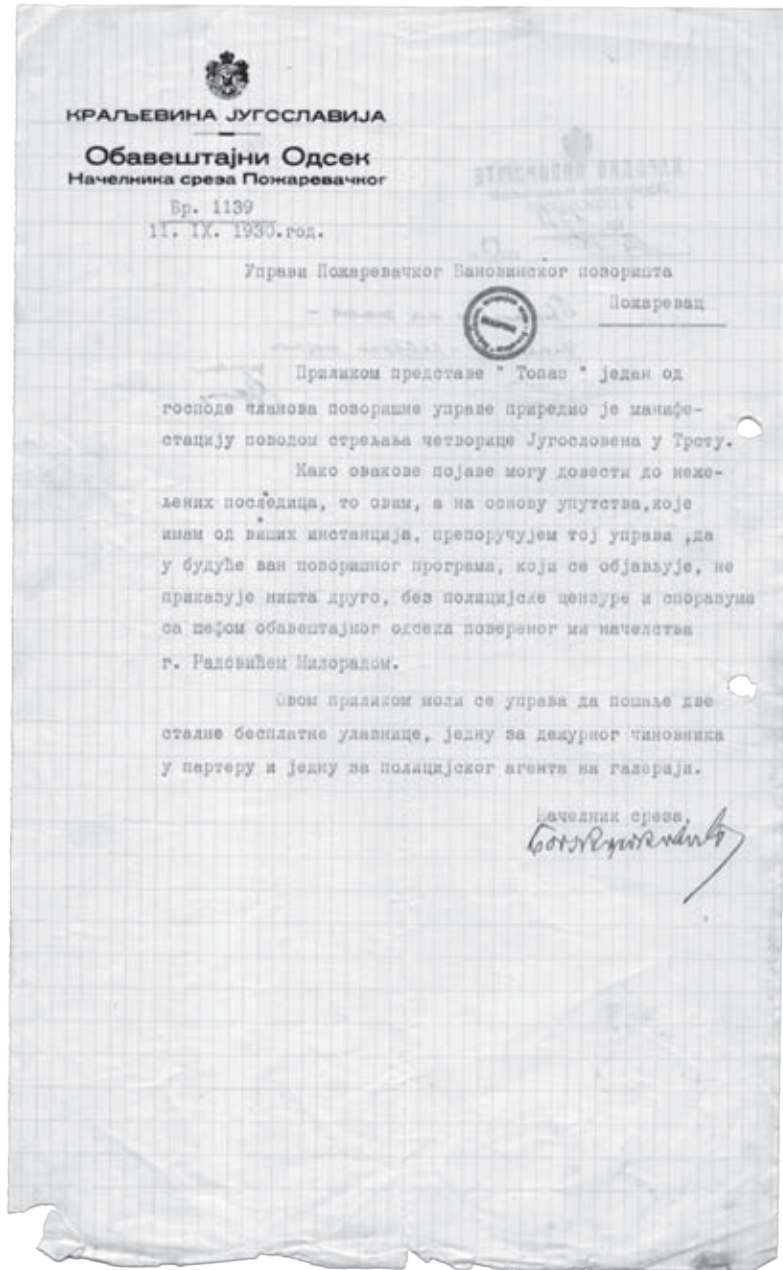
Управа Бачке Газарине
Пожаревца

Милим уграма, газарина, да ме
школа развеселила је дужинама
уграмама и хорисама, и како
ми је мило да се даје да
и филозофија и историја

25 Јула 1930 год
Пожаревца

Молба за анијажман Боровија Димитријевића из
Пожаревца од 25. јула 1930, (ИАП НПАД-По,
1930, I, 46)

**Ујозорење Обвештајног одсека Начелника среза Пожаревачког
 Управе Позоришта поводом политичких манифестација током
 позоришне представе од 11. септембра 1930.
 (ИАП НПДБ-По, 1930, I, 174)**

Народно Позориште
 ДУНАВСКЕ БАНОВИНЕ
 — У ПОЖАРЕВЦУ —
 xx

Пожаревац, 15 септембра 1930 г.

Бр. 181.

Господину Драгутину ЖАБАРЦИУ, редитељу

Пожаревац

Свим се извештавате да Вам је Управни одбор уважно оставио
коју сте поднели 3 септембра.

Због Ваших изјава о раду Управног одбора, због Ваших
поступака према појединим члановима Управног одбора, као и због тога
ште сте на претставу "Поп Коста" која је давана 13 септембра дошли
у наплатној стању, то се према чл. 13 Правилника отпунтате из овог
Позоришта, с тим да ће Вам се исплатити плата за 5 (пет) дана
унапред.

О овоме ће бити извештено Уметничко одељење Министарства
просвете.

Претседник
Управног одбора Н.п.Д.б.
у Пожаревцу

Ошказ Драгутину Жабарцу од 15. септембра 1930.
(ИАП НПДБ-По, 1930, I, 181)

У Г О В О Р

Закључен између Управе Народног позоришта Дунавске бановине у Пожаревацу
коју претстављају: Председник управе г. Др. Вукота Воговић, лекар, и
секретар Управе г. Гутар Клаарије, зубни лекар, оба из Пожаревца,
с једне стране и

г. *Петр Мајић*..... с друге стране
с следећом:

Управа Народног позоришта Дунавске бановине у Пожаревацу ангажује
угоспитача г. *Петра Мајића*..... за *редовног* члана
овог Позоришта са месечним платом од 1800 (*тисаду осам стотина*) динара,
која ће му се исплаћивати петнаестодневне унапред сходно чл. 20
Правилника о раду и реду Народног позоришта Дунавске бановине у Пожаревцу
од 30 јула 1930 год., који је правилник угоспитач г. *Петар Мајић*
..... на потпису примао и знао.

II

Ова ангажована плата за годишњу дана, рачунајући од дана, кад дана
потписа овог уговора, но с тим да обе уговарајуће стране задржавају
право отказа овог уговора и пре истека горе предвиђеног рока од
године дана, само да тај отказ мора протекнути отади бити савиштен
на месец дана раније изазивајући случајеве над Управом оtkазује уговор
члану Позоришта у складу чл. 9, 13 и 14 Правилника о раду и реду.

Исто тако овај ће уговор изазвати престатак рада и случају дефинитивног
престанка рада Позоришта и то без икаквог отказа.

III

Уговарац г. *Петар Мајић*..... приима обавезу
редовног члана овог Позоришта са изнад означеном месечном
платом и под горе наведеним условима, с тим да се уједно обавезује и
на испуњење свих обавеза, које су му као члану поменутог Позоришта
прописане поменутиим правилником од 30 јула 1930 год.
који му је Правилник у складу познат.

IV

Овај уговор је написан у 3 равногласна примерка и потписан од обе
уговарајуће стране тако да се један примерак остаје у архиви поменутог
Позоришта, један у рукама уговораца г. *Петра Мајића*,.....
..... а трећи примерак има се послати Просветном одељку
Дунавске бановине у Нови Сад.

В. Вогић..... 1930 год.

Пожаревац.

Уговарачи:

НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ
Дунавске Бановине
У СКОПЈЕ
209
27 IX 1930 г.

За Управу одбор И и Д. б. у Пожаревацу
Председник
Вукота Воговић
Секретар
Гутар Клаарије

Уз уговор предат ми је један примерак

Правилника о раду и реду у Позоришту

Петар Мајић

Петар Мајић

Уговор са њумцем и редигијељем Петром Мајићем од 27. септембра 1930, (ИАП НПДБ-По, 1930, I, 209)

НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ Њ. В. КРАЉА
СРБИЈА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА АЛЕКСАНДРА I.

Удружење глумца С. Х. С.
Повереништво

Бр. 4.

29-III-1930 год.
у Београду.

Управни Потар. Облас. нар. позоришта

Месито

На изредној седници Главног Удружења глумца С. Х. С. у Београду, основано је повереништво, и за повереника именован је: Душан Кујунџић, који је избор извршила Централна Управа Удружења глумца С. Х. С. у Београду.

На I редовној седници, држаној 28. IV. године, донета је одлука: да ли са Управом Позоришта биле у што ближем контакту сва решења Управе која се односе на Главне ~~и~~ Позоришта, глумце Удружења глумца С. Х. С. у Београду. Као и сваки акти од стране Главног Позоришта - треба их утврђивати преко Повереништва. О чему се Управа Училишног Позоришта.

Повереник
Душ. Кујунџић

Обавештење повереника Удружења глумца Краљевине СХС Душана Кујунџића Управи позоришта о оснивању Повереништва и одлукама од 29. септембра 1930. (ИАП НПДБ-По, 1930, I, 10)

216

Народно Позориште
ДУНАВСКЕ БАНОВИНЕ
— У ПОЖАРЕВЦУ —
xx

Пожаревац, 12 октобра 1930 г.

Бр. 416

КРАЉЕВСКОЈ ДАНСКОЈ УПРАВИ - ПРОСВЕТНО ОДЈ. Б. Б.

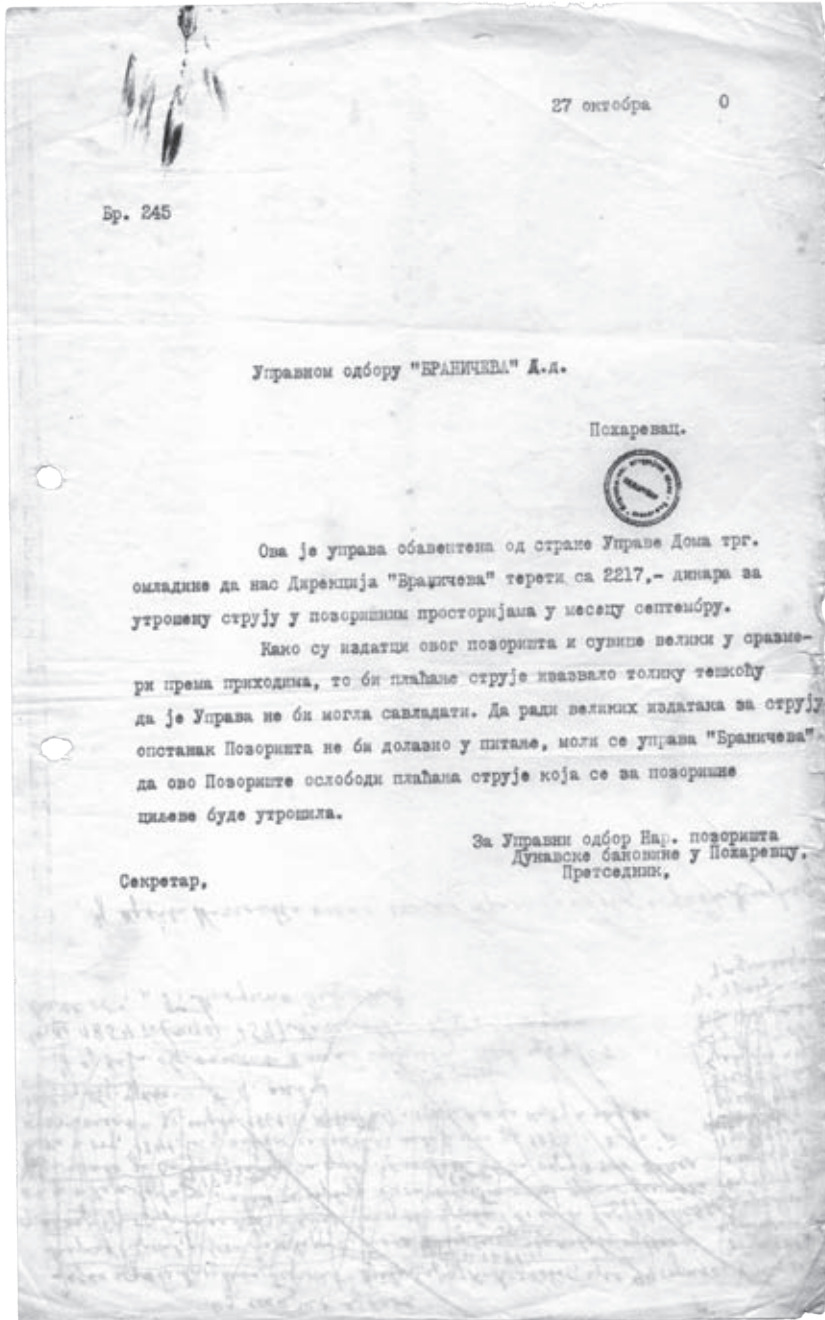
 К. О. В. Д. С. Б. Д.

Члест нам је у прилогу доставити одлазећу признаницу за исплату помоћи за тромесечје октобар-новембар-децембар 1930 г. У вези благодјинског извештаја бр. 220, моли се Банска Управа да исплату изврши што пре, јер се ово позориште надржавља за сада искључиво из прихода са представа. Велики издаци су потребни како за декорације на новој позорници, гардеробу и реквизит, тако и за набавку дела до којих се долази само за скупе новце. Исто тако ће диниелско стамбо бити отежано с обзиром на примену Закона о заштити ауторских права, јер не добар део прихода морати бити утрошен за тантијемо и такос за право привањавља.

Моли се Банска Управа да се исплата изврши путем чека.

Секретар, Претседник одбора

Захтев Управној одбора позоришта Краљевској данској управи за исплату помоћи за тромесечје октобар-новембар-децембар 1930, (ИАП НПАД-По, 1930, I, 216)

27 октобра 0

Бр. 245

Управном одбору "БРАНИЧЕВА" Д.Д.

Покаренац.

Ова је управа обавештена од стране Управе Дома трг. омладине да нас Дирекција "Браничева" терети са 2217,- динара за утрошену струју у позоришним просторијама у месецу септембру.

Како су издаци овог позоршта и сунине велики у обраче- ри према приходима, то би плаћање струје изазвало толику тежкоћу да је Управа не би могла савладати. Да ради великих издатака за струју опстанак Позоршта не би долазио у питање, моли се управа "Браничева" да ово Позорште ослободи плаћања струје која се за позоришне циљеве буде утрошила.

За Управни одбор Нар. позоршта
Дунавске бановине у Покаренцу,
Претседник,

Секретар,

*Молба Управном одбору „Браничева Д.Д.“ да ослободи позоришне
плаћања струје од 27. октобра 1930.
(ИАП НПДδ-По, 1930, I, 245)*

Народно Позориште
 ДУНАВСКЕ БАНОВИНЕ
 — У ПОЖАРЕВЦУ —
 **

Пожаревац _____ 1930. г.

Poseta ovih pretstava bila je relativno dobra, što se vidi po ostvarenom prihodu, koji iznosi okruglo 22500,-din. o čemu će Kralj. Banaka uprava dobiti zaseban izveštaj od strane Upravnog odbora.

Uspeh bi bio i veći da nije pozorište imalo izvesnih teškoća koje su u glavnom sada uklonjene.

Kako rad u Školama nije bio još počeo, nisu davane pretstave za gljake. Zbog prorane sezone, dnevne pretstave nisu bile posećene tako dobro kao večešaje. Ni pretstave za vojsku i narod nisu mogle biti davane zbog jesenje zaposlenosti vojske i naroda.

Sastav trupe pretrpio je u toku meseca sledeće izmene:

- 1 - Uvažene su ostavke članova g. Kovačeviću Jovanu i gđji Kovačević Zlati;
- 2 - Otkazani su ugovori i razrešeni su dužnosti članovi: gđ Žabarać Dragi i Kačanik Vitomir;
- 3 - Primljeni su za članove: Gđ. Matiš Petar sa platom od 1100 i roditeljskim dodatkom od 700 din. mesečno; Gđorgjević Branko sa platom od 1800 i dodatkom od 200 din. mesečno; Tanić Jovan sa platom od 1500 din. mesečno; Ignjatović Jovan sa platom od 1200 din. mesečno; Gđje: Beatović Saveta sa platom od 1500,- din. mesečno
 Kolarević Leposava " " 1500,- " "
 Gđorgjević Leposava " " 1500,- " "
 Tanić Mara " " 1000,- " "
- 4 - Opušten je kao nepodešan početnik g. Dimitrijević Bora
- 5 - Povišene su plate Gđji Lazić Katici na 1500 din. i g. Stanokjeviću Sini na 1200 din. mesečno.

Ugovori novo angažovanih članova biće odmah poslani na registrovanje zasebnim aktom.

Upravnik,

**Месечни извештај из октобра 1930. године
(ИАП НПДδ-По, 1930, I, 252/1)**

НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ Дунавске бановине У ПОЖАРЕВЦУ

Гостовање **Г. Добрице Милутиновића,**
ПРВАКА БЕОГРАДСКЕ ДРАМЕ

31 ПРЕТСТАВА

ВЕЧЕРЊА ПРЕТСТАВА

ИЗВАН ПРЕТПЛАТЕ

Данас у недељу 26 августа 1930 год. у 8 $\frac{1}{2}$ час.

Ђ. ЈАКШИЋ:

СТАНОЈЕ ГЛАВАШ

Драма у 5 чинова а 7 слика.

Редитељ г. П. Матић.

ЛИЦА:

Станоје Главаш	г.	Добрица Милутиновић
Сулејман-паша	г.	П. Матић
Стана	г-ђа	К. Лазар
Спасенија	г-ца	З. Црногорчевић
Радак	г.	Б. Ђорђевић
Исаја	г.	С. Репак
Вук	г.	М. Андрић
Хасан	г.	С. Станојевић
Молобан	г.	М. Лазар
Ћерма	г.	Ж. Станисављевић
Јана	г.	П. Матић
Порфирije	г.	Ј. Танић
Ђендије	г.	С. Станојевић
Бошко	г-ђа	Ј. Станисављевић
Џ турчин	г.	Микић
Ш турчин	г.	М. Вуновић
Гружанин	г.	Пљача

Време: УСТАНАК.

Свира штрајх-оркестар пуковске музике.

ЦЕНЕ МЕСТА:

Фотеље 30 дина; партер I ред 20 дина; II ред 15 дина; балкон 10 дина; галерија 8 дина; за ђаке галерија 5 дина.

Повластице не важе.

Улазнице се продају преко дана у продавници дувана г. Ђорђа Јовановића — на кораоу.

Плакаћ којим се најављује гостовање Добрице Милутиновића у комаду „Станоје Главаш“ 26. августа 1930. године, (МПУС)

Народно позориште

ДУНАВСКЕ БАНОВИНЕ
У Пожаревцу

45 претстава **ВЕЧЕРЊА ПРЕТСТАВА** У претплати

Данас у среду 19 новембра 1930 год. у 8¹/₂ час.

Услед скорог одласка позоришта на турнеју, Управа је решила да понови ову комедију, која је наишла на опште допадање.

ВУКОДЛАК

Пикантна шпанолска комедија у 3 чина. Написао: Ангело Кам. Превео: Јожа Иванић.

Редитељ г. Б. Ђорђевић.
Декор г. Андрић.

Л И Ц А :

Војводкиња Капабланка	г-ђа Л. Ђорђевић
Камела, млада нећака	г-ца Л. Коларевић
Дон-Елифас, окулист	г. С. Репак
Дон-Флоренсио, драг. тужомли	г. Б. Ђорђевић
Жупник	г. С. Станојевић
Пабло Морера, проф. женског лицеја у Барселони	г. М. Вуковић
Васенге, слуга	г. М. Андрић
Нина, собарша	г-ђа Ј. Станисављевић
Катерина, селанка	г-ца С. Беговић

Догађа се у летњаконцу појводкиње Капабланке — у непосредној близини Барселоне.

Пажња: Због слободног мотива који је обрађен у овој комедији, **МЛАДЕЖИ** испод 16 год. **ЗАБРАЊУЈЕ СЕ ПРИСТУП НА ОВУ ПРЕСТАВУ.**

Свира штрајх-оркестар пуковске музике.

ЦЕНЕ МЕСТА:

Фотеле 20.— дин.; партер I ред 15.— дин.; партер II ред 10.— дин.; балкон 10.— дин.; галерија (стајање) 5 дин.

Повластице важе.

Улазнице се продају преко дана у продавници дувана Г. ЂОРЂА ЈОВАНОВИЋА — на корзоу.

Благајна се отвара у 7 и по час.

Кад игра почне, врата се закључавају

Штампа Ђорђа Науковића — Пожаревац

Плакајћ позоришне представе „Вукодлак“
од 19. новембра 1930., (МПУС)

НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ

Дунавске Бановине у Пожаревцу

Гостовање у Крагујевцу у дворани хотела „Гушин“

У уторак 22 децембра 1931 године

Крагујевац 10 НОВ КОМАД—ПРВИ ПУТ Редовна 85

КОКОШАРНИК

Еротичка комедија у 3 чина од Трист. Вернара

Редитељ СЛЈКО ГЕПАК.

Л И Ц А :

Бертран	Милан Вујновић — <i>Бол</i>
Доктор Крен, његов пријатељ	Милан Живковић — <i>Смет</i>
Леонар	Славо Репак — <i>Милан</i>
Доминак, слуга	Сима Станојевић — <i>Данко</i>
Фирмен	Јован Хаџић — <i>Сик</i>
Жакалина, Бертранова жена	Мара Јанер — <i>Бела</i>
Г-ђа Вертаа, тетка Бертрамове	Катина Лазић — <i>Мартина</i>
жене	Лепосава Ђорђевић — <i>Дуња</i>
Емелина	Зора Црногорчевић — <i>Кикица</i>
Ванина	Савета Беаковић — <i>Савета</i>
Ирма	Лела Летић — <i>Нивон</i>

У припреми чувена Сјарду-ова комедија „ВРАБАЦ“

Цене места: I ред 15 дина. II ред 10 дина. Баџи и војници 5 дина.

Седиште за нумерисаним столовима. — Заузимање столова уз напред купљену улазницу преко целог дана у хотелу „Гушин“

Почетак у 8 и по час. у вече.

У недељу 27 децембра реприза одличне Француске комедије од А. Бисона „ДУПЛА ПУНИЦА“ која је на премијери имала сјајан успех

У четвртак 24 децембра премијера Француске салонске комедије од Е. Реја „ЈА ТЕ БАРАМ, ЈЕР ТЕ ВОЛИМ“

Штампа „Ново Време“

Плакај и позоришне представе „Кокошарник“ са његовања у Крагујевцу 22. децембра 1931., (МПУС)

ПОЗОРИШТЕ

Народно Позориште Дунавско-Бановине, после успешне турнеје вратило се у Пожаревац и отпочело рад у кафани „Браничево“. — Пошто се показало у току рада, да су просторије кафана „Браничево“ негодне и недовољне за потребе позоришта, управа позоришта закључила је, захваљујући увиђаности меродавних, уговор са претставницима Дома Трг. Омладине под најповољнијим условима.

Од сада ће се претставе давати стално у Дому Трг. Омладине.

Прва претстава у четвртак 25 фебруара, еротична француска комедија **„Имате ли шта за царину?“**

У суботу 27 фебруара: **„Г-ђа Икс“**, чувена драма од Александра Бисона (г. Виктор Стурџић, члан Народног Позоришта у Београду, као гост — у својој одличној улози младог адвоката **Ремона**).

У недељу 28 фебруара: **„Шпанска мува“**, одлична Арнолдова комедија — дневна претстава са сниженим ценама; вечерња претстава **„Лесковчани у Паризу“** (г. Стурџић као гост у улози **Благоја**).

Цене места за вечерње претставе: Серкл 15 дин. I ред 12 дин. II ред 10 дин. Стајање на балкону 5 дин.

За дневне претставе: Серкл 12 дин. I ред 10 дин. II ред 8 дин. Стајање на балкону 5 дин.

Дворана ће увек бити добро загрејана.

На пожареваљанима је да докажу да воле своје позориште и да га што обилније посећују; јер би заиста била болна констатација, да наше позориште после успешне турнеје скрахира у Пожаревацу, у средини која га је створила и до сада достојно одржала.

УПРАВА.

Штампа Ђ. Неумановић — Пожаревац

Плакаћ којим се објављује повраћање Позоришта у Пожаревац и давање представа у Дому трговачке омладине са репертоаром, фебруар 1932; видети кат.бр. 86, (МПУС)

САДРЖАЈ

РЕЧ УНАПРЕД	5
-------------------	---

ПОЗОРИШНИ ЖИВОТ ПОЖАРЕВЦА ИЗМЕЂУ ДВА СВЕТСКА РАТА

НАПОМЕНА ЧИТАОЦИМА	9
ПОЧЕЦИ ПОЗОРИШНОГ ЖИВОТА У ПОЖАРЕВЦУ	17
ОСНИВАЊЕ ОБЛАСНОГ НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА У ПОЖАРЕВЦУ	23
НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ ДУНАВСКЕ БАНОВИНЕ У ПОЖАРЕВЦУ	31
ПОЗОРИШНИ ЖИВОТ ГРАДА „ПОСЛЕ ПОЗОРИШТА“	51
ПОЗОРИШТЕ И ПУБЛИКА	60
ЗАКЉУЧАК	71
SUMMARY	75
ИЗВОРИ, КОРИШЋЕНИ ФОНДОВИ И СКРАЋЕНИЦЕ	77
ЛИТЕРАТУРА	79
РЕГИСТАР ЛИЧНИХ ИМЕНА	83

ПОЖАРЕВАЧКО ПОЗОРИШТЕ ИЗМЕЂУ ДВА СВЕТСКА РАТА

КАТАЛОГ ИЗЛОЖБЕ	91
ПРИЛОЗИ	105

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

792(497.11)''1918/1941''(093.2)

792(497.11)''1918/1941''(083.824)

ЦВЕТКОВИЋ, Слободанка

Пожаревачко позориште између два светска рата :
пројекат Историјског архива Пожаревац / [аутор каталога
и приређивач изложбе Слободанка Цветковић]. - 2. изд. -
Пожаревац : Историјски архив, 2007 (Пожаревац : Kompromis-
design). - 136 стр. : илустр. : 24 cm

Податак о аутору преузет из колофона. - Тираж 500. - Стр. 5-6:
Реч унапред / главни и одговорни уредник Јасмина Николић. -
Напомене и библиографске референце уз текст: - Summary.
- Библиографија : стр. 79-81. - Регистар. - Садржи и : Каталог
изложбе.

ISBN 978-86-84969-19-6

1. Гл. ств. насл.

а) Пожаревац - Позоришни живот - 1918-1941 - Историјска
грађа б) Пожаревац - Позоришни живот - 1918-1941 -

Изложбени каталози

COBISS.SR-ID 133700108